

Azər Cəfərov

BƏHAİ DİNİ

BAKI - 2005

Bəhai Dini: - Bakı, 2005. – 160 səh.

Kitabda Bəhai dininin yaranması, formalaşma mərhələləri və Azərbaycanla bağlı tarixi haqqında məlumat verilir. Bəhai dininin teoloji bazisini təhlil etmək yolu ilə onun hansısa dinin daxilində təriqət deyil, müstəqil dini təlim olması əsaslandırılır. Kitabda həmçinin Bəhai dininin prinsipləri, bəhailərin həyat-tərzi və dünyagörüşü haqqında da məlumatlar vardır. Kitab geniş oxucu dairəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN 9952-8049-4-6

0504000000 – 14
N – 098 – 2005 **Qrifli nəşr**

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ.....	6
I FƏSİL. BƏHAİ DİNİNİN TARİXİ OÇERKLƏRİ	9
İran İlahi Zühur həsrətində	9
Həzrət Babın Bəyanı.....	14
İranda Babilər hərəkəti	20
Həzrət Babın Təlimi	22
Həzrət Babın edamı	24
Bəhaullah – Allahın Nuru.....	28
İraqda sürgündə	32
İstanbula sürgün.....	34
Əkkaya sürgün.....	37
Həzrət Əbdül-Bəha	41
Həzrət Əbdül-Bəhanın nadir məqamı.....	44
Üç əsas şəxsin həyatı dövründə Bəhai dininin inkişafı	44
Yeni dövr və Azərbaycan	47
II FƏSİL. YENİ İLAHİ TƏLİM.....	54
Bəhai dini: təriqət yoxsa müstəqil din	54
Teoloji bazis.....	57
III FƏSİL. BƏHAİ DİNİNİN PRİNSİPLƏRİ	62
Bəşəriyyətin birliyi	62
Dinlərin birliyi	73
Mövhumatın aradan qaldırılması.....	79
Din və elmin harmoniyası.....	80
Həqiqətin müstəqil axtarışı.....	81
Kişi və qadın hüquq bərabərliyi.....	82
Ümumi icbari təhsil	83

Hərb və sülh məsələləri	84
-------------------------------	----

IV FƏSİL. BƏHAULLAH ƏHDİ VƏ BƏHAİ İNZİBATI QAYDALARİ..... 87

Bəhaullah Əhdi	87
Kiçik Əhd.....	94
Uca Ədalət Evi.....	98
Allah Əmrinin Əlləri.....	110
Müşavirlərin Qitə Kollegiyası	111
Köməkçi Heyət Üzvləri	112
Beynəlxalq Təbliğ Mərkəzi	113
Yerli Ruhani Məhfillər	113
Milli Ruhani Məhfillər.....	115
Köməkçi Heyət Üzvlərinin köməkçiləri	117
Yerli və Milli Komitələr	118
Yüksək inzibati standart	118
On Doqquz Gün Ziyafətləri	119
İki sütun	120
Bəhai fondları	122
Bəhai İbadət Evləri	123

V FƏSİL. BƏHAİLƏR NƏYƏ İNANIRLAR..... 125

Allahın mahiyyəti	125
Yaradılış.....	126
İnsanın yaranması	127
İnsanın təbiəti.....	128
İnsanın ruhu, həyat və ölüm.....	129
Xeyir və Şər	131
“Zamanın sonu”, ”Qiyamət” və “Dirilmə”	132

VI FƏSİL. BƏHAİLƏRİN HƏYAT TƏRZİ..... 135

Davranış	135
İbadət	136
Bəşəriyyətə xidmət	138
Əmrin insanlara çatdırılması.....	139
Ailə	140
Bəhai məşvərəti	143
Yeni vətənpərvərlik	145
Siyasətə qarışmamaq və dövlətə itaət	146
Bəhai təqvimi.....	149
“Xarici” dünya ilə qarşılıqlı əlaqə	151
Bəhailərin Beynəlxalq Birliyi və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı	152
Uca Ədalət Evinin dövlət başçılarına və Dünyanın dini liderlərinə müraciətləri	153
XÜLASƏ. BƏHAİ KİMDİR?	156

GİRİŞ

Həzrət Bəhaullah bəlalər içərisində çabalayan Bəşəriyyəti xilas etmək və ona yol göstərmək üçün gəlmiş İlahi Zühurdur. Bəhai dini - Həzrət Bəhaullah ardıcılarının dinidir. “Bəhaullah” ərəb dilində “Allahın Nuru” mənasını bildirir. Ona görə də ardıcılıqları özlərini “bəhai” (“nur daşıyıcıları”) adlandırırlar.

XIX əsrin ikinci yarısında İranda yaranmış Bəhai dini dünya dinləri arasında ən cavanıdır. O, bu gün dünyanın 234 ölkəsində yaşayan 2100-ə qədər millət, xalq və etnik qrupa mənsub 6 milyondan çox insanı birləşdirir. Hazırda Bəhai dini ədəbiyyatı 802 dilə tərcümə edilmişdir.

Dünya bəhailəri vahid dini təşkilatda, Bəhailərin Beynəlxalq Birliyində birləşmişlər. Bu Birlik planetimizdə sülhü, global ekologiyayı və insan haqlarını qorumaq, xalqların iqtisadi, sosial və mədəni inkişafına nail olmaq yollarında BMT-nin bir sıra orqanları – EKOSOS, YUNİSEF, YUNEP ilə əməkdaşlıq edir. Birliyin BMT-nin Nyu-York və Cenevrədəki qərargahlarında, o cümlədən Nayrobidəki Ətraf mühitə dair Proqramında nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərir.

Bəhai dininin inzibati quruluşunda Ali İnzibati və Ruhani orqan “ Allahın Uca Ədalət Evi”dir. Bu Ali orqanın iqamətgahı və mərkəzi təsisatları İsrailin Hayfa şəhərində, Kərmil dağında yerləşmişdir. Uca Ədalət Evinin 9 nəfərdən ibarət tərkibi hər 5 ildən bir keçirilən Bəhailərin Beynəlxalq Qurultayında Milli Məhfillərin (Şuraların) üzvləri tərəfindən seçilir. Uca Ədalət Evi Milli Məhfillər (2003-cü ildə dünyada 183 Milli Məhfil olmuşdur) vasitəsilə Bəhai icmalarına rəhbərlik edir, bütün planet üzrə bəhai prinsiplərinin və qanunlarının həyata keçirilməsinə dair tövsiyələr verir.

Bəhailərin Beynəlxalq və Milli təsisatları ilə yanaşı, onların yerli səviyyələrdə fəaliyyət göstərən və ildə bir dəfə (aprel ayında) seçkilər vasitəsilə formalaşdırılan (üzvlərinin sayı 9 nəfərlən ibarət) Yerli Məhfilləri də vardır.

Bəhai dinində ruhani təbəqənin (molla, keşiş və s.) olmaması, yerli, milli və beynəlxalq səviyyələrdə inzibati qurumların ən mükəmməl demokratik qaydalarla seçilməsi və hər bir bəhainin bu qurumlarda iştirakı üçün imkanların açıq olması, başqa dinlərdən fərqli olaraq Bəhai dinində təriqətçilik və parçalanma imkanlarını heçə endirmişdir. Dinlərin tarixində analoqu olmayan belə monolit beynəlxalq dini ruhani-inzibati sistemin yaradılması Həzrət Bəhaullahın tarixdə ilk dəfə olaraq dini-ruhani təlim ilə forma və məzmunca yeni tipli inzibati idarəetmə və demokratik seçki sistemini birləşdirməsi hesabına mümkün olmuşdur. Bəhai ruhani-inzibati sisteminin möhkəmliyinə təsir göstərən ən əhəmiyyətli amil isə hər bir möminin bu qurumların nüfuzuna ehtiramla yanaşması, müqəddəs sayması və danışıqsız təbə olmasıdır.

Müsəlman ölkəsi olan İranda yaranmasına baxmayaraq, Xristianlıq İudaizmdən və ya İslam Xristianlıqdan fərqləndiyi kimi, Bəhai dini də İslamdan fərqlənir. Bununla belə, Bəhai dini özündən əvvəlki dinlərin İlahi mahiyyətini təsdiq edir və bu dinlərin Peyğəmbərlərini Vahid Allahın Zühurları kimi tanıyır.

Bəhai dininin vətəni İran olsa da, dünyanın heç bir ölkəsində bəhailər bu ölkədə olduğu kimi ciddi təqiblərə məruz qalmamışlar. Son 100 ildə İranda bəhai əqidəsinə görə 20 min insan şəhid edilmiş, on minlərlə insan həbsxanalara salınmış, başqa ölkələrə mühacirət etməyə məcbur olmuşdur. Dəfələrlə, istər şah, istərsə də indiki rejim dövründə İranın müxtəlif şəhər və əyalətlərində yüzlərlə insanın ölümünə səbəb olmuş talanlar törədilmiş, bəhailərə məxsus evlər, dükanlar yandırılmış, qəbiristanlıqlar və ibadət evləri dağıdılmışdır. Ölkədən çıxmaq imkanı olmayan 350 min insan ən elementar insan haqlarından (ali təhsil almaq, dövlət idarələrində işləmək, təqaüd almaq və s.) məhrum edilmişdir.

Yarandığı ilk dövrlərdə bu din Şimali Azərbaycanda da öz ardıcılarını tapırdı. Artıq XIX əsrin 60-70-ci illərində Bakı, Gəncə, Naxçıvan, Balaxanı, Səlyan, Bərdə, Şamaxı və digər yaşayış məntəqələrində bəhai icmaları fəaliyyət göstərirdi. Stalin

rejimi dövründə, 1937-38-ci illərdə SSRİ-də, o cümlədən Azərbaycanda bəhai dini ardıcılılarına qarşı aparılan təqiblər yüzlərlə fəal üzvün öldürülməsi, minlərlə insanın həbsxanalara salınması və sürgünə göndərilməsi ilə nəticələndi. Bu təqiblər yerli icmaları zəiflətsə də, Azərbaycanda Bəhai dinini məhv edə bilmədi. Fiziki təqiblərlə yanaşı ölkədə bəhailərə qarşı iftira və böhtan kampaniyası da aparılırdı. Yerli və mərkəzi qəzetlərdə bəhai dini ardıcılarının “beynəlxalq imperializmə qulluq etməsi” və ya “ingilis cəsusları” olması haqda məqalələr çıxır, bu haqda ayrı-ayrı “tədqiqatçıların” monoqrafiyaları nəşr olunurdu. Bəhai icmalarının fəaliyyətinə qoyulmuş qadağalar XX əsrin 90-cı illərinə, sovet dövlətinin süqutuna kimi qüvvədə qalmışdır.

Respublikamız müstəqillik əldə etdikdən sonra insan haqlarının qorunması sahəsində atılmış bir sıra ciddi addımlar, o cümlədən Etihad Azadlığı haqda Qanunun qəbul olunması bəhai icmalarına açıq fəaliyyət üçün şərait yaratdı. 90-cı illərin əvvəllərində Bakı, Sumqayıt, Balaxanı, Gəncə, Naxçıvan və digər icmalarda Yerli Məhfillərə seçkilərin keçirilməsi, 1992-ci ildə Azərbaycan bəhailərinin I Qurultayında Milli Ruhani Məhfilin seçilməsi, həmçinin Bəhai dini ədəbiyyatının azərbaycan dilinə tərcümə edilməsi ən əlamətdar hadisələrdən hesab olunur.

Geniş oxucu auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuş bu kitab Bəhai dininə giriş vəzifəsini yerinə yetirir. Yeni Dünya Dininin sistemli şərhinə az da olsa iddia etməyən bu kitabın məqsədi Bəhai dininin tarixi oçerklərini, o cümlədən, onun Azərbaycanla bağlı tarixini, prinsip və müddəalarını oxuculara çatdırmaq olmuşdur. Əlbəttə, kiçik bir kitabçada Bəhai dini ilə bağlı bütün maraq kəsb edən məsələləri geniş əhatə etmək mümkün deyildir. Müəllif arzu edir ki, həqiqət axtarıcısı olan oxucu kitabda verilmiş məlumatlarla kifayətlənməyəcək, Bəhai dinini tədqiq etmiş tanınmış müəlliflərin əsərlərinə müraciət edəcəkdir.

I FƏSİL

BƏHAİ DİNİNİN TARİXİ OÇERKLƏRİ

1844-ci il mayın 23-də İranın Şiraz şəhərində Seyid Əli Məhəmməd adlı bir gənc Özünü İmam Mehdi Sahib-əz-zaman elan edərək “Bab” (ərəbcə “qapı” deməkdir) adlandırır. Bildirir ki, Onun əsas məqsədi insanları Müqəddəs Kitablارın vəd etdiyi Allahın tezliklə zühur etdirəcəyi Kəsi qəbul etməyə hazırlamaqdır. Bununla belə, Babın ruhani dirçəlişə, xurafatdan, mövhumatdan uzaqlaşmağa, bərabərlik, ədalət, qadınları əsarətdən azad etmək çağırışları bütün Yaxın və Orta Şərqi lərzəyə gətirmiş babilər hərəkətinə səbəb olur. Hərəkət səkkiz il sonra çətinliklə yatırılır. Bab edam edilir. On minlərlə insan öldürülür. Hərəkətin fəal üzvi Mirzə Hüseyn Əli – Bəhaullah (ərəbcə “Allahın Nuru” deməkdir) həbsxanaya salınır. Sonra həbsxana İraqa sürgün ilə əvəz olunur. 1863-cü ilin baharında (aprelin 21-dən mayın 2-ə kimi) Bəhaullah Özünü Babın vəd etdiyi İlahi Zühur elan edir. Bəşəriyyətə Allahdan Yeni İlahi təlimin nazil olduğunu bildirir. Bəhaullah Babın ilahi məqamını – Babi və Bəhai dinlərinin Peyğəmbəri və Yeni İlahi Vəhyin (Bəhaullah Əhdinin) Müjdəçisi olduğunu təsdiq edir. Bab Bəhai dininin Yerdə qurmaq istədiyi İlahi Sivilizasiyaya açılan Qapı idi.

İran İlahi Zühur həsrətində

İran ölkəsi hər tərəfdən yüksək dağlarla əhatə olunmuş geniş yayladan ibarətdir. Ölkənin mərkəzində Böyük duzlu səhra, şimalda Xəzər dənizi və Turan səhrası, cənubda Fars körfəzi və Hind okeanı yerləşir.

Bəhai dinin yarandığı şəraiti qiymətləndirərkən nəzərə almaq lazımdır ki, XIX əsrin başlanğıcında bütün Orta Şərq siyasi, iqtisadi və ictimai tənəzzülə qərq olmuşdu. Uzun illər qonşu ölkələrlə üzücü müharibələr aparmış İran dövləti də XVIII

əsrin sonları və XIX əsrin əvvəllərində çox dərin böhran içində idi. Qədimlərdə böyük imperiyalar yaratmış İran xalqı XIX əsrin astanasında zəifləmiş və dünyadan təcrid olunmuşdu. Bir ovuc adam zənginlik içində üzdüyü halda, əhalinin böyük əksəriyyəti yoxsulluqdan əziyyət çəkirdi. Bəzi şəxslərin islahat cəhdlərinə geniş yayılmış korrupsiya və hakimiyyətdən sui-istifadə mane olurdu. İranın hakim dairələri pozğunlaşmış və çıxılmaz maliyyə çətinlikləri qarşısında qalmışdı. Əhalisinin böyük əksəriyyəti kəndlilərdən, sənətkarlardan, tacirlərdən və köçərilərdən ibarət olan bu ölkədə mövcud ictimai işlər də ümitsiz halda idi. Yoxsulluqdan, zülm və haqsızlıqdan təngə gəlmiş insanlar ölkəni tərk edib, qonşu məmləkətlərə üz tuturdu. Ölkə daxilində istehsalın azalması və dövlətin zəifləməsi səbəbindən yolların səfərlər üçün bərbad və qorxulu olması ticarəti iflic vəziyyətinə salırdı. Yollarda quldurluq və talan adi işə çevrilmişdi. Ölkənin şəhər və kəndləri çirkli və üfunətli idi. Tez-tez baş verən yoluxucu xəstəliklər ölkə əhalisi üçün əsl bəlaya çevrilmişdi.

Bununla bərabər ölkədə dünyəvi elmlərin tədrisinə etinasızlıq göstərilir, Qərb elmləri və mədəniyyəti murdar və dinə zidd sayılırdı. Ağlasığmaz ədalətsizliyi ilə ad qazanmış şəriət məhkəmələri məzhəkəni xatırladırdı. Bir-birini tez-tez əvəz edən Qacar nəslinin şahlarının bəziləri zəif, bəziləri isə son dərəcə qəddar idi. İranın din xadimləri – ruhanilər özlərinin riyakarlığı və dözümsüzlüyü ilə Şərqdə ad qazanmışdılar. Xalq savadsız, avam və mövhumatçı idi. Məzlum insanların zülm və haqsızlıqlara qarşı çıxışları xüsusi amansızlıqla yatırılırdı; kəsilmiş başlar nizəyə taxılıb şəhər meydanlarında düzülür, şaqqalanmış bədənlər qala divarlarından asılır, çıxardılmış gözlərdən təpəciklər düzəldilirdi.

İran əhalisinin böyük əksəriyyəti İslamın şiə məzhəbinə mənsub idi. Lakin ölkədə xeyli sayda sünnilər, zərdüştilər, yəhudilər və müxtəlif xristian təriqətləri də (aysorlar, ermənilər və s.) vardı. Onların hamısı özlərini tək olan Allahın ümməti hesab etsələr də, bir-birlərindən kənar gəzir, nifrət edir və alçaq nəzərlərlə baxırdılar. Hər bir təriqət digərini murdar və kafir

sayırdı. Yəhudi və zərdüşti üçün yağışlı gündə küçədə gəzmək qorxulu idi, onlardan hər hansı birinin islanmış paltarı müsəlmana toxunsaydı, onu murdarlaya bilərdi və o bu təhqiri öz həyatı bahasına ödəməliydi. Əgər müsəlman yəhudidən və ya xristiandan pul almış olsaydı, onu cibinə qoymazdan əvvəl yuyub pak etməliydi.

Bununla belə, İran həm İslam, həm də Xristianlıq üçün böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Çünki bu ölkə hər iki dinin Müqəddəs Yazılarında xatırlanmışdı. XIX əsrin əvvəllərində Tövrət yazılarını tədqiq etmiş keşiş X.Bonar Assuriya və İranla bağlı peyğəmbərlikləri qəbul etsə də, özünün etiraf etdiyi kimi, bu yerlərin “Axır zamanda” hansı səbəbdən bəxtiyar olacağı ona aydın deyildi.

Bu zamanlarda İranın şiə əhli dünyada nə isə fəvqəladə bir hadisənin baş verəcəyini həyəcan və qorxu içində gözləyirdi. Çünki hicri-qəməri təqviminə On ikinci İmam Mehdi Sahib-əz-zamanın müəmmalı şəklində qeybə çəkilməsinin min ilinin tamamı yaxınlaşırdı. Onlar inanırdılar ki, o hələ sağdır və özünün əvvəlki görkəmində zühur edəcəkdir. Onun padşahlığına, Onun şöhrətinə, qələbələrinə və “əlamətlərinə” dair peyğəmbərlikləri maddi baxımdan izah etməyə çalışırdılar. Onlar gözləyirdilər ki, Mehdi sayısız-hesabsız qoşunu ilə gələcək və özünü ali hökmdar elan edəcək, Yerdə ədaləti bərpa edəcək, zalımları, günahkarları cəhənnəmə vasil edəcək, yoxsulluğun, səfalətin, bələlərin kökünü kəsəcəkdir. Hökmdarlıq taxtında əyləşən Mehdinin Yerdə quracağı Ədalət cəmiyyəti min il davam edəcəkdir.

Həmin illərin hadisələrinin canlı şahidi və salnaməçisi Nəbil Zərəndi öz kitabında İlahi Zühurun nə üçün 1260-cı (1844) ildə baş verəcəyini belə izah edirdi:

“Vəd olunmuş Şəxsin 60-cı illərdə zühur edəcəyi Həzrət Peyğəmbərdən (Məhəmməd peyğəmbər nəzərdə tutulur) və pak imamlardan nəql olunan hədislərdə qeyd edilmişdir. Həzrət İmam Cəfər Sadiq Qaimin nə zaman zühur edəcəyi barədə ona verilmiş sualın cavabında buyurmuşdur: “60-cı illərdə Onun fəaliyyəti üzə çıxacaq və adı tez-tez xatırlanacaq.”

Mirzə Məhəmməd Əxbari bir sıra şerlərində Qaimin zühur edəcəyi ildən bəhs etmişdir və onların məzmunu belədir ki, “ağac” ilində (1260-cı il) yer üzünü Qaimin nuru ilə işıqlanacaq, “ağac” ilində dünyanı Onun əzəməti bürüyəcək, əgər “ağac” ilinə qədər sağ qalsan, xalqların, hökmdarların, insanların və dinin yeniləşməsini öz gözlənlə görə bilərsən.

Möminlərin əmiri Həzrət Əli ibn Əbu Talibin dilindən nəql olunan hədisdə buyurulur ki, “ağac” ilində İlahinin doğru yol göstərən ağacı dünyada əkiləcəkdir”.

Həmin günlər imam Mehdi Sahibəzzamanın tezliklə zühur etməsinə inam şeyxilər təriqətində daha güclü idi. Lakin şeyxilər sözü gedən peyğəmbərlikləri məcazi mənada şərh edirdilər. Təriqətin başçısı Şeyx Əhməd Əhsai hesab edirdi ki, zühur edəcək şəxsin hakimiyyəti mistik olacaqdır. Onun şöhrəti dünyəvi deyil, ruhani xarakter daşıyacaqdır. Onun qələbələri insan qəlblərinin qalalarını fəth etməkdən ibarət olacaqdır. Şeyx Əhməd inanırdı ki, gəlişi hələ çox qədimlərdən xəbərdarlıq edilmiş Allahın bu Elçisi bütün xalqların gözlədiyi bəşəriyyətin böyük Müəllimidir. Şeyx Əhmədin əqidəsinə görə, Onun dünyada görünməsi bəşəriyyət üçün Yeni Eranın, Əbədi Sülhün yaranmasının və bütün dinlərin birləşməsinin başlanğıcı olacaqdır.

Şeyx Əhməd əvvəlcə İraqa – Nəcəf şəhərinə, sonra isə müsəlmanların müqəddəs şəhəri Kərbəlaya yola düşür. Məhz burada, Kərbəladə Şeyx Əhməd özünün vaizçilik fəaliyyətinə başlayır və yalnız bundan sonra İrana dönür. Orada o, Seyid Kazım adlı cavanla görüşür. Şeyx Əhmədin təlimi haqqında eşidən Seyid Kazım Rəşti onunla görüşməkdən ötrü məxsusi olaraq ölkənin bir tərəfindən digərinə gəlmişdi. Şeyx Əhməd onu sevinclə qarşılayır. O, anlayır ki, Seyid Kazımın simasında biliklərini və ürəyindəki niyyəti bölüşdürə biləcək adamı tapmışdır. Onlar birlikdə səyyahət etməyə və başqa insanları öyrətməyə başlayırlar.

Şeyx Əhməd Əhsai 1826-cı ildə Seyid Kazım Rəştini öz varisi təyin edib dünyasını dəyişir. Müəlliminin vəfatından sonra Seyid Kazım Kərbəladə məskən salıb, İlahi Zühur haqda Şeyx

Əhmədin vaizçiliyini davam etdirir. Onun yanına oxumağa gələnlərdən biri Molla Hüseyn adlı şəxs idi. Molla Hüseyn gözəl dini təhsilə malik idi. Seyid Kazım ümidini Molla Hüseynə bağlayaraq, onu xüsusi göstərişlə İrana göndərir. Zühurun baş verəcəyi vəd olunmuş vaxt yaxınlaşdıqca qocalıb taqətdən düşmüş Şeyx Kazımın həyəcanı çoxalırdı. O, bir gün şagidlərini yanına çağıraraq, onlara İranın şəhər və kəndlərinə səpələnib Onu axtarmağı, bundan ötrü rahatlıqlarından, mallarından, lazım gələrsə, canlarından keçməyi göstəriş verir. Onlara zühur edəcək Kəsin əlamətlərini deyir:

“O, alicənab nəsildəndir, Peyğəmbərin nəslindən. O, yaşca cavandır, lakin fitri biliklərə malikdir. Onun təlimi Şeyx Əhmədin vəzinə əsaslanmır, Ona Allahdan gəlir. Onun sonsuz bilikləri yanında mənim biliyim damcıdır; mənim bacardığım Onun Qüdrətinin möcüzəli üzü qarşısında yalnız toz zərrəciyidir. O, orta boyludur, qeyri-adi möminliyi ilə seçilir”.

Seyid Kazım Rəştinin vəfatından sonra, Onun sevimli şagirdi Molla Hüseyn başda olmaqla ardıcılıarı İranın şəhər və kəndlərinə səpələnib, Zühur edəcək Kəsin axtarışına başlayırlar.

Bu zaman İran məmləkətindən min kilometrərlə uzaqda, Amerika, Avropa və xristian dünyasının digər yerlərində insanlar həyəcan içində idi. Asiyada Volf, İngiltərədə Edvard İrvinq, Şotlandiyada Meyson, Cənubi Korolinada Deyvis, Pensilvaniyada Uilyam Miller, Almaniyada Leonard Kelber bir-birlərindən xəbərsiz Tövrət və İncil Yazılarının tədqiqi əsasında nəticə çıxarırlar ki, zamanın sonu çatıbdır və 30-50-ci illər arasında Həzrət İsa Məsihin ikinci zühuru baş verəcəkdir. ABŞ Konqresinin nümayəndələr palatasında bu haqda məruzələr dinlənilir. 1844-cü ildə “Gəlişin” həyəcanı özünün ən yüksək nöqtəsinə çatır. Fələstin, Türkiyə, Əfqanıstan və bəzi ölkələrdə Qiyamət Günü'nün yaxınlaşması təbliğ olunurdu. Uilyam Mille- rin təbliğatı Amerikada “Adventistlər kilsəsi”nin yaranmasına səbəb olur.

U.A.Spayser “Müasirlik peyğəmbərliklər işığında” kitabın- da qeyd edir: “*Müqəddəs Yazıların tədqiqatçıları ümumi bir rəyə*

gəliblər ki, Daniyel Peyğəmbərin Bəşəriyyət üçün təyin etdiyi 2300 il sona çatır və 1844-cü il “Qiyamət Günü” olacaqdır”.

İran əhli kimi xristianlar da bu zühuru fəvqəladə hadisələrin baş verməsi kimi anlayırdılar; İsa Məsih buludlar üstündə mələklərin əhatəsində yerə enməli, Yerdə qurduğu İlahi Səltənətin hökmdarı olmalı idi.

Həzrət Babın Bəyanı

İlahi Zühuru tapmaq eşqi ilə İranın şəhər və kəndlərini dolaşan Molla Hüseyn və Seyid Kazımın üç ardıcılı Şiraz şəhərinə çatır. Molla Hüseyn dostlarını şəhərə göndərir, özü isə şəhər divarının bayırında dayanır. Bu zaman yaşıl çalmalı (bu onun seyid olduğunu göstərirdi) bir cavan ona yaxınlaşır və Molla Hüseyni öz evinə dəvət edir. Naməlum cavanın nəzakəti, dostcasına danışığı və səliqəli geyimi Molla Hüseynə çox yaxşı təsir bağışlayır və onun təklifini qəbul edir.

Şirazın şəhər divarlarının bayırında Molla Hüseyni qarşılayan cavanın adı Seyid Əli Məhəmməd idi. O hər iki valideyninin xətti ilə Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən idi. O, 20 oktyabr 1819-cu ildə Şirazda anadan olmuşdu. Valideynlərini erkən yaşlarında itirmiş Seyid Əli Məhəmməd dayılarının himayəsi altında böyümüşdü. Dayısı Seyid Əlini birinci dəfə məktəbə göndərəndə müəllim onu geriye qaytarır. Müəllimin dediyinə görə, onun öyrətmək istədiyi bütün məsələlərin hamısını uşaq artıq bilirdi. Əli Məhəmməd kitablardan oxumadığı və kimsədən öyrənmədiyi qeyri-adi fitri biliyə malik idi. Bu biliklər ona ən çətin, hətta müəllimlərin bilmədiyi suallara cavab verməkdə köməklik edirdi. Yeniyetmə ikən Əli Məhəmməd dayısının ticarət kontorunda çalışaraq Şiraz və Buşir limanında onun işləri ilə məşğul olurdu. Seyid Əli Məhəmməd Molla Hüseyn ilə görüşən vaxt artıq on ilə yaxın idi ki, ticarət ilə məşğul idi. O, anasının xalası qızı ilə evli olub, həmin nigahdan Əhməd adlı oğlu olmuş və o hələ uşaq ikən vəfat etmişdi. Molla

Hüseyni qarşılayıb, onu Şirazın kənarında yerləşmiş evinə dəvət edən naməlum gəncin şəxsiyyəti belə idi...

Axşam namazının vaxtı çatır. Hər iki gənc namaza dururlar. Namaz zamanı Molla Hüseyn Allahdan Vəd edilmiş Zühuru tapmaqda ona yardımçı olmasını diləyir. Onlar ibadətlərini qurtarıb söhbətlərini davam etdirirlər. Ev sahibinin səmimiyyətidən və nəzakətindən təsirlənmiş Molla Hüseyn ürəyinin ən böyük arzusunu ona açır, səfərinin və axtarışının məqsədini danışır. Onu diqqətlə dinləyən Əli Məhəmməd Seyid Kazımın göstərdiyi əlamətlərlə marqlanır. Cavabında Molla Hüseyn müəllimindən eşitdiyini təkrar edir: “O, alicənab nəsiləndir...fitri biliyə malikdir...cismani qüsurları yoxdur...”

Molla Hüseyn söhbətini bitirir və bir-neçə dəqiqə otaqda sükut hökm sürür. Sonra Seyid Əli Məhəmməd təmkinli, lakin hökmlü və güclü səsi ilə deyir: “Görürsənmi, bütün bu əlamətlər məndə vardır”. Molla Hüseyn heyrlənir və etiraz etməyə başlayır. O deyir ki, Vəd Edilmiş qeyri-adi müqəddəs şəxs olmalıdır. Onun bəyan edəcəyi Əmr isə ən Qüdrətli Əmr olacaqdır. Sonra O, öz etirazını kəsərək, bir-neçə il əvvəl yazdığı vərəqi çıxarır. Yazıda Şeyx Əhməd və Seyid Kazım təliminin ən mürəkkəb yerlərinin şərhinə cəhd edilmişdi. O, ev sahibindən bu yazıya baxmağı xahiş edir. Seyid Əli Məhəmməd bu yazını sürətlə oxuyur və Molla Hüseynin rast olduğu bütün çətin yerlərin sadə və aydın izahını verir. Sonra Seyid Əli Məhəmməd deyir:

“İndi isə Yusif surəsinin mənasının açıqlanması vaxtı çatdı.”

Təəccüb və böyük sevinc hissi Molla Hüseyni çuğlayır. Yusif surəsi Quran-i-Kərimin onuncu surəsi idi. Bir dəfə Molla Hüseyn Seyid Kazımdan onun üçün bu surəyə şərh yazmağı xahiş edir. “Bu mənim imkanım xaricindədir,” deyərək Seyid Kazım cavab verir, “Məndən sonra gələcək O Qüdrətli Kəs sənə xahişin olmadan onu sənə izah edəcəkdir”.

Müəlliminin Molla Hüseynə öncədən söylədiyi kimi, ev sahibi qələmini götürərək yazmağa başlayır. Sözləri yaza-yaza,

O, onları məlahətli bir səslə zümzümə edirdi. Sonralar "Hökmdarlıq surəsi" adlanan bütöv bir fəsli yazıb qurtarmayınca O, qələmini yerə qoymur. Onun səsinin və dediyi sözlərin gücündən məftun olmuş Molla Hüseyn isə yerdə oturub Onu dinləyirdi.

Beləliklə, həmin gecə Seyid Əli Məhəmməd öz Missiyasını Molla Hüseynə elan edir və Bab adını götürür. Bu hadisə 1844-cü il may ayının 22-də gün batandan 2 saat 11 dəqiqə sonra baş verir. Bu tarix və vaxt Bəhai dinin ardıcılıqları tərəfindən Bəşəriyyətin tarixində Yeni Eranın başlanğıcı kimi qeyd edilir.

"Ey Mənə birinci iman gətirmiş! – məhz bu sözlərlə O, Molla Hüseynə müraciət edir – Mən, həqiqətən deyirəm, Mən Babam, Mən Allahın qapısınıyam!"

"Bab" sözü ərəbcə "qapı" mənasını bildirir. Bununla da Həzrət Bab Özünü Sülh və Ümumdünya qardaşlığının Yeni Eranının qapısı kimi təqdim edirdi.

Molla Hüseyn onu axtaran dostlarını və vaxtı unudaraq bütün gecəni oturub, Həzrət Babın söhbətinin davamına qulaq asır. Bu zaman şəhər şirin yuxuya qərq olmuşdu. Həzrət Bab Molla Hüseynə xəbərdarlıq edir ki, O, bir müddət gördükləri və eşitdikləri haqda heç kimə, hətta səfər dostlarına belə danışmamalıdır. Həzrət Bab deyir: *"Məni əvvəlcə on səkkiz adam, bir-birindən xəbərsiz, öz ürəklərinin səsi ilə tanımalıdırlar. Çağırışsız və dəvətsiz, bir-birlərindən asılı olmadan, onların hamısı mənə olan yollarını tapacaqlar"*.

Şiraz məscidlərində səhər azanı veriləndə Molla Hüseyn Həzrət Babın evini tərk edir. Bu zaman onun ürəyi sevinc, fərəh, ilham və ehtiram hissi ilə çırpınırdı. Sonralar Molla Hüseyn etiraf edirdi: *"O gecə qəflətən mənə əyan olmuş ilahi Əmrin həqiqəti ildırım kimi bir müddət mənim vücudumu sarsıtdı. Gözlərim Onun işığından qamaşırdı, Onun fəvqəladə gücü bütün varlığımıza hakim kəsilmişdi. Həyəcan və sevinc, qorxu və heyrət qəlbimi bürümüşdü. Eyni zamanda özümdə təsvirə gəlməyən bir yüngüllük və qüvvə hiss edirdim. İlahi Əmri dərk etməzdən öncə o qədər zəif və gücsüz idim ki, deyiləsi deyil. Bir şey yazı*

bilmirdim, yol yeriə bilmirdim, əlim-ayağım həmişə əsir və titrəyirdi. Amma İlahi Əmrin Məzhərini tanıdıqdan sonra mənim vücudumda cahilliyyənin yerini ilahi bilik, zəifliyin yerini qərribə bir güc və qüvvət tutdu. Mənə elə gəlirdi ki, fəvqəladə bir gücə malikəm, əgər bütün dünya, bütün insanlar mənə qarşı çıxsə, təkbəşinə hamıya qələbə çala bilərəm. Dünyadakı bütün şeylər mənim gözümdə bir ovuc torpağa dönmüşdü”.

Bu görüşdən qırx gün keçməmiş Həzrət Babın digər ardıcılıarı da onu tanıdılar. Bir-birinin ardınca, hər birinə ayrılıqda, qeyri-ixtiyari, kimə namaz vaxtı, kimə yuxuda ikən Şiraz tacirinin yeri ayan olur. Onların hamısı əvvəllər Seyid Kazımın şagirdləri olmuşdular. Vaxtilə Molla Hüseyni Şiraza gətirmiş həmin qüvvə, indi də onları İranın cənubundakı bu şəhərə cəzb edirdi. Sonuncu olaraq Quddus adlı gənc yorğun və toza bulaşmış halda Şiraza çatır. O, Molla Hüseyni küçədə görərək, təşviş içində İlahi Zühurun axtarışı ilə bağlı sorğu-suala tutur. Molla Hüseyn çox çalışsa da onu sakitləşdirə bilmir. Bu zaman Quddus küçədə Həzrət Babı görür. “Sən nə üçün Onu məndən gizlətmək istəyirsən?” – deyə Quddus üzünü heyrətindən özünü itirmiş Molla Hüseynə çevrir. – “Axı mən Onu həttə yerindən belə tanıyırdım! Əminliklə şəhadət verirəm ki, nə Şərqdə, nə də Qərbdə Ondan başqa heç kim haqq olmasına iddia edə bilməz. Heç kim Onun müqəddəs şəxsiyyəti tək Əzəmət və Cəlal saça bilməz”.

Beləliklə, Həzrət Babın 18 şagirdi Onu tanıyaraq, Ona iman gətirirlər. Quran-i-Kərimdə buyrulur:

“Biz onu Səqərə atacağıq! Sən nə bilirsən ki, nədir Səqərə! O qoymaz və buraxmaz! O, insanı yandırır yaxar! Onun üstündə on doqquz nəfər vardır”(Əl-Muddəssir, 26-30)

Bu ayədə Allah İlahi Zühuru inkar edənləri, Ona qarşı təkəbbür göstərənləri və Onun sözlərini saya salmayanları cəhənnəm alovuna atacağına söz verir. Sonra Allahın insanları cəhənnəm alovundan, müharibə, nifrət, dağıntı və əzabdan qurtaracaq *“On doqquz nəfəri”* göndərmək istəyindən söhbət açılır. Həzrət Bab Öz Missiyasını elan edərkən, Ona ilk iman

gətirən 18 nurlanmış qəlb olmuşdur. Bab onları “Canlının Hərfləri” adlandırmışdı. On səkkiz nəfər Canlının Hərfləri və on doqquzuncu Həzrət Babın Özü həmin “*On doqquz nəfərdir*” ki, Quran-i-Kərimdə buyrulduğu kimi, xalqları məhv olmaqdan xilas etməlidirlər.

Həzrət Bab Şiraza toplanmış şagidlərini çağıraraq, onlara İranın hər yerinə səpələnib, Onun təlimini yaymaq və insanların ürəyini Allahın Aşkarlayacağı kəsin gəlişinə hazırlamaq göstərişini verir, onlara bu işin böyük məsuliyyətindən danışır, ehtiyatlı və mötədil olmağa çağırır, göstərdikləri səylərə görə onları işgəncə və ölüm gözlədiyini xəbərdarlıq edir.

“Ey mənim əziz dostlarım, indi siz İlahi Kəlamın daşıyıcılarısınız. Allah öz sirlər xəzinəsini sizə etibar edib ki, siz ilahi Əmri hər yana yayasınız, öz danışığ və rəftarınızın düzgünlüyü ilə ilahi Nurun gücünü nümayiş etdirəsiniz. Sizin bədəninizin bütün əzaları məqamınızın ucalığına dəlalət etməli, həyatınızın təmizliyindən və məqsədinizin böyüklüyündən söz açmalıdır. Çünki bu, həmin Gündür ki, Ulu Allah onun barəsində Quranda buyurub: “Bu gün Biz onların ağızlarını möhürləyirik, onların tutduğu əməllər barədə bizə onların əlləri danışar, ayaqları isə şahidlik edər”(Yasin surəsi, 65-ci ayə)....

Ey hürufi-həyy, ey mənə iman gətirənlər! Bilin ki, bu günün əzəməti ötən günlərə nisbətən qat-qat artıqdır, onlar heç cür müqayisəyə gəlməz. Siz o kəslərsiniz ki, zühur səhərinin işığını gördünüz, Əmrin sirlərindən agah oldunuz. Hümmət kəmərinizi möhkəm bağlayın və o Quran ayəsini xatırlayın ki, bu gün barəsində buyurur: “Rəbbinin əmri gəlib mələklər səf-səf duracağı gün” (Fəcr surəsi, 22-ci ayə). “Ürəklərinizi dünyəvi arzu və istəklərdən təmizləyin, özünüzü ilahi əxlaqla bəzəyin! Yaxşı əməllərinizlə Allah kəlamının doğruluğunu sübuta yetirin və daim Quranın bu ayəsini nəzərə alın ki, “əgər Ondan üz döndərsəniz, sizi sizlər kimi olmayan başqa bir tayfa ilə əvəz edər” (Məhəmməd surəsi, 38-ci ayə). “Elə etməyin ki, başqaları gəlib İlahi Səltənəti sizdən alsınlar, siz isə binəsib qalasınız. Yorğunluq və əzginlik gətirən ibadətlərin kifayət etdiyi dövr

çatıb. Bu gün elə bir gündür ki, hər bir kəs pak qəlbi, gözəl əməlləri və həqiqi möminliyi sayəsində ilahi Ərşə ucala bilər, Allah dərgahına yaxınlaşıb, Onun tərəfindən qəbul oluna bilər. Yaxşı söz Ona tərəf yüksələr və yaxşı sözü də saleh əməl ucaldır” (Fatir surəsi, 10-cu ayə).

Siz həmin yoxsul və əzilən insanlarsınız ki, Quranda sizin haqqınızda buyurulub: “Biz yer üzündə yoxsul və əzilən kəslərə mərhəmət göstərmək, onları başçı və varis etmək istədik” (Qəsəs surəsi, 5-ci ayə). Allah sizi bu ali məqama dəvət edir və siz yalnız o təqdirdə bu ali məqama yüksələ bilərsiniz ki, bütün dünyəvi istək və məqsədlərin üzərindən adlayıb, Qurandakı bu ayənin təsdiqinə çevriləsiniz: “Şərəfli bəndələri Ondən qabaq söz danışmaz və yalnız Onun əmri ilə iş görərlər” (Ənbiyə surəsi, 26-27-ci ayələr). Siz İlkin Nöqtədən (Həzrət Babın ləqəblərindən biri) ayrılmış ilk hərflərsiniz. Siz ilahi zühur çeşməsindən axan dirilik suyunun bulaqlarısınız. Allahdan diləyin ki, sizi qorusun, dünyəvi istək və nemətlərin sizin paklıq və gözütoxluluğunuza xələl gətirməsinə, sizin şirinliyinizi acıya çevirməsinə imkan verməsin. Mən sizi yaxınlaşan Allah günü üçün tərbiyələndirib hazırlamışam, istəyirəm ki, sizin əməlləriniz Qüdrətli Hökmdar tərəfindən qəbul edilsin. Gələcək Allah gününün sirləri bu gün bəlli deyil. O günün yenidən doğulmuş körpəsinin məqamı bu günün yaşlılarından möhtərəm olacaq, o Zühurun dövründəki cahilin mərtəbəsi bu günün alimindən daha yüksək olacaq.

İndi isə dünyanın dörd bir tərəfinə səpələnin, sabit qədəm və təmiz qəlblə yolları Allah gününün gəlişi üçün hamarlayın. Öz zəiflik və gücsüzlüyünü baxmayın, öz qüdrətli Allahınızın qüvvət və əzəmətini nəzərdə tutun. Məgər Allahın köməkliyi ilə Həzrət İbrahim Nəmruda üstün gəlmədimi?! Məgər Allahın yardımını ilə Həzrət Musa Firona və onun adamlarına qalib gəlmədimi?! Baxmayaraq ki, Həzrət Musanın öz əsasından başqa bir silahı yox idi. Məgər Allah Həzrət Məsihin yəhudilər üzərində qələbə çalmasına şərait yaratmadımı?! Hərçənd Həzrət Məsih əleyhissəlam zahirən kimsəsiz və aciz idi. Məgər Allah ərəb qəbilələrini Həzrət Rəsula (s) tabe etmədimi?! Həmin vəhşi

qəbilələr o Həzrətin müqəddəs təlimi sayəsində tərbiyələnilib dəyişdilər və saflaşdılar. Odur ki, işinizə Allahın adı ilə başlayın, Allaha təvəkkül edin, Ona üz tutun və yaqin bilin ki, son nəticədə qələbə və zəfər sizinlə olacaq!”

İranda babilər hərəkatı

Babın ardıcılıarı onun təlimini yaymaq sevinci ilə ölkənin müxtəlif yerlərinə yola düşürlər. Onların insanlara çatdırdıqları Müjdə İranda qeyri-adi həyəcana səbəb olur. Müjdəni dinləmək üçün hər yerdə insanlar dəstə-dəstə toplaşır, Həzrət Babın şöhrəti isə gündən günə artırdı; dövlətli və kasıb, savadlı və savadsız, şəhərli və kəndli, hamı eyni dərəcədə imkan daxilində Onun haqqında çox eşitmək və çox bilmək istəyirdi. Bir neçə nüfuzlu din xadimi də Həzrət Babın ardıcılığına çevrilir. Tezliklə bu Gəncin söhbəti ildırım sürətilə bütün ölkəyə yayılır və İranda kütləvililiyinə görə tarixdə görünməmiş babilər hərəkatını törədir. On minlərlə insan bu hərəkata qoşulur.

Lakin Həzrət Bab özünü Mehdi elan etməklə kifayətlənmir. O, “Birinci Nöqtə” müqəddəs adını qəbul edir. Bu titulla Məhəmməd Peyğəmbərin ardıcılıarı Ona müraciət edirdilər. Hətta imamlar öz məqamlarına görə “Birinci Nöqtə” dən aşağıda dayanırdılar. O, yeni təqvim tətbiq edərək, Günəş ilini bərpa edir və Yeni Eranın başlanğıcını Özünün Zühur etdiyi ildən (1844) qoyur.

Həzrət Babın belə bəyanatları hakim dairələri təşvişə salır və bu, hərəkatı məhv etməkdən ötrü göstərilən cəhdlərin getdikcə daha amansız xarakter almasına gətirib çıxarır. Hökumət və ruhanilər hərəkata qarşı ciddi tədbirlər görməyə başlayırlar. Fanatiklər Şirazda Quddusu və Babın ardıcılılarından olan bir nəfər yaşlı şəxsi ələ keçirirlər; onların saqqalını yandırır, burun dəliklərində dəşik açaraq ip keçirirlər və bu vəziyyətdə Şirazın küçələrində gəzdirlər. Sonra vəhşicəsinə döyüb, təkrar

Şiraza qayıtdıqda çarmıxa çəkəcəkləri ilə hədələyib şəhərdən qovurlar.

İranın hər yerində babilərə qarşı qızğın təqib dalğası baş qaldırır. Babın özü isə tutularaq ev dustağı edilir. İğtişaşların səbəbini təhqiq etmək məqsədi ilə İran şahı şəxsən etibar etdiyi Vahid adlı kifayət qədər yüksək təhsilə malik, hörmətli və nüfuzlu din xadimini ölkənin cənubuna göndərir. Həzrət Bab ilə olan üç görüşdən sonra Vahid Onun ən sədaqətli ardıcılına çevrilir və Onun təlimini yaymağa başlayır.

Hadisələrin gedişində bu cür dönüş Şahın baş vəzirini çox qorxudur və o Şahın Həzrət Bab ilə gözlənilən görüşünün hökm-dara arzuedilməz təsirindən ehtiyatlanmağa başlayır. Baş vəzir Həzrət Babın ölkənin şimal sərhəddi yaxınlığındakı Maku həbsxanasına salınmasına nail olur.

Maku həbsxanasının ətrafında sadə kəndlilər yaşayırdı, onlar kəndlərindən kənarda baş verən hadisələrlə maraqlanmır, gəlmələri düşməncəsinə qarşılayırdılar. İlk vaxtlar həbsxana rəisi də Həzrət Baba düşmən münasibəti bəsləyirdi. Lakin o, tezliklə bu Məhbusun qeyri-adi adam olduğunu anlayır, Ona ehtiramla yanaşmağa və məhəbbət göstərməyə çalışır. Həzrət Babın təsirini ətraf kəndlərin sakinləri də öz üzərlərində hiss edirlər və Onun avazla oxuduğu duaları eşitmək ümidi ilə həbsxana divarlarının ətrafına toplaşırlar. Kəndlilər Həzrət Babdan onların ağır zəhmətləri üçün Öz xeyir-duasını verməsini xahiş edirlər. Tezliklə Həzrət Babın adı ilə and içmək kəndlilərin sadə məişət həyatında vərdişə çevrilir.

Bir müddət sonra ölkənin hər yerindən Həzrət Babın yanına ziyarətçilər gəlməyə başlayırlar. Həbsxana rəisi onları Həzrət Babın yanına buraxır və özü də tədricən Onun sadıq tərəfdarına çevrilir. Bu xəbərlər yenə baş vəzirin narahatçılığına səbəb olur və o, Həzrət Babı şahın qaynının rəis olduğu uzaq Çehriq qalasına göndərir.

Çehriq qalasının rəisi özünün qəddarlığı ilə ad qazanmışdı. İlk vaxtlar o da Həzrət Baba pis münasibət bəsləyirdi. Lakin sonra o da başqaları kimi, Həzrət Babın təsiri altına düşür.

Burada da Həzrət Bab yerli sakinlərin hörmət və məhəbbətini qazanır. Makuda olduğu kimi, Çehriqdə də ölkənin hər yerindən zəvvarlar Həzrət Babın görüşünə gəlirdilər. Onlardan biri hətta dərviş paltarında Hindistandan gəlmişdi. Öz ölkəsində o şahzadə idi. O, yuxuda Həzrət Babı görərək, Onunla yalnız bir dəfə görüşmək arzusu ilə var-dövlətindən və titulundan imtina etmiş, uzaq İrana yollanmışdı. Həzrət Bab şahzadəni qəbul edib, təlimini yaymaq üçün onu geriyə, Hindistana göndərir.

İranda Həzrət Babın təlimi yayıldıqca Ona qarşı təqiblər də güclənirdi. Həzrət Babın ilk şagirdləri və təliminin yüzlərcə tərəfdarı amansız işgəncələrə məruz qalmış və öldürülmüşdü. Tehran, Azərbaycan, Fars, Mazandaran əyalətlərində hərəkət iştirakçılarına divan tutulması xüsusi qəddarlıqlarla müşahidə olunurdu; başlar kəsilir, adamlar topların ağzına qoyulub atılır, yandırılır və ya tikə-tikə doğranılırdı. Həzrət Babı saxlayıb böyütmüş və Onun Missiyasına inam gətirmiş dayısı da qətlə yetirilir. Şagirdlərinin və tərəfdarlarının kütləvi şəkildə öldürülməsi Həzrət Baba qəm-qüssə gətirirdi. Bununla belə O, Çehriq həbsxanasında Öz Vəhyinin çox hissəsini qələmə alır. O dərk edir ki, tezliklə Onun da növbəsi çatacaqdır. Babi hərəkətinin yayılmasının qarşısını almaq iqtidarında olmayan İranın hakim dairələri bu bidətin kökünü birdəfəlik kəsmək məqsədi ilə Həzrət Babı edam etmək qərarına gəlirlər.

Həzrət Babın təlimi

Həzrət Bab təntənəli şəkildə Özünü Allah Vəhyinin müstəqil daşıyıcısı və Ondan sonra gələcək daha böyük Allah Elçisinin müjdəçisi elan edir. Həzrət Bab İslamın namaz, oruc, kəbin, boşanma və vərəsəlik ilə bağlı qanun və mərasimlərinin şəklini dəyişir. Həzrət Babın yazıları olduqca cox idi. Onlardan bəziləri Quran ayələrinə şərh və təfsirlərdən, ictimai və etik baxışlar toplusundan, bəziləri isə dualardan, lövhlərdən ibarət idi. Lakin əksər yazılarında yeganə mövzu Allahın tezliklə Aşkarlayacağı Kəsin - İlahi Zühurun tərfi və təsviri təşkil edirdi.

O bildirirdi ki, Onun Missiyası Ondan sonra gələcək daha böyük Allah Elçisinin gəlişini əvvəlcədən xəbər verməkdir. Bu Böyük Allah Elçisini O, “Allahın Aşkarlayacağı Kəs” adlandırırdı. Həzrət Bab deyirdi ki, bu gələcək Allah Elçisi bütün xalqları birləşdirəcək, yerdə ədalətli və əbədi sülhü bərqərar edəcəkdir. Həzrət Bab Ondan sonra gələcək Zühur haqda yazırdı:

“Mən ancaq bu Qüdrətli Kitabın hərfiyəm və bu hüdudsuz Dəryanın damlasıyam. O zühur edəndə mənim əsl təbiətim, mənim sirlərim, müəmmalarım və eyhamlarım aşkar və anlaşılan olacaqdır... Əgər hər hansı bir şəxs Ondan bir ayə eşidərsə və onu təkrar edərsə, bu “Bəyanı” (Babın əsas Vəhy Kitabı) min dəfə oxumaqdan yaxşıdır”.

Həzrət Bab söyləyirdi ki, növbəti Peyğəmbər Onun ölümündən sonra çox tezliklə gələcəkdir. Lakin Həzrət Babın vəzifəsi təkcə Həzrət Bəhaullah təliminin (Bəhai dininin) müjdəçisi olmaqdan ibarət deyildi. Bəhai təliminə görə Həzrət Bab və Həzrət Bəhaullah, hər ikisi Bəhai dininin baniləridir. Həzrət Bəhaullahın aşağıdakı sözləri bu həqiqəti təsdiqləyir:

“Bu ali və fəvqəladə Vəhyi Mənim əvvəlki Vəhyimdən ayıran qısa zaman məsafəsi bir sirrdir; belə ki, onu heç bir insan açıqlaya bilməz; o elə gizlidir ki, heç bir ağıl onu dərk edə bilməz. Onun müddəti qabaqcadan müəyyənləşdirilmişdi və heç kim onun səbəbini dərk edə bilməz, ancaq Mənim Gizli Kitabımın məzmununu anladıqdan sonra onu başa düşə bilər”.

Həzrət Babın təliminin bir hissəsini Dirilmə, Qiyamət Günü, Cənnət və Cəhənnəm məsələlərinin şərhini təşkil edirdi. O söyləyirdi ki, Dirilmə anlayışı Həqiqət Günəşinin (İlahinin) yeni Zühurudur. Ölülərin Dirilməsi – nadanlıq, etinasızlıq və cəhalət məzarlarında yatanların ruhani oyanması deməkdir. Qiyamət Günü – Yeni Zühur günüdür, Cənnət – Allahı Onun Peyğəmbəri vasitəsilə dərk etmək və sevmək səadətidir. Bununla da Cənnət insanın öz həyatı ərzində əldə etdiyi ən böyük kamillikdir, ölümündən sonra isə İlahi Səltənətə daxil olma və əbədi həyat hüququdur. Cəhənnəm – Allahı bu cür dərk etməkdən məhrum olmaqdır ki, bunun da nəticəsində kamilliyə nail olmaq qeyri-

mümkün olur və Əbədi Mərhəmət itirilir. Həzrət Bab qətiyyətlə bildirirdi ki, bu anlayışların başqa mənası yoxdur və insanın fiziki dirilməsi, Maddi Səma və Cəhənnəm haqqında mülahizələr insan təxəyyülünün uydurmasıdır.

Həzrət Babın Yazılarında öyüd-nəsihətlər də xüsusi yer tuturdu. O, öz ardıcılalarına buyururdu ki, onlar bir-birlərinə bəslədikləri qardaş məhəbbəti və nəzakətli davranışla fərqlənməlidirlər. Onlar faydalı sənətə və peşələrə yiyələnməli, təhsil almalıdırlar. Onun təliminə görə qadınlara daha geniş azadlıq verilməli, yoxsullar ümumi xəzinədən yardım almalıdır. Lakin O dilənçiliyi, narkotik maddələrlə və spitli içkilərdən istifadəni qəti qadağan edirdi. Həzrət Bab “Bəyan” əsərində yazırdı:

“Allaha ibadət et, hətta əgər ibadətinin müqafatı atəş də olsa, sənin ibadətində heç bir dəyişiklik olmamalıdır. Əgər sən qorxudan Allaha ibadət edirsənsə, onda bu Allahın Dərgahına layiq deyil; əgər sən nəzərlərini Cənnətə dikib yalnız ora düşmək ümidi ilə ibadət edirsənsə, bu zaman sən Allahın yaratdığını Ona şərik qoşursan”.

Həzrət Babın edamı

Həzrət Bab Təbriz şəhərinə gətirilir. Onu şəhərin küçələri ilə gəzdirərkən bir gənc irəli atılaraq, Onun ayaqlarına sarılır və ona Həzrət Bab ilə birgə ölməyə icazə verilməsini yalvarayalvara xahiş edir. Bu gənc də tutulub ölümə məhkum edilir.

Həzrət Bab bu həyatdakı sonuncu gecəsini xoş əhval-ruhiyyə və sevinc içində keçirir. O bilirdi ki, bütün çətinliklərə baxmayaraq, Onun Missiyası yerinə yetmişdir.

Edam günü Həzrət Bab həbsxanada şagirdinə son sözlərini yazdırarkən onu kobudcasına tələsdirirlər. O, üzünü zabinə tutub deyir: *“Mən bu adama bildiklərimi deyib qurtarmayınca dünyanın heç bir qüvvəsi mənə mane ola bilməz...”*. Qəzəblənmiş zabit isə : *“yalnız məndən başqa...”* deyib, Həzrət Babı bayıra itələyir.

Həzrət Bab Onun ölüm hökmünə imza atmış üç tanınmış din xadiminin evinə aparılır. Onların heç biri Həzrət Bab ilə görüşə çıxmır. Lazımı sənədlərə qol çəkilir və möhürlə təsdiqlənir. Həzrət Bab və Onun bir ardıcılığını Təbrizin küçələrində gəzdirib meydana gətirirlər. Seyid olduğu üçün müsəlman əsgərlərinin Həzrət Baba güllə atmayacağından ehtiyat edən hökumət meydana erməni polkunu gətirir. Həzrət Bab və şagirdini divara bağlayırlar və erməni polkunun 750 əsgəri atəş açır. Bu zaman bütün dünyanı heyrətə gətirən qəribə hadisə baş verir. Ətrafı bürümüş barıt tüstüsü dağılanda edama toplaşmış insan dənizindən bağırçı qopur; Həzrət Bab qeyb olmuşdu. Ardıcılı isə sağ-salamat idi. Həzrət Babı həbsxanada, əvvəlki yerində, yarımçıq qalmış sözlərini şagirdinə çatdıran vəziyyətdə tapırlar. Həzrət Bab Onu aparmağa gəlmiş adamlara deyir:

“Mən sözümü qurtardım, indi niyyətinizi həyata keçirə bilərsiniz...”

Bu hadisədən heyrətlənmiş erməni əsgərləri edamı davam etdirməkdən imtina edirlər. Meydana başqa polkun əsgərləri gətirilir. Bu dəfə Həzrət Bab və şagirdinin bədənini güllələr parça-parça edir. Həzrət Babın edamı 9 iyul 1850-ci ildə baş verir. Həmin gün Təbrizdə güclü qasırğa qalxır, şiddətli külək əsir, toz-duman bütün günü səmanı örtür. Cəsədlər şəhər divarlarının bayırına atılır. Lakin babilər həmin gecə cəsədləri götürüb etibarlı yerdə gizlədirlər. Cəsədlər 40 il İranın müxtəlif yerlərində gizli saxlandıqdan sonra, məxfi yollarla Fələstinə gətirilərək, Karmil dağının ətəyində dəfn olunur. Zərdüşt Peyğəmbərin “Dəsatir-Əzmani” kitabında (təqribən 2500 il əvvəl yazılıb) bu hadisələri xatırladan çox qəribə yazılar vardır. Orada deyilir:

“İran ölkəsindəki insanlar şər işlər törədən zaman, ərəblər içindən bir nəfər qiyam edəcək. Və Onun vasitəsilə onlar taxtacı, torpaqlarını və dinlərini itirəcəklər və məhv ediləcəklər... Ərəblərin dininin 1000 ilinin tamamında, onun ardıcılları öz dinlərini təriqətlərə parçalamaqla məhv edəcəklər və onu bu şəkildə Yaradana təqdim edəcəklər. O, bunu onlardan qəbul etməyəcək. İranlılar Müdrək insana qulaq asmayacaqlar. O, tək

qalacaq və həqiqəti deyəcək. Onlar xəstələnəcək və ağulla düşünmək əvəzinə, əllərində silah Ona qarşı çıxacaqlar. İranlıların törətdiyi ən şər əməl isə Mələklər Rəbbi olan Kəsi öldürməki olacaqdır”.

Həzrət Babın edamı babilər hərəkatını nəinki zəiflətmir, əksinə, ona yeni qüvvə ilə təkan verir. İran Azərbaycanında bu hərəkata Həzrət Babın ən yaxın ardıcılı, Azərbaycanın görkəmli şairə qadını, əslən Qəzvin şəhərindən olan Qürrətül-Eyn başçılıq edirdi. O, Həzrət Baba iman gətirmiş ilk 18 nəfərdən biri idi. Qürrətül-Eyn xanım Həzrət Babın gətirdiyi yeni İlahi təlimin qaydalarına uyğun olaraq, İslam şərqində çadrasını atmış ilk müsəlman qadın idi. Bu hadisə 1848-ci ildə 81 nəfərin iştirak etdiyi babilərin Bədəşt Konfransında baş verir. Elə buradaca Həzrət Bəhaullah Qürrətül-Eyni Tahirə (mənası “Pak” deməkdir) adlandırır. Konfransda Tahirə xanım dostları qarşısında çadrasını ataraq üzü açıq halda dindəşlərinə bəyan edir ki, Yeni dövrün gəlişi ilə köhnə qanunlar ləğv edilmişdir. Lakin hamı belə bir dəyişikliyə hazır deyildi, buna görə də bəziləri bu hərəketi hiddət ilə qarşılayır. Həzrət Bəhaullahın işə qarışması nəticəsində tərəflər arasında sülh əldə edilir. Sonralar möminlərin bir qismi Həzrət Baba müraciət edərək Tahirə xanımın bu hərəketinə öz narazılıqlarını bildirmişdilər. Həzrət Bab demişdi: *“Mən onun haqqında nə deyə bilərəm, onu Qüdrətin və Nurun Dili Tahirə adlandırmışdır.”* Hərəkat yatırılarkən Tahirə xanım xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmişdi.

Zəncanda 1850-ci il üsyanı zamanı üsyançılar arasında Zeynəb adlı çox gənc azərbaycanlı qız da olmuşdur. Tarix elmləri doktoru, professor Zülfəli İbrahimov bu qəhrəman qız haqqında yazmışdır: “Son dərəcə şücaətli olduğuna görə zəncanlılar bu qıza “Şahnamə”nin qəhrəmanı Rüstəmin adını vermişdi. Xalq ona Rüstəmə deyirdi”. Başqa tədqiqatçı, tarix elmləri doktoru, professor Sabir Gəncəli yazır: “Şah qoşunları dəfələrlə hücum edib Rüstəmənin müdafiə etdiyi istehkamı tutmağa cəhd göstərmişdilsə də buna müvəffəq ola bilməmişdilər. Rüstəmə döyüşdə deyil, yatdığı yerdə cəsus əliylə öldürülmüşdü”.

İllər keçəcək və təqribən 70 il sonra sovet hakimiyyəti dövründə çadranı atmaq və qadın azadlığı Azərbaycanda kütləvi hərəkətə çevriləcək. Sonralar bu hərəkət İslam Şərqinin bir sıra ölkələrinə yayılacaqdır. Bakı meydanlarının birində ucaldılmış çadrasını atan “Azad qadın” heykəli Azərbaycan bəhailəri üçün Tahirə və Zeynəbin daşa həkk olunmuş arzuları idi.

Həmin vaxtlarda babilik hərəkəti Şimali Azərbaycanda da öz ardıcılarını tapırdı. Həzrət Bab öz Missiyasını elan etdiyi vaxt Onun ardıcılardan biri Molla Sadiq Vənəndli Ordubadın Vənənd kəndinin və ətraf kəndlərin adamlarını öz ətrafına toplayaraq bu təlimi onlara çatdırır. Qısa vaxt ərzində bütün Naxçıvan və Zəngəzur mahalında on min nəfərə qədər Onun tərəfdarı yaranır. Rus hökuməti general Behbudovu beş min nəfərlik ordu ilə Molla Sadiq Vənəndliyə qarşı göndərir. O zaman artıq hakimiyyətdən salınmış Naxçıvan xanı və onun naibi Şeyxəli bəy də bu təlimin tərəfdarlarından idilər.

Həzrət Babın edamından iki il sonra ümitsizlik və kədərdən düşüncələri tutqunlaşmış ardıcılıqları olan iki gənc şahə sui-qəsd edirlər. Onların istifadə etdiyi silah primitiv olduğu üçün şah yalnız yüngülcə yaralanır. Bu sui-qəsd babilərə qarşı növbəti təqib dalğasına təkan verir. Hakim dairələr sadəcə xalqı ölkəni babilərdən təmizləməyə yönəlmiş qisasçılıq hərəkətlərinə təhrik edirlər. Dəhşətli və amansız kütləvi talanlar zamanı minlərlə kişi, qadın və uşaq qətlə yetirilir. Həmin günlər küçələrdə qanlı səhnələrin, qətl və vəhşiliklərin təsadüfi şahidi olmaqdan ötrü İranda bir çoxları, o cümlədən xaricilər evdən bayıra çıxmadığı üstün tuturdular. O zaman ən görkəmli babilərdən biri, sonralar Bəhaullah adı ilə tanınmış şəxs də zindana atılır.

Bəhaullah – Allahın Nuru

“Bəhaullah” ərəb dilində “ Allahın Nuru, Cəlalı” mənasını bildirir. Bəhaullah adını qəbul etmiş bu şəxsin əsl adı Mirzə

Hüseyn Əli idi. O, 1817-ci il noyabrın 12-də Tehranın ən adlı-sanlı, varlı ailələrinin birində dünyaya göz açmışdı. Onun atası şah sarayının baş vəziri idi. Uşaqlıqda Hüseyn Əli var-dövlət, rahatçılıq, sərvət içində böyüyürdü. Atasının ölkənin müxtəlif yerlərində zəngin mülkləri var idi. O dövrün zadəgan ailələrindən olan başqa iranlı gənclər kimi Həzrət Bəhaullah İslamın əsaslarını, İran ədəbiyyatını və poeziyasını, həmçinin xəttatlığı dərinlən mənimsəmişdi. Həzrət Bab kimi, Həzrət Bəhaullah da müəllimlərindən öyrənmədiyi və kitablardan oxumadığı qeyri-adi biliyə sahib idi. Onun biliyinin dərinliyi və genişliyi, güclü məntiqi adamları heyran edirdi. Bir dəfə yeddi yaşında ikən sarayda mülkiyyət mübahisələrində atasını əvəz etmiş və işi udmuşdu.

Qeyri-adi qabliyyəti Onda hədsiz qürur yaratmırdı. Əksinə, O sadə, şən, xeyirxah və mehriban uşaq kimi böyüyürdü. Onun tələbləri çox sadə idi. O, təbiəti, quşları, ağacları, çiçəkləri, heyvanları sevir, sarayda deyil, şəhərdən kənarda, təbiətin qoynunda yaşamağa üstünlük verirdi. Valideynlərinin Ona verdiyi pulları əyləncələrə deyil, yoxsullara və ehtiyacı olanlara xərcləyirdi. Dövrünün adət-ənənəsinə uyğun olaraq Hüseyn Əli çox erkən evlənmişdi. Onun ömür yoldaşı da çox varlı ailədən olmasına baxmayaraq, sadə tələblərə malik idi. Onlar bir yerdə ömür sürür və ağır həyat şəraitinə sahib insanların vəziyyətini yaxşılaşdırmaq naminə birgə çalışırdılar. Onların evlərini qapısı həmişə yeməyə, sığınacağa və köməyə ehtiyacı olanların üzünə açıq idi. Onları “yoxsulların valideyni” adlandırırdılar. Atası vəfat edəndə Həzrət Bəhaullah sarayda onun vəzifəsini tutmaq təklif edilir, lakin O bundan imtina edir.

Həzrət Bab Öz Missiyasını bəyan edəndən 3 ay sonra, yəni 1844-cü ilin yayında Molla Hüseyn Tehrana Həzrət Babın müraciətindən ibarət yazı gətirir və nəzarət edir ki, bu bağlama Həzrət Bəhaullahın əlinə keçsin. Həzrət Bəhaullah müraciəti oxuyub Həzrət Baba iman gətirir və Onun ən fəal ardıcılı olur. O vaxt Onun iyirmi yeddi yaşı vardı. Həzrət Bəhaullah Həzrət Bab ilə heç vaxt şəxsən görüşməmişdi, lakin Onunla daim məktubla

əlaqə saxlayır, təlimini bütün qəlbi ilə müdafiə edir və onu yaymağa çalışırdı. Nəticədə O, maraqları mənsub olduğu zümrənin maraqlarına zidd gələn və hələ az tanınmış hərəkatın sıralarına qoşulur.

Həzrət Bab həbsxanada olarkən Həzrət Bəhaullah Onun təqib olunan tərəfdarlarına hər cür köməklik göstərirdi. O Özü iki dəfə həbs edilir, hətta bir dəfə həmfikirlərini zərbə altından çıxarmaqdan ötrü fanatik kütlənin qəzəbini Öz üzərinə yönəldir. Dəfələrlə döyülməsinə və daşlanmasına baxmaraq, Həzrət Bəhaullah qorxmadan, yorulmadan babiləri müdafiə edir, yeri gələndə onlara yardım göstərir və dəyərli məsləhətlər verirdi. Həzrət Bab vaxtının bitdiyini hiss edən kimi Öz möhürünü, Yazılarını və qələmini Həzrət Bəhaullaha göndərir. Məhz Həzrət Bəhaullahın göstərişi ilə Həzrət Babın cəsədinin qalıqları Təbrizdən Tehrana gətirilir və etibarlı yerdə gizlədilir.

Şaha sui-qəsd edilən vaxt Həzrət Bəhaullah böyük vəzirin qonağı idi. Ona baş çəkməyə gələn dostları həyəcan yatana kimi gizlənməyi məsləhət görürlər. Lakin Həzrət Bəhaullah bu təklifdən imtina edir. Bunun əvəzinə Onu tutub zindana salmaq əmrini almış hərbi hissənin yerləşdiyi yerə gedir. Hərbi hissədə Onun üst paltarını soyundurub, əllərinə və ayaqlarına qandal vururlar. Sonra ayaqyalın, başıaçıq, günortanın qızmar günəşi altında Onu Tehran həbsxanasına aparırlar. Küçə boyu toplanmış adamlar Onu təhqir edir, üstünə daş atırdılar. Nümayişə çatıb, Ona daş atmaq istəyən qoca qarıya imkan yaratmaq üçün Həzrət Bəhaullah keşikçi dəstəsindən addımları zəiflətməyi xahiş edir: *“Bu qoca qadını məyus etməyin. Ona savab saydığı işi görməkdə mane olmayın.”*

Həzrət Bəhaullahın salındığı Siyah-Çal həbsxanası əvvəlcə şəhərin ictimai hamamlarından birinin su anbarı kimi inşa edilmişdi. Onu qatı qaranlıq dəhliz ilə aparıb nərdivanla dəlikdən quyuya salırlar. Düşdüyü yer qaranlıq, nəm və hər cür həşərat və gəmiricilərlə dolu idi. Yüz əlli adam, tamamilə çılpaq halda, yataqsız, nəm yerdə sıxlaşıb oturmuşdular. Bunların böyük əksəriyyəti qatillər, oğru və quldurlar idi. İçərisində Həzrət

Bəhaullah olmaqla babilərdən ibarət dəstənin üzvləri isə divara zəncirlənmişdilər. Həzrət Bəhaullahın ayaqlarına kündə keçirilmiş, çiyinlərindən ağır zəncir asılmışdı; O, nə ayağa qalxa, nə də uzana bilirdi. Bu zəncirlər Onu dəhşətli şəkildə əzdiyi üçün izləri ömrünün sonununa qədər bədənində qalmışdı. Məhbuslara üç gün nə yemək, nə də su verirlər. Nəhayət dördüncü gün yemək verilir, lakin onun zəhərli olduğu aşkar olur. Həzrət Bəhaullahın ali zümrə içərisində böyük hörməti və nüfuzu olduğu üçün hakim dairələr Onu edam etməyə cəsarət etmirlər. Keşikçilər hər gün babilərdən kimisə ya işgəncəyə, ya da edama aparırdılar. Hər dəfə növbəti adam edama aparılanda o, Həzrət Bəhaullahı müraciət edib Ondan xeyir-dua alır, sonra böyük şadyanalıq və fərəhlə ölümün görüşünə tələsirdi. Həzrət Bəhaullah bacardığı qədər məhbusları sakitləşdirər və onlara təskinlik verərdi.

Siyah-Çal həbsxanasında Həzrət Bəhaullah Onun gəlişini Həzrət Babın öncədən xəbər verdiyi “Allahın Aşkarlayacağı Kəs” olduğunu izah edən möcüzəli hadisənin şahidi olur. İlk dəfə məhz burada Həzrət Bəhaullah Vəhy hadisəsi ilə üzləşir. Sonralar Həzrət Bəhaullah bu hadisəni belə xatırlayırdı:

“Ta” torpağında (Tehranda) həbsxanada olduğumuz zaman daimi əziyyətlər və dəhşətli qoxulardan çox az yatırıdım. Arabir yuxuya gedəndə hiss edirdik ki, başımızın üstündən sinəmizə nəşə axır. Sanki uca bir dağın zirvəsindən böyük bir şalalə yerə tökülürdü. Bu səbəbdən elə bil bütün əzalarım od tutub yanırdı. O anlarda dilimizdə elə sözlər səslənirdi ki, heç kəs onları eşitməyə qüdrəti çatmazdı”¹.

Bu epizod haqqında Həzrət Bəhaullah həyatının son dövrlərinə aid edilən şaha ünvanlanmış məktubunda yazmışdır:

“Ey şah! Mən bəndələrdən biri idim və Öz yatağımda yatmışdım. Birdən Sübhanın nəsimləri Mənim üzərimə əsdi və Mənə bütün şeylərin elmini öyrətdi. Bu, Mənim tərəfimdən deyil, yox, Qüdrətli və hər şeyi Bilən Kəs tərəfindəndir. O, Mənə yerlə göy arasında Öz nidasını ucaltmağı əmr etdi. Bunun nəticəsində

Mənim başıma elə işlər gəldi ki, ariflər onları görüb göz yaşı tökdülər.”²

Həzrət Bəhaullahı həbsxanaya salmış şəxslər onun şaha sui-qəsdə əli olduğunu sübut edən dəlillər tapa bilmirlər. Şah sarayındakı rus səfiri də öz nüfuzundan istifadə edərək Həzrət Bəhaullahın azad edilməsinə çalışır və ona Rusiyada yaşamaq üçün sığınacaq təklif edir. Bir müddət tərəddüd etdikdən sonra şah Həzrət Bəhaullahın həbsdən azad edilməsinə razı olur. Beləliklə, 1852-ci ilin dekabrında Həzrət Bəhaullahın dəhşətli Siyah-Çal qalасыndakı məhbusluğu sona yetir. Lakin məhz bu yeraltı *“zölmətə bürünmüş, üfunət verən, soyuqdan və rütubətdən donmuş”* məhbəsdə Ona Allahdan Vəhy gəlmişdir.

Həzrət Bəhaullah bütün var-dövlətindən məhrum edilir və bir ay ərzində ailəsi ilə birlikdə İrani tərk etmək əmrini alır. Şəxsi əşyaları əlindən alınmış və uzaq səfərə hazırlıq görməyə imkan tapmamış Həzrət Bəhaullah yola çıxmaq məcburiyyətində qalır. Həmin il qış qarlı və şaxtalı keçirdi. Səfərə çıxanda Həzrət Bəhaullahın ömür yoldaşı Nəvvab xanım hamiləliyin yeddinci ayında idi. Siyah-Çal həbsxanasından sonra Həzrət Bəhaullah Özü də xəstələnmiş və zəif düşmüşdü. Bağdada səfər üç ay çəkir. Səfər qarlı-boranlı dağlardan keçirdi. Dağların qoynuna dolanan yollar dar, sürüşkən və təhlükəli idi. Ailə gecəni dar sığınacaqlarda keçirir, bütün vaxtı ərzaq çatışmazlığından və yuxusuzluqdan əziyyət çəkirdi. Uşaqlara yemək almaqdan ötrü Nəvvab xanım paltarlarının gümüş düymələrini satmağa məcbur olur.

İraqda sürgündə

Həzrət Bəhaullah 1853-cü il aprel 8-də əldən düşmüş və xəstə halda Bağdada çatır. Bir çoxları Onun yolun ağırlığına tab gətirəcəyinə və ya mənzil başına gəlib çatdıqdan sonra sağ qalacağına ümid etmirdilər. Lakin bir müddət sonra O Özünə gəlir.

Həzrət Bəhaullah İraqda on il yaşayır. Tezliklə, Onun nüfuzu İraqda başsız qalmış, ümidini itirmiş və düşgün düşmüş

babi icmasında hiss olunmağa başlayır. Bununla belə, Onun artan təsirinin doğma qardaşında yaratdığı qısqancılığın babilər arasında fikir ayrılığına və münaqişəyə səbəb olacağından ehtiyat edən Həzrət Bəhaullah Bağdadı tərk etmək məcburiyyətində qalır. Bağdada gəlişindən bir il sonra O bir gecə şəhərdən gedir.

Sonrakı iki il O, Kürdüstan dağlarında zahid kimi yaşayır. Məğrur və döyüşkən xalq kimi tanınan kürdlər iranlılara qarşı xüsusi düşmənlikləri ilə seçilirdilər. Tərki-dünyalığına baxmayaraq, Həzrət Bəhaullah çox az vaxtda Özünün xeyirxahlığı və hikməti ilə onların arasında şöhrət qazanır. Diyarın alim adamları Onunla görüşməyə can atır; O, təkcə tanınmış şəxslərin deyil, sadə insanların da sevimlisi olur. Tezliklə, Kürdüstan dağlarında yaşayan müdrik və müqəddəs şəxsin şöhrəti haqqındakı söhbətlər uzaq Bağdada çatır. Həzrət Bəhaullahın ailəsi qeyri-adi zahid haqqında eşidən kimi Onun kim olduğunu başa düşürlər və onun arxasınca qayıtmaq xahişi ilə çapar göndərilər. Həzrət Bəhaullah xahişi qəbul edir və səfərinin ikinci ilinin (19 mart 1856-cı il) tamamında Bağdada qayıdır.

Həzrət Bəhaullahın olmadığı dövr ərzində babi icmasında vəziyyət pisləyə doğru dəyişmişdi. Növbəti yeddi il O, babilərin tərbiyəsinə və onlara təliminin əsaslarını öyrətməyə sərf edir. Öyüd-nəsihətləri və öz şəxsi nümunəsi vasitəsi ilə O, babi icmasında dəyişikliklərə nail olur. Bununla da O, hərəkətin möhkəmliyini və onun təmizliyini təmin etmək qabiliyyəti olan yeganə adam olduğunu sübut edir.

Bagdad şəhəri o zaman babiləri möhkəm xarakterli, həqiqi həyat motivlərinə malik insanlar kimi yadda saxlamışdır. Həzrət Bəhaullah və Onun ardıcılları sadə və asketik həyat sürürdü. Onların maddi imkanları məhdud, lakin həyatları sevinclə dolu idi. Həzrət Bəhaullaha dağlarda baş çəkən kürd mistikləri və din xadimləri indi də Bağdadda Onun yanına gəlməyə başlamışdılar. Bəzi yerli din xadimləri də maraqlanaraq Onunla görüşməyə can atır, mistiklər, şairlər, hökumət məmurları, şahzadələr Onunla tanış olmağa cəhd edirdilər. Onlardan bir çoxları Onun ardıcıllarına çevrilirlər.

Xəstələr və əzabkeşlər Onun yanına gəlir, ədalət axtaranlar qapısı qarşısında toplaşırdılar. Onlar arasında müsəlmanlarla yanaşı xristian və yəhudilər də var idi. Bağdad şəhərində Allah ayələri Həzrət Bəhaullahın qələmindən axıb süzülürdü. Onun əsas ilahiyyət əsəri olan “Kitabi-İqan” iki gün və iki gecə ərzində yazılmışdı. Bağdadda O, həcmcə kiçik, lakin çox cəlbedici ruhani dərslik olan “Kəliməti-Məknunə” ni, həmçinin sufi mistiklərinə cavab kimi düşünülmüş “Yeddi vadi və dörd vadi” mistik əsərini yazmışdır.

Həzrət Bəhaullahın artmaqda olan təsirinə qısqanan Bağdad müsəlmanlarının bir qrup lideri İran şahının razılığı ilə Onu gözdən salmağa çalışırlar. Onlar ondan hamının təsdiq edəcəyi möcüzəni göstərməyi tələb edirlər. Həzrət Bəhaullah onların arzuladığı istənilən möcüzəni göstərməyə hazır olduğunu bildirir. Lakin üləmalar öz aralarında razılığa gələ bilmədikləri üçün Həzrət Bəhaullahın çağırışı cavabsız qalır.

Həzrət Bəhaullahın artan nüfuzundan qorxuya düşən İranın Bağdaddakı konsulu Onun şəhərdən uzaqlaşdırılması üçün cəhdlər göstərməyə başlayır. O, öz məqsədinə çatır. Həzrət Bəhaullah heyran olmuş və Onun sürgün edilməsi göstərişinə məhəl qoymayan Bağdadın qubernatoru, altıncı dəfə tərəddüddən sonra göstərişə tabe olaraq Həzrət Bəhaullahı Osmanlı imperatorunun Onun İstanbula köçürülməsi əmrini elan edir.

Həzrət Bəhaullahın köçürülməsi xəbəri Bağdadda əhəlinin hiddətinə səbəb olur. Onun yola düşməsi xəbərindən kədərlənib ağlayan yüzlərcə insan evinin ətrafına toplaşırlar. Nəhayət bura o qədər insan yığılır ki, Həzrət Bəhaullah çayın o biri sahilindəki bağa köçməyə məcbur olur. Öz ardıcıllarını ruhlandıraraq və onlara ilham verərək O, orada on iki gün qalır. Həzrət Bəhaullah Öz Missiyası haqqında heç vaxt heç kimə heç nə deməsə də, Onun məhz Həzrət Babın öncədən xəbər verdiyi Kəs olduğunu bəziləri əvvəllər də intuitiv olaraq hiss etmişdilər. Yalnız burada, Rizvan bağında O, Öz ardıcılları qarşısında rəsmi şəkildə bəyan edir ki, məhz O, “Allahın aşkarlayacağı Kəs”, İlahi Zühur, Allahın bəşəriyyətə göndərdiyi Peyğəmbərdir. Bu xəbər onların

böyük kədərini sevincə çevirir. Həzrət Bəhaullahın bütün Dinlərin Vəd etdiyi Kəs olması, Onun gətirdiyi Dinin bütün Bəşəriyyət üçün qabaqcadan təyin edilməsi və Yeni Günün tarix üfüqündə ucalacağının elan edilməsi on iki gün ərzində, yəni 1863-cü il aprelin 21-dən mayın 2-ə kimi davam edir.

Bu günlər tarixə hər il bəhailərin ən müqəddəs və əhəmiyyətli bayram kimi qeyd etdikləri Rizvan bayramı adı ilə daxil olmuşdur. Bəhailər bu bayramın birinci, üçüncü və doqquzuncu günlərini qeyd edirlər.

Quran-İ-Kərimdə Həzrət Bəhaullahın İlahi Zühuruna dair çoxlu sayda müjdə ayələr vardır. Lakin aşağıdakı ayə daha çox heyranedicidir.

“Yer öz Rəbbinin Nuru ilə işıqlanacaq, kitab qoyulacaq, onlar arasında ədalətlə hökm olunacaq...” (Əz-Zumər, 69).

İstanbula sürgün

Həzrət Bəhaullahın İstanbula səfəri təntənəli yürüşə bənzəyirdi. Onun keçdiyi şəhər və kəndlərin hakimiyyət nümayəndələri Onu ehtiramla qarşılayırdılar.

İstanbuldakı İran səfiri öz hökumətindən əhalini Həzrət Bəhaullahı qarşı qaldırmaq göstərişini alır. Səfir Həzrət Bəhaullahı İslam qanunlarına hörmət qoymayan və Osmanlı imperiyasını məhv etməyə çalışan şəxs kimi qələmə verməyə çalışır.

Həzrət Bəhaullah artıq dörd ay idi ki İstanbulda yaşayırdı. Bu zaman İran və Osmanlı hökmdarları Onun növbəti sürgünü haqqında razılığa gəlirlər. O, dərhal Ədirnəyə köçmək əmrini alır.

Dekabr ayı idi. Qış həтта yaşlı adamların yadına gəlmədiyi şaxtalı şəraitdə keçirdi. Həzrət Bəhaullah və yol yoldaşları kifayət qədər azuqə ehtiyatı götürmədən səfərə çıxmaq məcburiyyətində qalırlar. Onlar yağışın və küləyin altında yeldöyən açıq yerlərdən keçərək gedirdilər. Səfər on iki gün çəkir, onlar bəzən gecələr də yol gedərək tamamilə əldən düşmüş halda

Ədirnəyə çatırlar. Ədirnədə Həzrət Bəhaullah beş il yaşayır. Ona qarşı heç bir ittihamnamə irəli sürülmədiyi halda, O, bu dəfə Osmanlı sultanının məhbusu vəziyyətində idi.

Ədirnədə Bəhai dini Həzrət Bəhaullahın qardaşı Mirzə Yəhya və Seyid Məhəmməd adlı bir nəfərin təqsiri üzündən ciddi daxili böhran keçirir. Mirzə Yəhya hələ Bağdad və İstanbulda ikən Həzrət Bəhaullahı gözü götürmürdü. Paxıllıq hissi onu içindən elə yandırır ki, o, Həzrət Bəhaullahın yeməyinə zəhər qatmaqla Onu öldürmək qərarına gəlir. Zəhər Həzrət Bəhaullahı güclü iztirablar gətirir. Bu sui-qəsdin təsirini O, həyatının son günlərinə kimi hiss edir.

Ədirnədə olarkən Həzrət Bəhaullah hökmdarlara, bütün dünya hökumətlərinin başçılarına və din rəhbərlərinə Öz Missiyasının formal izahını verməklə müraciət edir. Ədirnədə və sonralar Əkkada O, Avropa hökmdarlarına məktub yazaraq, onları Yeni Dini tanımağa çağırırmışdır. O, onlara həmçinin aralarındakı çəkişmələrə son qoymağı, tərki-silah olmağı və öz xalqlarının qayğısına qalmağı məsləhət bilmişdir.

Həzrət Bəhaullah ingilis kraliçası Viktoriyaya ünvanlanmış məktubunda yazırdı:

*“Allah bütün dünyanı sağaltmaqdan ötrü ali vasitə və güclü alət hazırlamışdır, bu bütün xalqların bir ümümdünya Əmrində İttifaqı, bir ümumi Dindir. Bacarıqlı, Qüdrətli və İlhamverici Loğmanın vasitəçiliyi olmadan ona çatmaq mümkün deyildir”*³.

Deyilənə görə kraliça Viktoriya müraciəti oxuduqdan sonra bu sözləri demişdir: *“Əgər bu doğrudan da Allahdandırsa, yaşayacaqdır. Yox, əgər Allahdan deyilsə, ondan elə bir ziyan dəyməz”*.

Həzrət Bəhaullahı Tehran həbsxanası Siyah-Çalda əyan olmuş, lakin haqqında 10 il heç kimə deyilmədiyi Missiyasının məqsədi 1863-cü ildə Bağdad yaxınlığındakı Rizvan bağında açıq şəkildə elan edilmişdir. İndi, yəni 1868-ci ildə bu dünya hökmdarlarının hamısına və hər birinə ayrılıqda çatdırılırdı. Həzrət Bəhaullahın məktubunu III Napoleon, rus çarı II

Aleksandr, Prusiya hökmdarı I Vilhelm, Avstriya Hökmdarı Frans-İosif, Papa IX Piy, Türkiyə sultanı və İran şahı alırlar.

Məhz Ədirnə dövründə Bəhai Dininin ardıcılıarı arasında “Allahu-Əbha” (Allah nurlulardan Nurludur) salamlama adəti yaranır və Həzrət Bəhaullağa inam gətirənlər özlərini “bəhai” adlandırmağa başlayırlar. Dinin bu mərhələsində İran və İraqdakı bəhailərin təqiblərə məruz qalmasına və kütləvi şəkildə məhv edilməsinə baxmayaraq, hərəkət genişlənməkdə davam edirdi. Bəzi bəhailər Həzrət Bəhaullahı görmək ümüdi ilə İran və İraqdan Ədirnəyə səfərlər edirdilər.

Osmanlı dövlətinin Ədirnədəki nümayəndəsinin Həzrət Bəhaullağa ehtiramla yanaşması bu şəhərdəki İran konsulunu qıcıqlandırır. Konsul, həmçinin Mirzə Yəhya və Seyid Məhəmməd Həzrət Bəhaullahın növbəti sürgününə çalışırdılar. Onlar İstanbulla yalan məlumatlar göndərir, Həzrət Bəhaullahın Osmanlı imperiyasını məhv etmək istəyində olduğunu iddia edirdilər.

Həzrət Bəhaullağa böyük hörmətlə yanaşan Ədirnə qubernatoru bir neçə dəfə yazılı şəkildə bu ittihamları rədd edir. Lakin mərkəzi hökumət son nəticədə Onun sürgün edilməsi haqqında göstəriş verir.

Bir səhər Həzrət Bəhaullahın evini əsgərlər mühasirəyə alırlar. Şəhər sakinləri, müsəlmanlar və xristianlar göstərişi eşitməkdən ötrü küçələrə çıxırlar. Bir neçə ölkənin konsulu öz havadarlığını təklif edirlər, lakin Həzrət Bəhaullah onların köməyini qəbul etmir.

Əkkaya sürgün

Əsgərlərin müşayəti ilə sürgün edilənlər Ədirnədən Qallipola (Türkiyə) gətirilirlər. Onlar nə aparıldıqları yer, nə də özlərinin gələcək taleləri haqqında heç nə bilmirdilər. Qallipolda Həzrət Bəhaullah və ardıcıllarının çox hissəsi, o cümlədən Mirzə Yəhyanın bir neçə ardıcılı Əkka şəhərində məhbəsə, Mirzə

Yəhyanın isə Həzrət Bəhaullahın dörd ardıcılı ilə Kipr adasına sürgünə göndərildiyi elan edilir.

Qallipoldan yola düşmək ərəfəsində Həzrət Bəhaullah dostlarına qarşıdakı yolun çox çətin, hətta əvvəlkilərdən də qat-qat ağır olacağını xəbərdarlıq edir. O, həmçinin deyir ki, bu yolu qət etmək üçün kim özündə kifayət qədər güc hiss etmirsə, qoy Onu indidən tərk etsin, çünki sonra geriye çəkilmək gec olacaqdır. Lakin heç kim Onu tərk etmir.

Əkka şəhəri Osmanlı imperiyasının ucqarında məhbəs kimi istifadə olunan yer idi. Bura ölkənin hər yerindən ən qəddar caniləri sürgün edirdilər. Əkkanın suyu və havası çirkli, ərazisi isə yoluxucu xəstəliklər və zərərli həşəratlarla dolu idi. Əkka haqqında deyirdilər ki, bu şəhərin havası o qədər üfunətlidir ki, quş üstündən uçanda yerə ölü düşür.

Əkkaya dəniz yolu məhrumiyyətlərlə dolu idi. Əkkaya 31 avqust 1868-ci ildə çatan məhbuslar bəhailərin dinsiz və qədar cinayətkar olması xəbərini eşidib qəzəblənmiş yerli əhali ilə üzləşirlər. Küçələrə çıxmış insanlar onları daşa basaraq, nalayiq sözlərlə təhqir edir və üstlərinə tüpürürdülər.

Şəhər məscidinin qarşısında Həzrət Bəhaullah və Onun yoldaşlarının ömürlük sürgünə məhkum edilməsi haqqında sultanın əmri oxunur. Əmrdə yerli əhaliyə onlarla hər hansı bir formada əlaqə saxlamaq qadağan edilirdi. Əkkada məhbəs rejimi çox ağır idi. Bəhailərə öz aralarında və xarici aləmlə ünsiyyət saxlamağa icazə verilmirdi. Həzrət Bəhaullah çirkli, yağış və küləyin içəri dolduğu pəncərəsiz kamerada yerləşdirilir, qalanlarını isə qonşu kameralara salırlar. Birinci gecə onlara nə yemək, nə də su verilir. İki nəfərdən başqa məhbusların hamısı malyariya və dizenteriyaya tutulur, üç nəfər isə xəstəlikdən ölür.

İran və başqa ölkələrin bəhailəri Həzrət Bəhaullahın təzə sürgün yerindən, Onun, ümumiyyətlə, sağ qalmasından və ya həlak olmasından xəbərsiz idilər. Həzrət Bəhaullah haqqında xəbərlər onlara çatanda bir çoxları Əkkaya yollanırlar. İlk vaxtlar onlar şəhərə girə bilmirdilər və Həzrət Bəhaullahı həbsxana pəncərəsində bir an da olsa görmək ümidi ilə saatlarla qala

divarlarının bayırında dururdular. Bəziləri özləri ilə dibçəklərdə bitki gətirirdilər. Səhradan keçərkən özlərinə suyu qıymayıb bitkiləri suvarırdılar. Əkka şəhərinin ətrafında bu bitkilərdən ibarət bağlar salınırdı.

Əkka həbsxanasında Həzrət Bəhaullahın ikinci oğlu Mirzə Mehdi həlak olur. O, həbsxananın damından yıxılaraq, zədədən ölür. Son nəfəsində Atasından xahişi o olur ki, onun ölümü Həzrət Bəhaullahı görmək həsrətində olanların əziyyətinin əvəzi kimi qəbul edilsin.

Bir neçə aydan sonra həbsxananın kameraları türk hərbi hissələrinin yerləşdirilməsi üçün lazım olur. Məhbuslar oradan çıxarılıb şəhər evlərinin birində yerləşdirilirlər. Onlar burada da darısqal şəraitdə yaşamağa məcbur olurlar. Öncə Bağdad, İstanbul, Ədirnədə baş verənlər tədricən Əkkada da baş verir; həbsxananın rəisi, şəhərin hakim dairələri, sadə şəhərlilər və digər sürgünə məhkum olunmuşlar Həzrət Bəhaullahın təqsirsizliyini və Onun müstəsna şəxsiyyət olmasını dərk edirlər. Ailənin təsərrüfat qayğılarını Öz üzərinə götürmüş Həzrət Bəhaullahın böyük oğlu həzrət Əbdül-Bəha şəhərlilərin ehtiram və məhəbbətini qazanır. Həbsxananın rəisi öz oğlunu Həzrət Bəhaullahın yanına göndərir və düşünür ki, bu onun təlim-təربiyəsi üçün faydalı olar. Həzrət Bəhaullahı görməyə gəlmiş qubernator Ona hansısa xidməti göstərmək arzusunda olduğunu söyləyir. Cavabında Həzrət Bəhaullah şəhərin su kəmərinə bərpa etməyi ondan xahiş edir. Həzrət Bəhaullahın Əkkada məhbusluğunun doqquzuncu ili sultanın sürgün rejimi haqqında göstərişi əslində həbsxana və şəhər rəhbərliyi tərəfindən tamamilə unudulur.

Həzrət Əbdül-Bəha atası üçün şəhər kənarında böyük olmayan, lakin rahat bir evi kirayə edir. On il ərzində nə bir ağac, nə bir ot görməyən təbiət aşiqi olan Həzrət Bəhaullah oraya köçür. İki il sonra həzrət Əbdül-Bəha Bəhcidə ev alır və Həzrət Bəhaullahın yerdəki həyatının son on üç ili burada keçir.

Həzrət Əbdül-Bəha bütün cari işləri öz üzərinə götürdüyü üçün Həzrət Bəhaullah büsbütün Öz yazılarına qapılır. O, nadir

hallarda şəxsən kiminləsə görüşürdü, lakin Onun təsiri hər yerdə hiss olunurdu. Əyalətin hakim dairələri Onun hakimiyyətinə və nüfuzuna qibtə ilə yanaşırdılar

Kembric universitetinin tanınmış şərqşünas alimi professor E.Q.Braun Bəhicdə beş gün olmuş və Həzrət Bəhaullah ilə görüşü haqqında aşağıdakı xatirələrini yazmışdır:

“Küncdə, divara yaxın qoyulmuş divanda qərribə ahıl adam oturmuşdu. Mənim gözlərim qarşısında dayanmış O Kəsin üzünü mən heç zaman unuda bilmərəm, hərçənd ki, Onu təsvir etmək gücünə də qadir deyiləm. Bu bəsirətli gözlər sanki insanın qəlbini oxuyurdu; Onun hündür alnı qüvvət və hakimiyyət nuru saçırdı. Kimin qarşısında olduğumu soruşmağa artıq ehtiyac yox idi. Kralların qibtə etdikləri, imperatorların nahaq yerə içlərini çəkdikləri, belə məhəbbət və ehtiram mərkəzinə çevrilmiş Kəs qarşısında mən baş əydim. Mülayim, ləyaqətlə ifa edilmiş səs məni oturmağa dəvət edərək, bunun ardınca dedi: *“Allaha şükr olsun ki, sən gəldin! Sən məhbusu və sürgün olunmuşu görməyə gəldin... Dünyaya firavanlıq və xalqlara xoşbəxtlikdən başqa Biz heç nə arzulamırıq; bununla belə Bizi ədavət qızıqdırıcıları və ağulları qarışdırırlar sayıb, qandala və sürgünə layiq görürlər... Əgər bütün millətlər bir din ətrafında birləşərsə və bəşər oğulları bir-birinə qardaş olarsa, insanlar arasında bir-birinə bağlılıq və birlik yolları möhkəmlənərsə, dini və irqi ayrılıq-seçkilik ləğv edilərsə, burada zərərli nə var ki?... Onsuz da bu baş verəcəkdir: mənasız çəkişmələr və viranedicilər müharibələr keçmişdə qalacaqdır və böyük Sülh bərqərar olacaqdır... Avropada sizə lazım olan bu deyilmi? İsa Məsih məgər bunu demirdimi?... Axı Biz görürük, sizin hökmdarlar bəşəriyyətə xoşbəxtlik gətirə biləcək sərvətlərini insan nəslini məhv edəcək vasitələrin yaradılmasına səxavətlə sərf edirlər... Bu çəkişmələr və qırğınlar, bu ixtilaflar kəsiləcəkdir və bütün insanlar bir böyük ailə olacaqlar... İnsanlar təkcə öz vətənlərini sevməklə deyil, bütün dünyanı sevməklə fəxr etməlidirlər ”*

Həyatının son illərində Həzrət Bəhaullah dörd dəfə Hayfa şəhərində olmuş və Kərmil dağının ətəklərində Öz çadırını

qurmuşdur. O, həzrət Əbdül-Bəhaya Həzrət Babın məzarını yerləşdirməkdən ötrü qayalı yamacda yer göstərmişdir. Bu gün həmin yamacda ağaclar çiçək açır, yaşıl otlar boy atır, kiparislərin kölgəli sırası Həzrət Bab və Onun gənc dostunun dəfn olunduğu ağ mərmərdən tikilmiş binanı əhatə edir.

Həzrət Bəhaullah 40 il məhbəs və sürgün həyatını yaşadıqdan sonra 29 mart 1892-ci ildə Öz dünyasını dəyişir. İyirmi dörd il əvvəl məhbusların gəlişini xəbərdarlıq edən Əkkanın kilsə zəngləri indi Onun getdiyini car çəkirdi. Çoxlu insan Həzrət Bəhaullahın Bəhicdəki evinə gələrək acı-acı ağlayırdı. Yeddi gün ərzində şəhərin tanınmış adamları və başçıları təşrif buyuraraq, öz son ehtiramlarını verirdilər. Sultana aşağıdakı məzmununda teleqram göndərilir: “Bəhanın günəşi qürub etdi!”

Sonralar Əmrin Mühafizi Şövqi Əfəndi yeni dünya dininin birinci yüzilliyinə həsr etdiyi xülasəsində bu cür yazmışdır: *“Həzrət Bəhaullahın süud etməsi ilə dünyanın din tarixində bir çox cəhətlərinə görə analoqu olmayan dövr başa çatır. Nə özünün yüksəkliyinə, nə səmərəliyinə, nə də müddətinə görə dünyanın əvvəlki dinləri arasında bərabəri olmayan dövr qurtardı”*.

Həzrət Əbdül-Bəha

Həzrət Bəhaullahın böyük oğlu həzrət Əbdül-Bəha (əsl adı Abbas Əfəndi) 1844-cü il mayın 23-də, Həzrət Babın Molla Hüseynə Öz Missiyasını açıqladığı həmin gecə anadan olmuşdur. Həzrət Bəhaullah Siyah-Çal həbsxanasına salınanda həzrət Əbdül-Bəhanın səkkiz yaşı vardı. Həmin gecə qaragüruh onların yaşadığı evi mühasirə etdiyi üçün başqa yerdə gizlənməyə məcbur olurlar. Həzrət Əbdül-Bəha valideynlərini sürgündə də müşayət edirdi və Həzrət Bəhaullahın Rizvan bağındakı bəyanatından doqquz il əvvəl atasının Missiyası Ona məlum idi. Bu zaman Onun cəmi doqquz yaşı vardı

Həzrət Bəhaullahın Bağdadı tərk edib, Kürdistan dağlarına yollanması həzrət Əbdül-Bəhanın böyük kədərinə səbəb olur. Onun olmadığı iki il ərzində həzrət Əbdül-Bəha Həzrət Babın Yazılarındakı mətnləri köçürmək və öyrənməklə məşğul olur. Atasının geriyə qayıtması Ona böyük sevinc gətirir və o zamandan etibarən həzrət Əbdül-Bəha Onun ən yaxın dostu və köməkçisi olur. Həzrət Əbdül-Bəhanın rəsmi təhsili yox idi. Bütün bildiklərini O, Həzrət Bəhaullahdan öyrənmişdi. O da atası kimi təbiəti, kənd həyatını və at sürməyi çox sevirdi.

İstanbula səfər zamanı həzrət Əbdül-Bəha sürgünə göndərilənlərin ərzaq və yataqla təmin edilməsi məsələləri ilə məşğul olur, gecələr isə atasının çadırını qoruyurdu. Ədirnədə O, Həzrət Bəhaullahın bütün cari işlərini tədricən Öz əlinə alır. Hamı Onu “Ağa” deyə çağırırdı. Bu titulu Ona Həzrət Bəhaullah vermişdi. Atasının süudundan sonra O, özünü sadəcə olaraq “Əbdül-Bəha”, yəni “Bəhanın qulu” deyə adlandırırdı. O, atasının qonaqlarını qəbul edir, lakin bəsirətli daxili baxışı ilə onların arasında gerçəkdən həqiqət axtaran kəsləri tanıyırdı. Hamı onu sevir, hətta pisliyini istəyənlər də Ona hörmətlə yanaşırdılar. O, çox nəzakətli, mülayim, mərhəmətli, səxavətli və həmişə xeyirxah idi.

Əkkada həzrət Əbdül-Bəha Həzrət Babın köhnə ardıcılardan birinin qızı Minirə xanımla evlənir. Onların ailə həyatı

xoşbəxt idi, bununla belə dünyaya gəlmiş doqquz övladından beşi müxtəlif vaxtlarda ölür.

Əkka məhbuslarının sərbəst hərəkətinə qoyulmuş məhdudiyyətlər zəifləyən kimi həzrət Əbdül-Bəha səslə-küylü şəhər küçələrində tez-tez görünməyə başlayır. O, dərisinin rəngindən, dinindən, ictimai vəziyyətindən asılı olmayaraq gücü çatdığı qədər hamıya köməklik edirdi. O, yoxsulların evinə gedir, onları qayğı ilə əhatə edir, xəstələrə təskinlik verirdi. Onun şəxsi tələbləri çox sadə idi. O, sadə yaşayır, ucuz paltar geyinir, lakin bununla belə həmişə səliqəli görünürdü. O, günçixandan günbatana kimi işləsə də, gecənin çox hissəsini namaz və ibadət içində keçirirdi. Həzrət Əbdül-Bəha uşaqları çox sevirdi, onun ən çox xoşladığı isə insanlara hədiyyə vermək və onları xoşbəxt görmək idi. O deyirdi: *“Mənim evim – şənlilik və gülüş evidir.”*

Həzrət Bəhaullah öz dünyasını dəyişdikdən sonra ailəsinə Onun ruhani vəsiyyəti oxunur. Vəsiyyətnamədə həzrət Əbdül-Bəha Bəhai dininin başçısı və Həzrət Bəhaullah təliminin yeganə səlahiyyətli şərhçisi təyin edilirdi. Həzrət Bəhaullah öz ardıcılılarına həzrət Əbdül-Bəhaya müraciət etməyi və ona qulaq asmağı buyururdu. Lakin bilavasitə göstərişinə baxmayaraq, Həzrət Bəhaullahın ailə üzvlərindən bəziləri qısqanclıq və paxıllıq hissinin təsiri altında Onun iradəsinə uyğun hərəkət etməkdən imtina etdilər. Onlar bütün vasitələrlə həzrət Əbdül-Bəhanın nüfuzunu qırmağa çalışırdılar. Nəticədə həzrət Əbdül-Bəha 1901-1908-ci illər ərzində yenə Əkkada məhbus vəziyyətinə salınır. Osmanlı dövlətinin hakim dairələri 1904 və 1907-ci illərdə Ona qarşı olan ittihamları yoxlamaq məqsədi ilə xüsusi komissiya təyin edirlər.

Hər iki komissiyaya pulla ələ alınmış şəxslərin yalançı şahidliyi təqdim edilir və iş o yerə gəlib çatır ki, 1907-ci ildə sultana həzrət Əbdül-Bəhanı edam və ya sürgün etmək təklif olunur. Lakin gənc türklər inqilabı keçmiş Osmanlı imperiyasının bütün siyasi dustaqlarını və vicdan məhbuslarını həbsxanalardan azad edir.

O çətinlik və bəla illərində də həzrət Əbdül-Bəha çalışmaqdan əl çəkmirdi. O, Əkkada acların və xəstələrin qayğısına qalır, müxtəlif ölkələrdəki bəhailərlə geniş yazışma aparırdı. Qohumları tərəfindən kəsilmək bilməyən həmlələrə baxmayaraq, Həzrət Bəhaullahın Ona göstərdiyi yerdə, Kərmil dağının ətəyində kiçik məqbərə tikdirir. Bu məqbərədə Həzrət Babın cənazəsi dəfn edilir.

Həbsdən azad edildikdən sonra həzrət Əbdül-Bəha Avropa və Amerikaya səfərlər planlaşdırmağa başlayır. Səhhətinin pisləşməsi ilə əlaqədar səfərini 1911-ci ilin avqustuna kimi təxirə salır və həmin il həzrət Əbdül-Bəha Qərbə yola düşür. O zaman Onun yetmişə yaxın yaşı var idi. Bu müddətin altmış ilini sürgündə və bir neçə ilini həbsdə keçirmiş, daim repressiya və yeni məşəqqətlərin təkrarlanması təhlükəsi altında olmuşdur.

Həzrət Əbdül-Bəha 1911-ci ilin setyabrında Böyük Britaniyaya gəlir və Londonun Siti Templ kilsəsində Onun ilk çıxışı olur. Sonrakı iki ili O, Avropa və Amerikaya səfər edərək, böyük hikmət və tam sədaqətlə Bəhai təlimini yayır. O, vaxtının çox hissəsini açıq çıxışlara və qonaqların qəbuluna sərf edirdi. Onun səyahəti sadə olub təmtaraq və lüzumsuz xərclərdən azad idi. ABŞ-da O, ölkənin bir sahilindən digərinə hərəkət edərək, bu ölkədə və qonşu Kanadada yüzdən çox mühazirə oxuyur.

Həzrət Əbdül-Bəha 1913-cü ildə Hayfaya qayıdır. Birinci dünya müharibəsi başlayanda türk hökuməti Onu yenə həbsxanaya salır. Həyatının daha dörd ili təcriddə və təhlükə içində keçir. Bununla belə, O, Fələstin əhalisini ərzaqla təmin etmək məqsədilə Keneret gölünün sahilində buğda yetişdirilməsini təşkil edir. O, tam itaət, ibadət və mərhəmət içində keçən həyatını yaşamaqda davam edir. Türklər həzrət Əbdül-Bəhanı Kərmil dağında çarmıxa çəkməklə hədələyirlər. Bu təhlükə haqqında xəbər Londona çatanda general Ellenbiyə həzrət Əbdül-Bəhaya hər cür köməklik göstərmək əmri verilir. General Hayfanı bir neçə gün tez ələ keçirərək Londona bu məzmununda teleqram göndərir: *“Bu gün Fələstin azad edilmişdir. Dünyaya xəbər edin: cənab Əbdül-Bəha təhlükədən sovuşmuşdur”*.

Birinci dünya müharibəsi qurtardıqdan sonra Britaniya hökuməti Yaxın Şərqdə sülh və tərəqqinin müdafiəsində xüsusi xidmətlərinə görə həzrət Əbdül-Bəhanı cəngavər rütbəsi ilə təltif edir. O mükafatı qəbul etsə də, bu zadəgan titulundan heç vaxt istifadə etmir.

Həzrət Əbdül-Bəha 1921-ci il noyabrın 28-də Hayfada dünyasını dəyişir. Lakin ömrünün son gününə kimi O, çalışmaqda davam edirdi. Müsəlmanlar, yəhudi və xristianlar dəfn prosesinə gələrək, Ona son ehtiramlarını verir və bəhailərlə birlikdə bu böyük itkidən kədərləndiklərini bildirirdilər.

Həzrət Əbdül-Bəhanın nadir məqamı

Həzrət Əbdül-Bəha bəhai dininin tarixində müstəsna yer tutur. Əslində O, adi insan olsa da, eyni zamanda bəhai təliminin kamil nümunəsi kimi fəvqəlinsani biliklərə malik idi. Həzrət Bəhaullahdan sonra Bəhai dininin lideri olaraq O, insanlar üçün İlahi Vəhy işığını əks etdirən qüsursuz güzgüyə bənzəyirdi. Onun yorulmaz və etibarlı rəhbərliyi altında bəhailərin birliyi qorunmuş və Həzrət Bəhaullahın prinsiplərinə uyğun olaraq inzibati strukturların yaradılmasına başlanmışdır. Bir sıra məktub və lövhələrində, əvvəllər Həzrət Bəhaullah etdiyi kimi, O da bu prinsipləri təfəsilatı ilə izah edir və onların həyata keçirilməsi yollarını göstərirdi. Onun adi gündəlik həyatı sübut edir ki, insan hətta ən çətin şəraitdə Allaha tam sədaqətlə yaşamaq və bəşəriyyətə xidmət etmək qabiliyyətindədir.

Üç əsas şəxsin həyatı dövründə Bəhai dininin inkişafı

Həzrət Babın vaizçiliyi dövründə (1844-1850) Onun təlimi yalnız İran və İraqda yayılır, lakin 1853-1892-ci illər ərzində Həzrət Bəhaullahın dövründə Bəhai dininin ardıcılıqları artıq on üç ölkədə var idi. Həzrət Bab və Həzrət Bəhaullah bu yeni dinin birgə yaradanları olsalar da, “Əhdin Mərkəzi” kimi həzrət

Əbdül-Bəhanın məxsusi mövqeyi sayəsində Onun Yazıları da Bəhai Dininin Müqəddəs kitablarının bir hissəsini təşkil edir. Həzrət Bəhaullahın süudundan (1892) həzrət Əbdül-Bəhanın süuduna qədər (1921) olan vaxt ərzində Allahın Əmri daha 22 ölkəyə yayılır və 1921-ci ildə onun ardıcılıarı artıq 37 ölkədə var idi. Bəhai Dini dünya dininə çevriləndə Onun təsir dairəsinə artıq Çin, Birma, Avstraliya, Rusiya, səkkiz Avropa və üç Afrika ölkəsi, Braziliya, Kanada və ABŞ daxil idilər. Eyni zamanda İranda bəhailərin təqib olunması davam edirdi. Edamlar və işgəncələr vaxtaşırı kütləvi hal alırdı. Hökumət nümayəndələrinin səhlənkarlığı, əksər hallarda isə köməyi ilə ruhanilər tərəfindən qızıışdırılan fanatiklərin azğınlaşmış dəstələri bəhailərə hücum edir, onların əmlakını talayır və yandırır, əzabla öldürülənlərin üzülmüş cəsədləri üzərində iyrənc işlərdən belə çəkinməyərək, kişiləri, qadınları və hətta azyaşlı uşaqları vəhşi işgəncələrə və əzablı ölüm cəzalarına düçar edirdilər.

Şövqi Əfəndi Əmrin Mühafizi kimi

Həzrət Əbdül-Bəhanın süudu ilə Bəhai Erasının Qəhrəmanlıq və ya Həvvarilik dövrü sona yetdi. Şövqi Əfəndinin “Allah yanaşı addımlayır” kitabında “*Allahın məst etdiyi qəhrəmanlar Qalaktikası*” adlandırdığı 20 mindən çox şəhid İranda canlarından keçərək “*öz növbəsində yaranmaqda olan İlahi Dinin hər yeri əhatə etməkdə olan hərəkətinə əlavə təkan*” vermişdilər.

Həzrət Əbdül-Bəhanın Ruhani Vəsiyyətnaməsinə uyğun olaraq böyük nəvəsi Şövqi Əfəndi Rəbbani Bəhai dinin Mühafizi təyin edilirdi. Şövqi Əfəndi o vaxt Oksforddakı Bolliol kollecinin iyirmi dörd yaşlı tələbəsi idi. O, babasının Onun üçün hazırladığı qeyri-adi vəzifədən tamamilə xəbərsiz halda zəruri biliklər əldə edib, Bəhai Yazılarının tərcüməçisi olmaq həvəsilə söylə çalışırdı. Onu həzrət Əbdül-Bəhanın yaşadığı və dəfn olduğu Müqəddəs Torpağa, Hayfaya çağırırlar. Mühafizin

şərhçiliyinin ilhamverici qüvvəsi vasitəsilə həzrət Əbdül-Bəha Bəhai Dinini başqa dinlərin ruhani qüvvələrini gücdən salan parçalanma və təriqətçilikdən qorumuşdur. Şövqi Əfəndinin Mühafizliyi dövründə Bəhai dini yeni-yeni ölkələrə yayılmağa, bəhai ədəbiyyatı isə bir çox dillərə tərcümə edilməyə başlayır.

Əmrin Mühafizi Şövqi Əfəndinin istedadı və fədakarlığı sayəsində Bəhai dünyasındakı uğurlar, o cümlədən İnzibati Quruluşun inkişafı və Müqəddəs Torpaqda Bəhai Dininin dünya Mərkəzinin genişləndirilməsi və bəzədilməsi mümkün olmuşdur. Dünyasını erkən dəyişmiş Şövqi Əfəndinin həyatı və uğurları haqqında çox danışılmışdır. Şövqi Əfəndinin dünya tarixinə verdiyi töhfələrin hərtərəfli qiymətləndirilməsinin zamanı hələ çatmamışdır və bəhai dünyasından kənarda O, hələ kifayət qədər tanınmamışdır.

Onun ədəbi irsinə həcmi 181 min sözdən ibarət Bəhai Erasının birinci yüzilliyinin tarixi daxildir, nəşr olunmuş məktubları – bu daha 300 min sözdən ibarət mətnidir. Bundan başqa, ayrı – ayrı şəxslərə, qruplara, komitələrə, Yerli və Milli Məhfillərə yazdığı minlərlə məktub da bura daxil edilə bilər.

Onun Yazılarının böyük hissəsi fars və ərəb dillərindədir; bu dillərdə yazılmış on beş min məktubu toplanmış, mikrofilmlərə salınmış və öyrənilmişdir. Onun fars və ərəb dillərindən ən zərif və ifadəli ingilis dilinə olan tərcümələri daha 750 min sözdən ibarətdir. Məhz bu tərcümə işləri Onun şərhçi kimi keyfiyyətlərini daha qabarıq şəkildə üzə çıxarmışdır; şərq dilləri üzrə mütəxəssislər etiraf edirdilər ki, yalnız Şövqi Əfəndinin tərcümələrini oxuduqdan sonra orijinalların mənasını daha yaxşı dərk etməyə başlamışlar.

Şövqi Əfəndinin istedadı ədəbi fəaliyyətlə məhdudlaşmırdı; O, Milli Ruhani Məhfillərə Əmri yaymaq planlarını hazırlamaqda, Kərmil dağında Həzrət Babın məbədinin və Əkka yaxınlığındakı Bəhçi ətrafındakı bağların layihələşdirilməsində və salınmasında yaxından iştirak edirdi. İnsan təbiətinin böyük bilicisi kimi O, bütün qruplardan və dinlərdən olan insanlara dəyərli və ruhlandırıcı məsləhətlər verirdi. Bütün bunlar və yaşı-

dığı sadə şəxsi həyatı ilə birlikdə Bəhai Dininin birinci və yeganə Mühafizi Şövqi Əfəndinin nadir şəxsiyyətini təşkil edirdi.

Şövqi Əfəndi 1957-ci ilin noyabrında ömür yoldaşı Ruhiyyə xanım ilə Londonda səfərdə olarkən Asiya qripinə tutularaq dünyasını dəyişir. O, Londonun Yeni Sautgeyt qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur. Onun həyatı və əməyi hesabına Mühafizlik Həzrət Bəhaullahın dünya Nizamının təməl daşlarından biri kimi qalmaqdadır.

Yeni dövr və Azərbaycan

XIX əsrin ikinci yarısında Bəhai icmaları Şimali Azərbaycanın Bakı, Balaxanı, Gəncə, Bərdə, Şəki, Naxçıvan və digər yerlərində fəaliyyət göstərirdi. Qeyd edək ki, Bakı və Balaxanı icmaları, ümumiyyətlə, dünyanın ən qədim Bəhai icmalarından hesab olunurlar. 1860-70-ci illərdə Bakı icmasının yaradılmasında Azərbaycanın xalq şairi Mikayıl Müşfiqin babası Xızılı Mirzə Əbdülqədir İsmayılzadə böyük rol oynamışdır. Artıq XIX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində bu icmalarda yüzlərlə insan var idi. Bakı icmasının arxivində həmin icmanın adına 1887-ci ildə alınmış Çadrovı küçəsi (indiki Mirzağa Əliyev) 216 nömrəli evin mülkiyyət hüququna dair sənəd vardır.

Bəhai icmaları Azərbaycanda yaranan gündən hər cür dini fanatizmi, mövhümat və cəhaləti pisləmiş, maarifçiliyi, uşaqlara, xüsusən də qızlara dünyəvi təhsilin verilməsini, qadınların cəmiyyətdə və ailədə hüquqlarının qorunmasını təbliğ etmiş, dinlər arasındakı dialoq və əməkdaşlığa can atmışlar. Respublikamızda çox az adam bilir ki, ilk dəfə azərbaycanlı qızların məktəbə qoyulması bəhailər tərəfindən edilmişdir. Bu cür fəaliyyətlər fanatik ruhanilərin xoşuna gəlməmiş, nəticədə Bakı, Mərdəkan, Balaxanı, Bərdə və Şamaxıda Bəhai dinini qarşı cəhəddə təzyiqlər olmuşdur. Tanınmış din xadimi axund İbrahimxəlil biləndə ki, yeganə oğlu Molla Sadiq bəhailiyi qəbul edib və onun ən fəal mübəlligi olub, qəzəblənib, onun ölümünə fitva verir. 1901-ci ildə Bakı qoçuları Molla Sadiqi neft quyusuna atıb qətlə

yetirirlər. Fitvanın qurbanı olduğu üçün müsəlman qəbirstanlığında dəfn olunmağa icazə verilmir və dostları Molla Sadiqi bağ sahələrinin birində torpağa tapşıırırlar. Yalnız çox uzun illər sonra Onun məzarı Mərdəkan qəbirstanlığına köçürülür.

Bəhai dini təliminin fərdlərə, cəmiyyətə və bütövlükdə bəşəriyyətə təklif etdiyi tərəqqi və maarifçilik yolu Azərbaycanın tərəqqipərvər və azad fikirli şəxslərinin diqqətini özünə cəlb etmiş, onların hörmət və rəğbətini qazanmışdır. Azərbaycanın maarifçi şairi Seyid Əzim Şirvani (1835-1888) bəzi şeirlərində Bəhai dini təliminə öz rəğbətini bildirmişdir. Azərbaycanın görkəmli bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyov və maarifçi, demokrat şair Məhəmməd Hadi (1879-1920) də öz yazılarında Bəhai təlimini dəfələrlə xatırlamışlar. Digər görkəmli maarifçi şair Mirzə Ələkbər Sabir (1862-1911) Balaxanı icması ilə sıx əlaqədə olmuş, bir müddət icmanın maddi və mənəvi dəstəyini almışdır. Şair icmanın üzvü, Kəblə İbrahimlə daha yaxın dostluq münasibətləri saxlamış, bir müddət onun evində yaşamışdır. Kəblə İbrahimin yaxın qohumu 70 yaşlı Mərzyyə Rzayevanın (hazırda Bakı şəhərinin sakini, təqaüdçü) dediklərinə görə M.Ə.Sabir Balaxanıda yaşadığı dövrlərdə icmanın bəzi tədbirlərində qonaq kimi iştirak etmişdir (bu məlumatı o, öz anasının dilindən eşidib).

Azərbaycan xalqının maariflənməsində, mədəniyyətinin inkişafında mesenat kimi xidmətlər göstərmiş milyonçu Musa Nağıyev (1849-1919) və xalq şairi Əliağa Vahidin müəllimi, qafqaz türkləri arasında “ustad şair” kimi tanınmış Mirzə Əbdülxaliq Yüsif də Bakı icmasının üzvləri olmuşlar. Musa Nağıyev uzun illər Bakı Ruhani Məhfəlinin üzvi kimi də fəaliyyət göstərmişdir. Milyonçunun şəxsi nüfuzu bəhailərə qarşı açıq təzyiqlərin qarşısının alınmasında xüsusi rol oynamışdır.

Bəhai dini bu dövrdə dahi rus mütəfəkkiri L.N.Tolstoyun da diqqətini özünə cəlb edir. Bu təlimlə O, ilk dəfə 1884-cü ildə tanış olur. Yazıçının məktublarında və gündəliyində 1910-cu ilə kimi babi (sonralar bəhai) təlimi haqqında qeydlər vardır. O, “Bab” pyesinin müəllifi İ.A.Qrinevskaya yazdığı məktubunu

aşağıdakı sözlərlə bitirmişdir: *“Bəbi təlimi qardaşlıq, bərabərlik və məhəbbət kimi fundamental ideyalara söykəndiyi üçün böyük gələcəyi vardır”*⁴.

Lev Tolstoy bu yeni din haqqında Firuddin Xan Bədəlbəyova yazdığı cavab məktubunda öz fikrini belə ifadə edir: *“İslam Dinindən törəmiş, bəhailiyə keçən babilərin təlimi ən böyük və təmiz dini təlimlərdən biridir...”*

Lakin daim ruhani axtarışlarda olan, Universal Din yaratmaq arzusu ilə yaşayan yazıçının həyatının müxtəlif dövrlərində Bəhai dininə münasibəti birmənalı olmamışdır, bəzən onu göylərə qaldırmış, hərdən də ona tənqidi yanaşmışdır. Bu təbii idi, çünki L.N.Tolstoyun Bəhai təlimi haqqında tam və obyektiv məlumat almaq imkanı olmamışdı.

Həzrət Əbdül-Bəha L.N.Tolstoyun Bəhai dini ilə maraqlanması xəbərini eşidən kimi, Bakı icmasının üzvi Əli-Əkbər Naxçıvanıyə yazıçı ilə əlaqə saxlayıb, onu bu təlim ilə bağlı tam və obyektiv məlumat ilə təmin etmək göstərişini verir. Bir müddət sonra Ə.Naxçıvanıyə⁵ cavab məktubunda L.Tolstoy bəbi və bəhai təlimləri haqqında kitab yazmaq istəyində olduğunu bildirir.

1902-ci ilin sentyabrında İran bəhaisi Əzizulla Yasni Polyanada L.Tolstoy ilə görüşüb, həzrət Əbdül-Bəhanın məktubunu ona çatdırır. Həzrət Əbdül-Bəha məktubda yazırdı:

“Elə hərəkət edin ki, sizin adınız iman dünyasında xoş xatirə qoysun. Bu dünyaya çox filosoflar gəlib və hər biri, belə deyək, beş metr hündürlüyündə bayraq qaldırıb. Siz isə bayrağı on metrə qaldırmısınız, Birlik dəryasına baş vurun və Allahın Əbədi köməyini əldə edin”.

Əzizulla bu görüşdə yazıçının Həzrət Bəhaullah və Onun təliminə münasibəti ilə maraqlanır. L.Tolstoy cavabında deyir: *“Mən Onu necə inkar edə bilərəm... Mən əminəm ki, Onun dini bütün dünyanı fəth edəcəkdir”*.

XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində Bəhai dini Azərbaycanla yanaşı, Rusiya imperiyasının başqa ərazilərində də öz ardıcılarını tapırdı. 1882-ci ildə Türküstanda İran

mühacirlərindən ibarət ilk Bəhai icması yaranır. Artıq 1890-cı ildə mühacirlərin sayı min nəfərə çatır.

XX əsrin 20-ci illərində Bəhai icmaları Qafqaz və Türkiyə ilə yanaşı, Rusiyanın mərkəzi ərazilərində, o cümlədən Moskva, Sankt-Peterburq şəhərlərində də var idi. Ən iri icma isə Aşqabad icması hesab olunurdu. 1918-ci ildə Aşqabad əhalisinin 10 faizdən çoxunu bəhailər təşkil edirdi. Şəhərdə icmaya məxsus xəstəxana, qəbirstanlıq, kitabxana və oxu zalı, iki məktəb və iki uşaq bağçası var idi. Qeyd edək ki, bəhai məktəbləri dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün uşaqların, həm qızların, həm də oğlanların üzünə açıq idi. O zaman Türkiyə əhalisinin 90 faizdən çoxu savadsız olduğu halda, bəhailər arasında savadlılar 95 faiz təşkil edirdi. İcma həmçinin “Şərqi Günəşi” jurnalını buraxır, müxtəlif xeyriyyə-çilik işləri ilə məşğul olurdu.

Bəhailərin ətraf cəmiyyətə nümayiş etdirdiyi dini dözümlülük və İslam adət-ənəlinə hörmətlə yanaşmaları, onların maarifçilik ideyaları insanlar tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanırdı. Bu həm Azərbaycan, həm də Türkiyə ziyalıları arasında Bəhai dininə marağın artmasına səbəb olurdu.

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, bir sıra tarixi və fəlsəfi mahiyyətli əsərlərin müəllifi Hüseyn Cavid (1884-1941) bəzi məlumatlara görə, Almaniyada olan zaman Bəhai dinini qəbul etmiş, bu təlimin ideyalarını öz əsərlərində əks etdirmişdir. Tədqiqatçı alim Rəfael Hüseynov Hüseyn Cavidin həyatına həsr etdiyi tədqiqat əsərində qeyd edir ki, H.Cavid öz həyat yoldaşını bəhailərə məxsus tərzdə, “Allahu-Əbha” deyə salamlayırmış. Hüseyn Cavidin oğlu Ərtoğrul Bəhai gəncləri ilə, xüsusən də Ətaullah Qasimovla (1938-ci ildə repressiya qurbanı olmuş Fərəc Qasimovun oğlu) yaxın dostluq əlaqələri saxlamışdır.

Oktyabr çevrilişi nəticəsində Rusiyada bolşeviklərin hakimiyyətə gəlməsi bəhai icmaları üçün ağır günlərin başlanğıcı oldu. Xüsusi dekretlə dini nigahların ləğv edilməsini və icma mülkiyyətində olan torpaq sahələrinin dövlətin mülkiyyətinə

keçməsinə nəzərə almasaq, ilk illər sovet dövləti bəhai icmasının daxili işlərinə qarışmırdı.

1922-ci ildən başlayaraq mətbuatda bəhai təlimini antibolşevik ideologiyada ittiham edən məqalələrin çıxması ciddi təqiblər üçün bir növ işarə oldu. 1926-cı ildə İran mənşəli bəhailərin kütləvi şəkildə Azərbaycan və Orta Asiya respublikalarından İrana deportasiyası ilə bəhailərə qarşı təqib kampaniyası başlayır. İcmalarda yığıncaqlar keçirmək və ianələr toplamaq qadağan edilir. Dini ədəbiyyat və məhfil iclaslarının protokolları müsadirə edilir. Aşqabadda nəşr edilən “Şərqi Güneşi” jurnalı bağlanır, arxivi məhv edilir, avadanlığı isə müsadirə olunur. Bir müddət sonra kəskin qadağalar götürülsə də, məclislərin keçirilməsi üçün xüsusi dövlət razılığının olması tələbi qoyulur.

1928-ci ildə bütün SSRİ ərazisində bəhailərə qarşı kütləvi təqib kampaniyası yeni qüvvə ilə alovlanır. Bakıda Ruhani Məhfili iki üzvü həbs edilir. 1929-cu ilin iyulunda təkrar həbslər zamanı Bakı, Bərdə, Daşkənd, Aşqabadda daha 24 nəfər həbsxanaya atılır. Altı ay sonra onlardan 16 nəfəri azadlığa buraxılır, qalanları Sibirə sürgün edilir. İcmaların dövlət qeydiyyatı və Nizamnamələri ləğv edilir, komitələr buraxılır, bəhai məktəbləri bağlanılır, müəllimlər işdən çıxarılır. Dövlətin xüsusi fərmanı ilə dini icmaların mülkiyyətində olan daşınmaz əmlak, o cümlədən Çadrovı kuçəsi 216-da yerləşən Bakı Bəhai dini icmasına məxsus bina dövlətin mülkiyyətinə keçir. İcma qarşısında ya binanı boşaltmaq, ya da onu yüksək haqla dövlətdən icarəyə götürmək kimi şərt qoyulur. Dövlət orqanları ilə danışıqlardan sonra icarə haqda razılaşma əldə edilir.

30-cu illərin əvvəllərində sovet hakimiyyəti mövcud rejimi bir qədər də kəskinləşdirərək, icmalardan Məhfillərin buraxılmasını və bütün fəaliyyətlərin dayandırılmasını tələb edir. Bəhailər dövlətin tələblərini yerinə yetirərək kollektiv fəaliyyətlərini dayandırır.

Bu vəziyyət 1934-cü ilə kimi davam edir. 1934-cü ilin əvvəllərində dövlətin siyasəti gözlənilmədən dəyişir; müsadirə olunmuş əmlak yenidən icmalara qaytarılır, yenidən bir yerə

toplanmağa, məclislər keçirməyə icazə verilir. Həmin ilin aprelində SSRİ-nin 14 şəhərində Yerli Məhfillərə seçkilər keçirilir, daha 20 yaşayış məntəqəsində icmalar yenidən bərpa olunur. Bakı, Gəncə, Bərdə, Balaxanı və Səlyanda icmalar öz fəaliyyətlərini tamamilə bərpa edirlər.

Lakin 1937-ci ildə vəziyyət gözlənilmədən yenidən dəyişir. Həmin ilin Oktyabrından 1938-ci ilin fevralına kimi bütün SSRİ ərazisində bəhai icmalarına qarşı təqib kompaniyası başlayır. Hər yeri həbslər və deportasiya dalğası bürüyür. Yüzlərlə insan həbs olunur. Təkcə Aşqabad şəhərində bir gecədə 500 nəfər bəhai həbs edilir. Azərbaycanda həbslər Bakı, Balaxanı, Bərdə, Gəncə, Səlyan, Xilli (indiki Neftçala), Naxçıvan icmalarında aparılır. Həbs olunanlardan 38 nəfəri güllələnir və ya cəza yerində naməlum səbəbdən həlak olur. Yüzlərlə ailə İrana deportasiya və Qazaxstana sürgün olunur. Qaytarılmış mülkiyyət yenidən müsadirə edilir. Bəzi icmalar böyük itki verdiyindən onları bir daha bərpa etmək mümkün olmur. Təqiblər 1949-cu ilə kimi davam edir.

1956-cı ildən sonra ölkədə siyasi abı-havanın yumşalmasına baxmayaraq, bəhai icmalarının açıq fəaliyyəti qeyri-mümkün şəraitdə idi. İcma üzvləri müxtəlif mənzillərdə on-on iki nəfərlik qruplar şəklində görüşmək məcburiyyətində idilər. Yerli Ruhani Məhfil seçki yolu ilə deyil, möminlərin təklifləri əsasında formalaşırdı. Məhfil üzvlərinin sayı 9 nəfər deyil, 5-6 nəfər ilə məhdudlaşırdı. Xaricdəki dindəşlərlə əlaqə yalnız 60-cı illərin ortalarında mümkün oldu. Bu əlaqələr şəxsi səviyyədə olub, təsadüfi xarakter daşıyırdı. Bayramlar, süud və mövlud günləri çox konsperativ şəkildə, “ad günləri”, “yubileylər” adı altında keçirilirdi.

Andropovun qısa hakimiyyəti dövründə, 1982-ci ilin noyabrında DTK-nın xüsusi qrupu Bakı şəhərində əməliyyat keçirərək, icmanın üç nəfər üzvünü həbs edib, onları 7 saat ərzində psixoloji təzyiq altında dindirirlər. Bu əhvalatdan sonra icma üzvlərinə bir yerə toplanmaq, hansısa tədbirlər həyata keçirmək qadağan edilir. Bu qadağalar 1987-ci ilə kimi davam

edir. 1988-ci ildən etibarən Bəhai dini icmasının açıq fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaranır. 1989-cu ildə icmanın dövlətlə münasibətləri bərpa olunur. 1990-cı ildə Bakı Ruhani Məhfili, 1992-ci ildə isə Milli Ruhani Məhfili açıq seçkilər keçirilir.

1990-cı ildə Gəncə, Balaxanı, sonrakı illər Sumqayıt, Naxçıvan, Səlyan icmaları bərpa olunur. Onların bəzilərinə Yerli Məhfillərə seçkilər keçirilir. 1993-cü ildə Bakı icması, 2001-ci ildə Sumqayıt icması, 2004-cü ildə isə Azərbaycan Bəhailərinin Milli Ruhani Məhfili dövlət qeydiyyatına alınır. Bununla da Azərbaycan Bəhai dini icması dövlətlə münasibətlərində yeni mərhələyə qədəm qoyur.

II FƏSİL

YENİ İLAHİ TƏLİM

Bəhai dini: təriqət yoxsa müstəqil din

Keçən əsrin 80-ci illərində dünyanın bir çox ölkələrində ictimaiyyət arasında, o cümlədən elmi dairələrdə Bəhai dininə marağın birdən-birə artması, iki əsas hadisə ilə əlaqədar idi:

1. İranda indiki siyasi rejim qurulduqdan sonra (1979) bəhailərə qarşı təqib kampaniyasının geniş vüsət alması nəticəsində yüzlərlə insanın qətlə yetirilməsi, həbsxanalara salınması, on minlərlə insanın ölkədən qaçmağa məcbur olması dünya ictimaiyyətinin hiddətinə səbəb olmuş, Bəhai dini ardıcılılarına qarşı İran dövlətinin apardığı bu siyasət ayrı-ayrı dövlətlər və BMT tərəfindən kəskin pislənmişdir;

2. Bəhailərin Beynəlxalq birliyinin Ali inzibati və Ruhani orqanı Allahın Uca Ədalət Evi 1963-cü ildə qurulduqdan sonra Bəhai dini Asiya, Afrika, Cənubi Amerika və Okeaniya adaları ölkələrində sürətlə yayılmağa başlamışdır. “Britanika” ensiklopediyasının məlumatına görə, Bəhai dini 60-80-ci illərdə dünyada ən sürətlə yayılan din olmuşdur. Bu dinin ardıcıllarının sayı qısa vaxt ərzində 400 min nəfərdən (1963) 5 milyona (1980) çatmışdır.

Bu faktlar tədqiqatçıların diqqətindən yayınmamış, Bəhai dininin ardıcıl şəkildə tədqiqi üçün zəmin yaratmışdı. Hələ XIX əsrin ortalarında Babi və Bəhai dini təlimləri və onların Peyğəmbərləri – Həzrət Bab və Bəhaullahın Yazıları və şəxsiyyəti tədqiqatçıları vaxtaşırı özünə cəlb edirdi. Babilik təliminin ilk tədqiqi fars ədəbiyyatının görkəmli bilicisi, Peterburq Universitetinin professoru Mirzə Kazım Bəyə məxsus olmuşdur. Mirzə Kazım Bəyin “Bab və babilər” əsəri 1865-ci ildə nəşrdən çıxmış, bir il sonra fransız dilinə tərcümə edilmişdir. Əsər sonralar Almaniya, Fransa, İngiltərə və Amerikada təkrar-təkrar nəşr olunmuşdur. XIX əsrin ikinci yarısı və XX əsrin

əvvəllərində M.A.Qamazov, M.F.Axundov, B.R.Rozen, E.Q.Braun, A.Q.Tumanskiy, B.A.Dorn, A.A.Jukovski, S.İ.Umanes, C.E.Esslemont və başqaları yazılarında Babi və Bəhai təlimləri haqqında məlumat vermişlər.

Həzrət Bəhaullah ilə şəxsən görüşmüş E.Braun ilk dəfə Bəhai təlimini İslamdan fərqləndirərək, onu müstəqil din kimi göstərmişdir. Halbuki, ondan çox-çox sonralar bəzi nüfuzlu tədqiqatçılar (A.Masse, Z.Bünyatov və b.) Bəhai dinini İslam təriqəti kimi qiymətləndirmiş və onun müstəqil dini təlim olmasını görə bilməmişdilər.

XX əsrin əvvəllərində Bəhai dininə maraq həzrət Əbdül-Bəha ilə bağlı olmuşdur. Azərbaycanda “Sərkərağa”, “Əbdül-Bəha Abbas”, Avropa və Şimali Amerikada “Ağa”, İraq və Yaxın Şərq ölkələrində “Böyük Budaq”, “Sirri-Xuda” və digər adlarla tanınan həzrət Əbdül-Bəha Bəhai dininin Peyğəmbəri Həzrət Bəhaullahın böyük oğlu və Onun süudundan sonra bu dinin uzun illər (1892-1921) başçısı olmuşdur.

İngilis şərqşünası C.E.Esslemont həzrət Əbdül-Bəhanın Bəhai dinində tutduğu məqama nəzər yetirmiş, Onun haqqında daha ətraflı məlumat vermişdi. Xüsusi təhsili olmayan, həyatının cox hissəsini məhbəs və sürgünlərdə keçirmiş, lakin fars, ərəb, türk dillərini mükəmməl bilən həzrət Əbdül-Bəha tədqiqatçını özünün dərin teoloji bilikləri, fəlsəfi və etik fikirləri, mütərəqqi ictimai baxışları və rəşadət düşüncə tərzi ilə heyvətləndirmişdi.

Həzrət Əbdül-Bəha tədqiqatçılara Bəhai Yazılarının, həmçinin Tövrət, İncil, Quran mətnlərinin şərhçisi kimi də tanışdır. Bəhai dininin Peyğəmbərlərinin, həmçinin əvvəlki dinlərin Müqəddəs Yazılarındakı metaforlardan, rəmzlərdən ibarət olan və yaxud kifayət qədər anlaşılmayan mətnlərin həqiqi anlamı həzrət Əbdül-Bəha tərəfindən açıqlanmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, yarandığı gündən bu günə kimi Bəhai dininə aid bütün Müqəddəs Yazılar, dinin əsas Səxsiyyətlərinin (Həzrət Bab, Həzrət Bəhaullah, həzrət Əbdül-Bəha Abbas, Şövqi Əfəndinin) əlyazmaları, məktubları, tarixi hadisələrin protokollaşdırılmış sənədləri, şərhlər, izahlar, fotosəkillər

və həcmi yüz cildlərlə ölçülən digər sənədlər diqqətlə toplanılaraq, Beynəlxalq Bəhai Mərkəzinin Arxivində qorunub saxlanılmışdır. Bu tədqiqatçının işini asanlaşdırmaqla yanaşı, tədqiqatın obyektivliyini artıran əhəmiyyətli amil sayılmalıdır. Bəhai dinindən əvvəlki dinlərin tədqiqi üçün bu cür imkanlar demək olar ki, yox dərəcəsindədir; belə ki, Budda təliminin həqiqi mahiyyətini izah etmək, Həzrət İsa Məsih və Zərdüşt Peyğəmbərin həyatı ilə bağlı hadisələrin həqiqi xronikasını göstərmək, Krişnanın tarixi şəxsiyyət olmasını əsaslandırmaq olduqca çətindir. Hətta Məhəmməd Peyğəmbərin həyatı və şəxsiyyəti haqqında kifayət qədər məlumatlar olsa da, İslam tarixinin ilk dövrləri ilə bağlı bir çox məsələlərin həqiqi izahını bu gün vermək mümkün deyildir.

Hazırda dünyada mövcud on bir əsas “canlı” dindən yalnız İslam (VII əsr) və Sihhizmin (XVI əsr) tarixi yüz illiklərlə, qalan dinlər – Hinduzm, Buddizm, Caynizm, Daosizm, Konfusiçilik, Sintoizm, Zərdüştlik, İudaizm və Xristianlıq min illiklərlə ölçülür. Bəhai dini bu dinlərlə müqayisədə çox cavandır (160 il). Təbii ki, ardıcılarının sayı da azdır (6 milyon nəfər). Onun formalaşmasında sonuncu tarixi mərhələ yalnız 1963-cü ildə Uca Ədalət Evinin qurulması ilə sona çatıb. Bu baxımdan, Bəhai dininin öyrənilməsi dinşünas alimlərə onun təmsalında dinlərin yaranma və formalaşma mərhələlərini araşdırmaqdan ötrü geniş imkanlar açır.

Müasir dinşünaslıqda dinlər coğrafi yayılmasına və əhatə etdiyi xalqların, millətlərin və etnik qrupların sayına görə iki qrupa bölünür: milli dinlər və dünya dinləri.

Milli dinlərə İudaizm, Hinduzm, Sihhizm, Caynizm, Daosizm, Konfusiçilik, Zərdüştlik, Sintoizm aid edilir. Onlardan bəzilərinin (məsələn, Hinduizm, Daosizm, Konfusiçilik) yüz milyonlarla insanı əhatə etməsinə baxmayaraq, bir və ya bir-neçə xalq və etnik qrupu əhatə etdiyinə görə milli dinlər sayılır.

Dünya dinləri həm sayına, həm də əhatə dairəsinə görə milli dinlərdən fərqlənir. Bu dinlər yüzlərlə xalq, millət və etnik qrupu əhatə edir. Müasir elmdə yalnız üç din – Xristianlıq, İslam

və Buddizm dünya dini hesab olunur. Bəhai dini də ardıcılığının sayının azlığına baxmayaraq, həm özünün millətlərüstü və universal cəhətlərinə, həm də əhatə dairəsinə görə dünya dini sayıla bilər. Bu məsələyə bir qədər aydınlıq gətirək.

Bəhai dini bütün dinlər kimi Şərqdə yaransa da, o ayrıca götürülmüş xalq və ya etnik qrupa yönəlməyib və yaxud hansısa bir mədəniyyətlə məhdudlaşmır. Heç kim Xristianlığı yəhudi mühitində yarandığına görə “yəhudi milli dini” və ya İslamı ərəblər arasında formalaşdığına görə “Ərəblərin dini” adlandırmır. İlk ardıcılları iranlılar olduğuna görə Bəhai dinini də “iranlıların dini” hesab etmək düzgün deyildir. Hazırda 6 milyon ardıcılı arasında iranlılar çox az hissə təşkil edir. Bəhai icmaları dünyanın 187 müstəqil dövlətində və 45 asılı ərazisində vardır. “Britanika” ensiklopediyasının məlumatına əsasən coğrafi yayılmasına görə, dinlər aşağıdakı sıraya malikdir: Xristianlıq (254 ölkə), Bəhai dini (234 ölkə), İslam (174) və Buddizm (68).

Hələ yüz il əvvəl Edvard Braun, qeyd edildiyi kimi, Bəhai dininin müstəqil təlim olması fikrini söyləmişdir. Bununla belə bəzi tədqiqat işlərində o yalnız olaraq “islam təriqəti”, “islamda reformasiya hərəkatı” və yaxud “dinlərarası ekumençiliyə çağırış” kimi göstərilmişdir.

Teoloji bazis

Hansısa dini təlimin müstəqil olması onun boş yerdə yaranması demək deyildir. Bir dinin özündən əvvəlki dinin teoloji bazisində yaranması bütün dinlər üçün ümumi qanunauyğunluqdur; Buddizmin ənənəvi Hinduizmin (Brahmanizmin) teoloji bazisində yaranması və bu təlimin artıq müstəqil din şəkilində Tibet, Çin, Yaponiya, Cənubi-Şərqi Asiyaya yayılaraq, bu ölkələrin xalqları üçün çox güclü mədəni amilə çevrilməsi buna əyani misal ola bilər. Eynilə Hinduizm özündən əvvəl nazil olmuş Brahmanizmin, o isə daha qədim din olan Veda inancının teoloji bazisində formalaşmışdır.

İlkin xristianlıq dövründə (I-II əsrlər) Həzrət İsa Məsihin şagirdləri və ardıcılıarı Onun dini təlimini İudaizm çərçivəsində təbliğ edirdilər və təqribən iki əsr ərzində müasirləri Xristianlığa İudaizmdən ayrılmış qol kimi baxmışdır. Xristianlıq yalnız Müqəddəs Yazıları, təşkilatı strukturu, ayin və mərasimlər sistemi formalaşdıqdan və nəhayət, qeyri-semit mənşəyli xalqlar və etnik qruplar bu təlimi qəbul etdikdən sonra müstəqil din kimi tanınmışdır.

Bəhai dini İslamın teoloji bazisində formalaşmış dini təlimdir. Onun İslamın mədəni kontekstində yaranması, bir çox cəhətlərinə – tarix, dil, terminologiya və qismən teologiya məsələlərində bu dinə yaxınlığını müşahidə etmiş ilk tədqiqatçılar onu yalnız olaraq İslam təriqətlərləri sırasına daxil etmişlər. Sonrakı araşdırmalarda biz əmin olacağıq ki, teoloji mahiyyətinə görə Bəhai dinini İslamın məzhəb və cərəyanlarına aid etmək mümkün deyildir. Bu təlim, bəzi tədqiqatçıların (A.Masse, 1963) təkidinə baxmayaraq, İslamı inkişaf etdirmək və ya onu müasirləşdirməyi bir məqsəd kimi qarşısına qoymamışdır. Ona görə də Bəhai təlimini Martin Lüterin “Reformasiya hərəkatı” (XVI əsr) ilə eyniləşdirmək və yaxud onu İslam daxilində reformasiya hərəkatı kimi təqdim etmək obyektivikdən uzaqdır. Digər tərəfdən, bəhailər Quran-İ-Kərimi Allahın nazil etdiyi Müqəddəs Vəhy kitabı hesab etsələr də, O, Bəhai dini üçün teoloji əsas və qanunlar mənbəyi deyildir. Bəhai dininin əsasını və onun qanunlarının mənbəyini Bəhai dininin banisi Həzrət Bəhaullahın Yazıları təşkil edir. Bəhai dini təliminə görə, Həzrət Məhəmməd Vəhyinin (Əhdinin) zamanı hicri tarixi ilə 1260-cı ildə (miladi 1844-cü il) bitmiş, Həzrət Bəhaullahın zühuru ilə bəşəriyyətin tarixində Yeni Era başlamışdır. Hələ 1848-ci il Bədəşt konfransında bu yeni təlimin tərəfdarları yeni Vəhyin mahiyyətini dərk edərək İslam qanunlarının ləğv edildiyini bəyan etmişdilər. Beləliklə İslamın ən böyük ehkamı – Həzrət Məhəmməd Əhdinin bəşəriyyət üçün sonuncu olması – bəhailər tərəfindən qəbul edilmir. Ona görə də Bəhai dinində mərkəzi mövqedə Həzrət Məhəmməd deyil, Həzrət Bəhaullah

durur. Həmçinin bu təlimin yalnız ona məxsus bir sıra anlayışlar və başqa dinlərdə analoqu olmayan nadir İnzibati Sistem və digər əlamətlərdən ibarət teoloji bazis ilə ortaya çıxması, onun İslamda hansısa dəyişikliklər etmək və ya ona hansısa yeniliklər gətirmək marağında olmadığını, əksinə, Bəhai təliminin bütövlükdə din anlayışında və insanların dini baxışlarında köklü dəyişikliklər etmək istədiyini göstərir. Bəhai təliminin İslam təriqəti deyil, müstəqil din olmasını şərtləndirən başqa cəhətlər də vardır ki, onlar aşağıdakılardan ibarətdir:

I. Bəhai dinində Peyğəmbərin (Həzrət Bəhaullah) və Onun nazil etdiyi Vəhy Kitabının (Kitab-İ-Əqdəs) və digər Müqəddəs Yazıların mövcudluğu;

II. Həzrət Bəhaullahın vasitəçiliyi ilə yeni İlahi Əhdin (Bəhaullah Əhdinin) bağlanması;

III. Bu dinə məxsus xüsusi təqvimin (19 gün və 19 aydan ibarət) və vaxt hesabının (tarix 1844-cü ildən hesablanır və həmin il Bəhai Erasının başlanma ili hesab edilir), müqəddəs yerlərin, bayramların, həmçinin özünəməxsus kəbin və dəfn qaydalarının olması;

IV. Namaz, oruc və digər ibadət qaydalarının İslamdan fərqli şəkildə icra edilməsi. Namaz zamanı uzun qiblə kimi xüsusi səmtə (İsrail ərazisində yerləşmiş Bəhciyə – Həzrət Bəhaullahın bu dünyada sonuncu Vəhy məkanına) yönəldilməsi;

V. Bəhai dinində ruhanilərin (molla, axund, keşiş və s.) olmaması və başqa dinlərdə analoqu olmayan xüsusi İnzibati Sistemin tətbiq edilməsi (bu haqda sonra ətraflı məlumat veriləcək);

VI. Ardıcılıklarının öz inanclarını hansısa din daxilində təriqət deyil, müstəqil din, özlərini isə Yeni Əhdin (Bəhaullah Əhdinin) tərəfi hesab etməsi;

İlk dəfə 1925-ci il mayın 10-da Misirin Bəni Suif əyalətinin apelyasiya məhkəməsi ərləri bəhai olduğuna görə üç kəbin müqaviləsini etibarsız saymaqla Bəhai dininin İslama aid olmadığını təsdiq etmişdir. Məhkəmənin qərarında belə bir izahat verilmişdir:

“Bəhai inancı – özünəməxsus qaydaları, prinsipləri və qanunları olan, hansı ki, İslamın qaydalarından, prinsiplərindən və qanunlarından fərqlənir və ona ziddiyyət təşkil edir, tamamilə yeni müstəqil dindir. Ona görə də heç bir bəhai müsəlman sayıla bilməz və ya əksinə, necə ki, buddist, brahmin və ya xristian müsəlman sayılmır və ya əksinə”.

Məhkəmənin rəsmi hökmü aşağıdakı sözlərlə bitmişdir:

“Əgər onlardan (ərlərdən) hər hansı biri tövbə edib, Məhəmməd ə.s. Allahın Rəsulu olmasına şəhadət verib, İslam dininin böyük çadırı altına qayıdarsa və təsdiq edərsə ki, Məhəmməd ə.s. nəbilərin və rəsulların möhürüdür və Onun dini sonuncudur və heç bir qanun Onun qanununu ləğv etməyəcək və Qurani-Kərim Allahın sonuncu kitabı, nəbilərə və rəsullara göndərilmiş sonuncu Vəhydir, onda həmin adam qəbul olunacaq və öz kəbin müqaviləsini təsdiq etdirmək hüququ əldə edəcək”.

Bəhai dini mövcud dinlərin teoloji bazisi əsasında “mexaniki” şəkildə “quraşdırılmış” və yaxud hansısa dinləri birləşdirməyə çalışan hərəkət də deyildir. Ona məxsus bəzi anlayışların universal xarakteri, dinlərarası dialoq və əməkdaşlığa can atması, dini dözümlüü təbliğ etməsi, dinlərarası təşkilatı, birləşməyə çağırış və yaxud hansısa dinlərin “simbiozunu” yaratmaq cəhdi kimi başa düşülməməlidir. Qeyd edək ki, ayrı-ayrı müstəqil dinlərdən “simbioz din” yaratmaq və yaxud din daxilində mövcud təriqətləri birləşdirmək cəhdləri dünya tarixində dəfələrlə olmuşsa da, onların təcrübəsi uğursuzluqla nəticələnmişdir; İranda V əsrdə zərdüşti və xristian təlimləri əsasında manilik təlimini yaratmaq istəyi, XVI əsrdə Hindistanda İslam, brahmanizm, sufilik, xristianlıq, zərdüştilik əsasında Əkbərin (Babur sülaləsinin üçüncü hökmdarı) sinkretizmi, XVIII əsrdə Nadir şahın İranda şiəliklə sünniliyi birləşdirmək cəhdi buna sübutdur.

İndi də Bəhai dininin teoloji bazisi ilə bağlı digər məsələləri araşdırmağa çalışaq.

Hər bir dinin Allah, İlahi Vəhy, Dünyanın yaradılışı və sonu, İnsanın yaradılışı, İnsanın ruhu və ölümdən sonrakı həyat,

Əhd (Allahla insan arasında razılaşma) və digər təsəvvür və anlayışlardan ibarət ruhani biliklər sistemi və ya teoloji bazisi vardır. Teoloji bazisinin oxşarlığına görə dünyada mövcud dinlər iki qrupa – İbrahimi (Yəhudilik, Xristianlıq, İslam) və Şərq dinlərinə (Hinduizm, Buddizm, Daosizm və s.) bölünür.

İbrahimi dinlər bəzi fərqli cəhətlərinə baxmayaraq, çox oxşar teoloji bazisə malikdirlər. Bu Allahın maddi dünyanı (materiyanı) altı gündə yoxluqdan yaratması, Adəm və Həvvə, Cənnət və Cəhənnəm, mələklərlə bağlı hekayətlər, Allahın insanları Tövhidə və əməlisalehliyə dəvət edən Peyğəmbərlər göndərməsi (hər üç dində İbrahim peyğəmbərin məqamı xüsusi vurğulandığına görə İbrahimi dinlər adlanırlar), axır-zaman Peyğəmbərinin (Yəhudilikdə – Həzrət Musa, Xristianlıqda – Həzrət İsa Məsih, İslamda – Həzrət Məhəmməd) və Xilaskarın (Yəhudilikdə – Məsih, Xristianlıqda – Həzrət İsanın ikinci zühuru, İslamda – Mehdi) gəlişi, Qiyamət ilə bağlı fəvqəlhədislərin (Günəşin qaralması, Ayın parçalanması, ulduzların yerə tökülməsi, ölümlərin qəbirlərdən qalxması və s.) baş verməsi, insanların əməllərinə görə bir qisminin Cənnətə, digər qisminin isə Cəhənnəmə göndərilməsi ilə bağlı təsəvvürlərdir.

Bəhai dini İslamın teoloji bazisində formalaşsa da, İbrahimi dinlərdə mövcud təsəvvür və anlayışların bu təlimdə tamamilə fərqli izahı vardır. Bu haqda sonrakı fəsillərdə ətraflı danışılacaqdır.

III FƏSİL

BƏHAİ DİNİNİN PRİNSİPLƏRİ

Bəşəriyyətin birliyi

Həzrət Bəhaullah buyurur: *“Şübhəsiz ki, irqindən və dinindən asılı olmayaraq dünyanın bütün insanları Vahid səma mənbəyindən ilham alırlar və onların hamısı Tək olan Allahın təbələridir”*⁶

Həzrət Əbdül-Bəha buyurur: *Bütün insanlar – bir ağacın yarpaqları və meyvələridirlər...onların mənşəyi birdir. Eyni yağış onları sulayır, eyni günəş onları böyüdür və eyni külək onları canlandırır...Bütün bəşəriyyət Allahın Mərhəməti və Bərəkəti ilə əhatə olunmuşdur. Müqəddəs Yazılarda deyilir: Allah qarşısında bütün insanlar bərabərdir, O tərəfgir deyildir”*⁷

Həzrət Bəhaullahın təlimində Bəşəriyyətin Birliyi mərkəzi mövqedə durur. İnsan bədəni təkamül prosesində fiziki inkişafın müxtəlif mərhələlərindən keçdiyi kimi, Bəşəriyyət də özünün sosial inkişafı prosesində müxtəlif mərhələlərdən keçir. Ən qədim dövrlərdə adamlar ayrı-ayrı ailə qrupları halında yaşamışlar, sonradan bu qruplar qəbilə birliklərinə çevrilmiş, daha sonralar şəhər dövlətlər, xalqlar və nəhayət XIX-XX əsrlərdə müasir millətlər yaranmışlar. Həzrət Bəhaullah öyrədir ki, bəşəriyyətin Birliyi kamillik yolunda sonuncu sosial mərhələdir. O, izah edirdi ki, Onun gəlişində əsas məqsəd insanların birliyini mümkün etməkdir. O, yazırdı: *“Həqiqətən, Biz Yerdə yaşayanların hamısını birləşdirməkdən və ayrılmaz etməkdən ötrü gəlmişik”*⁸.

Həzrət Bəhaullahın təlimi planetin bütün insanları üçündür. Dünyanın birliyi hamıya aiddir. Ondən kənarda heç kim qala bilməz. Bununla belə bizim getdiyimiz birlik darıxdırıcı yekcinslik deyildir, əksinə, bu müxtəlifliyin birliyidir. Həzrət Bəhaullahın öyrətdiyi kimi, bu birlik çərçivəsində insanların istənilən qrupu öz istək və ideallarını daha yaxşı ifadə edəcəkdir.

Eyni zamanda hər bir qrup, hər bir xalq başqalarının da irsindən və nailiyyətlərindən istifadə edə biləcəkdir. Həzrət Əbdül-Bəha yazırdı, *“Bəşəriyyətin şərəfi hər kəsin irsidir.”*⁹

Həqiqi birlik, hər bir insan ayrılıqda Bəşəriyyətin birliyini bu günki günün əsas ruhani prinsipi kimi qəbul etdiyi zaman əldə edəcəkdir Birlik hansısa qüdrətli qruplaşma tərəfindən yuxarıdan tətbiq edilməyəcəkdir. Hər yerdə insanlar *“Dünya bir vətən və bütün insanların onun vətəndaşı”*¹⁰ olmasını dərk edəndə kimi o insan şüurunda tədricən inkişaf edəcəkdir. Şüurdakı bu dəyişikliklər cəmiyyətdə bəşər tarixində görünməmiş üzvi dəyişikliklərə səbəb olacaqdır. Belə birliyin əsası ruhani olsa da, dünya xalqlarının bu istiqamətdə atacağı bəzi konkret addımlar da göstərilməlidir. Bunlar aşağıdakılardır:

- Bütün dünya xalqlarının ədalətlə təmsil olunduğu, onların ümumi mənafeyini qorumaq, planetdə əmin-amanlığı və sülhü təmin etmək məqsədilə Dünya Parlamentinin və Dünya Federatif Dövlətinin yaradılması, Dünya vətəndaşlığının təsis edilməsi;

- Dünyanın təbii sərvətlərindən Dünya Federativ Dövlətinin nəzarəti altında Bəşəriyyətin xeyrinə birgə istifadə edilməsi;

- Dünya xalqlarının öz aralarında əlaqə və ünsiyyətini və millətlərin integrasiyasını asanlaşdırmaq məqsədilə vahid yazı, ümumi pul, ölçü və çəki sisteminə keçilməsi;

- Dünyanın bütün məktəblərində uşaqlara ana dili ilə yanaşı Beynəlxalq dilin öyrədilməsi;

- Həm millətlər daxilində, həm də onlar arasındakı hədsiz varlanma və yoxsulluğun aradan qaldırılması.

Həzrət Bəhaullah 140 il əvvəl Avropanın dövlət başçılarına ünvanladığı məktubunda bildirirdi ki, bəşəriyyət planetimizdə indiki həyat tərzinin kökündən dəyişəcəyi yeni tarixi dövrə qədəm qoymuşdur. Əvvəllər məlum olmayan problemlər yeni dövrdə elə həddə çatacaq ki, hətta ən qüdrətli dövlətlər onları təklikdə həll etmək iqtidarında olmayacaqdır. Həzrət Bəhaullah qarşıdan gələn global problemlərdən xilas olmağın yolunu da göstərirdi; onlar Bəşəriyyətin Birliyi çərçivəsində öz həllini tapa bilərdi. O, yazırdı:

“Ey Yer kürəsinin ədavət aparan xalqları və insanları! Öz nəzərlərinizi birliyə tərəf çevirin və qoy onun işığı sizi nurlandır-sın. Bir yerə yığılın, aranızda çəkişmələrə səbəb olan nə varsa, Allah xatirinə onu məhv etməyə çalışın. Ey insanlar, oyanın! İnam qüdrəti ilə silahlanaraq sizin aranızda didişmələr salan təsəvvürlərinizin mənasız bütllərini sındırın. Sizin Mərhəmətli Rəbbiniz istəyir ki, dünyada olan bütün insanlar vahid ruh və vahid bədən kimi olsunlar”¹¹.

Zəmanəmizdə global problemlərin miqyası və kəskinliyi artdıqca bu nəsihətin gücü özünü daha artıq şəkildə göstərməkdədir. Silahlanma və regional münaqişə ocaqlarının mövcudluğu, ekoloji böhran, dünya miqyasında dini, etnik, irqi zəmində qarşıdurmaların artması, narkomaniya və müalicəsi məlum olmayan yeni-yeni xəstəliklərin yayılması və digər problemlər bəşəriyyətin ümumi xəstəliklərə tutulmasından xəbər verir.

Bununla belə, Bəhai təliminə görə, həm bu cür destruktiv təbiətli proseslər, həm də getdikcə güclənməkdə olan millətlər-arası siyası və iqtisadi integrasiya prosesləri Allahın Böyük Planı əsasında bəşəriyyəti birləşdirməyə başlamışdır. Dünya təsərrüfatında beynəlxalq əmək bölgüsünün və kooperasiyanın yaranması, ticarətin liberallaşması, miqrasiya və digər proseslər dövlətlərarası sərhədləri şəffaflaşdırmağa və dağıtmağa başlamışdır. Avropa Birliyi (AB), Cənub-Şərqi Asiya ölkələri Assosiasiyası (ASEAN), Mərkəzi Amerika ölkələri Ümumi Bazarı, Karib hövzəsi ölkələri Birliyi, Amerika dövlətləri Təşkilatı, Cənubi Sakit okean ölkələri Forumu və digər bu tip beynəlxalq və regional təşkilatlar siyası və iqtisadi integrasiya proseslərinin nəticəsi kimi ortaya çıxmışdır. XXI əsrdə dövlətüstü qurumların yaradılmasının daha böyük vüsət alacağı və onlarca dövləti əhatə edən qitələrarası təşkilatların formalaşacağı gözlənilir.

Allahın birləşdirici qüvvələri təkcə eninə deyil, dərininə də işləməkdədir. Belə ki, əvvəlki dövrlərdə təkcə coğrafi səddlər dünyanın birləşməsinə mane olmağa kifayət edirdisə, indi bu səddlər də aradan qaldırılır. Adi insani, dostluq və ya işgüzar münasibətlər bəşər tarixində ilk dəfə olaraq Yer kürəsinin ən

uzaq məntəqələrində yaşayan adamları bir-birilə tez və asanlıqla ünsiyyət yaratması imkanı əldə edildikdən sonra mümkün olmuşdur. Kino, incəsənət, peyk vasitəsilə teleradio kanalların yayılması, idman və turizm planetimizin sakinlərini bir-birinə yaxınlaşdırmışdır. Dünən Amerikada baş verən hadisə bu gün dünyanın hər yerində məlum olur və insanları həyacanlandırır. Bu gün Avropada söylənmiş məruzə sabah Asiyada, Afrika və Avstraliyada oxunur, özünə tərəfdar və əleyhidar tapır. Yeni rabitə vasitələrinin, İnternet sisteminin inkişafı bu prosesi daha da gücləndirmişdir. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“İnsan aləminin ən böyük ehtiyacı birlik və əməkdaşlıqdır. İnsanlar arasında dostluq və həmrəylik əlaqələri nə qədər güclü olarsa, insanların bütün fəaliyyətləri də bir o qədər güclü olar. Başar ailəsinin bütün üzvləri, istər millətlər olsun və ya hökumətlər, şəhərlər və ya kəndlər olsun, onlar getdikcə daha çox bir-biri ilə qarşılıqlı surətdə bağlanırlar. Ona görə ki, heç kim müstəqil və sərbəst qala bilməz və xüsusilə də ona görə ki, siyasi münasibətlər bütün xalqları və millətləri birləşdirməyə başlamışdır, ticarət, sənaye, kənd təsərrüfatı və mədəniyyət əlaqələri isə gündən-günə möhkəmlənməyə başlamışdır. Deməli, bütün Bəşəriyyətin Birliyinin həyata keçirilməsi indi mümkün olmuşdur. Doğrudan da, bu ecazkar dövrün, bu şərəfli əsrin (yəni XX əsrin- A.C.) möcüzələrindən biridir. Ona görə ki, nur əsri olan bu əsrə yeganə və müqayisə edilməz qüdrət, cəlal və şöhrət bəxş edilmişdir”¹².

Əvvəlki dövrlərdə Bəşəriyyətin Birliyinə mane olan ikinci sədd dillərin müxtəlifliyi idi. Xarici dillərin, xüsusən də beynəlxalq dillərin öyrənilməsi sayəsində bu çətinlik müəyyən dərəcədə aradan qaldırılmışdır və belə güman etməyə əsas da vardır ki, yaxın gələcəkdə bütün ölkələrdə hamının qəbul etdiyi bir beynəlxalq dilin tədrisinə ciddi yanaşmaqla bu sədd tamamilə aradan qaldırılacaqdır. Bu məsələ ilə bağlı Bəhaullah yazır:

“Çox çəkməz ki, dünyadakı bütün insanlar bir dil və bir yazı ilə bəzənərlər. O zaman hər kəs hansı şəhərə yollansa, özünü evindəki kimi hiss edər. Bu işlər lazım və vacibdir”¹³.

Üçüncü ən böyük maneə dini, milli, irqi, siyasi mövhumatlar və dözümsüzlüklərdir. Onlar bütün dövrlərdə münafişlərə səbəb olmuş və müharibələr törətmişdir. Ölkələr arasında və ya müxtəlif ölkələrin daxilində hər cür qarşıdurmalar, nifrət və hədələr bu və ya digər mövhumat səbəbindən baş verir. Bu da yox olub gedir. Dünyanın hər yerində insanların düşüncəsi dəyişilir. Xalqın tərbiyələndirilməsi qapalığa, əyalətçiliyə meyilli, millətçi, irqçi siyasətçilərin, mühafizəkar və fanatik ruhanilərin əlindən çıxır. İndi ən yeni və daha liberal ideyaların hətta ən qapalı və mühafizəkar dini və siyasi dairələrə daxil olmasına heç nə mane ola bilmir. Həzrət Bəhaullah yazır:

“Həqiqətən, Allah İradəsinin səmasından enən sözlər Kainat üçün birlik və harmoniya mənbəyidir. İrqi və milli fərqlərə göz yumun və hamılıqla birliyi alqışlayın. Biz dünyaya yaxşılıq və xoşbəxtlik arzu edirik. Arzu edirik ki, bütün xalqlar inamına görə bir xalq, insanlar isə əslən qardaş olsunlar; insan oğulları arasında bağlılıq və birlik telləri artsın; dini çəkişmələr kəsilsin, irqi və milli ayrışkıllıq təzahürlərinə son qoyulsun”¹⁴.

Bəhai təliminə görə dünyada baş verən proseslər sübut edir ki, formalaşmaqda olan Qlobal Təfəkkürün zərbələri altında qrup düşüncənin məhsulu olan baxışlar və ideologiyalar tədricən aşınmaya, ən mürtəce siyasi, dini-siyasi rejimlər isə öz mövqelərini əldən verməyə başlamışdır. Şövqi Əfəndi 1931-ci ildə yazmışdır:

“Həzrət Bəhaullahın çağırışı ilk növbədə əyalətçiliyin, qapalılığın, mövhumatın bütün formalarına qarşı çevrilmişdir. Əgər keçmişdə könüllərdə bəslənilən ideallar, zaman-zaman müqəddəs sayılan təsisatlar, bəzi sosial fərziyyələr və dini qanunlar bu gün Bəşəriyyətin böyük hissəsinin rifahının yaxşılaşmasına təsir göstərmirsə, əgər onlar daim inkişafda olan Bəşəriyyətin mənafeyinə xidmət etmirsə, onları süpürüb dövrünü başa vurmuş və unudulmuş təlimlər zibilxanasına atmaq lazımdır. Nə üçün ümumi dəyişkənlik və dağılma qanununa tabe olan dünyada onlar ümumi qanundan kənar-

da qalmalıdır? Axı, hüquqi standartlar, iqtisadi və siyasi nəzəriyyələr yalnız Bəşəriyyətin bütövlükdə maraqlarını gözləməkdən ötrü təsis edilmişdir, ona görə də ayrı-ayrı qanun və ya doktrinaların qorunması nəminə Bəşəriyyət əzab çəkməməlidir”¹⁵.

Bəşəriyyətin Birliyi insan cəmiyyətinin sosial və mənəvi inkişafının bütün gedişatı ilə, xüsusən də XX əsrdə ona daxilən xas olan ziddiyyətlərin kəskinləşməsilə hazırlanmışdır. Uca Ədalət Evinin Dünyanın Dini Liderlərinə ünvanlanmış aprel 2002-ci il tarixli məktubunda deyilir:

“XX əsrin mirası budur ki, o dünya xalqlarını özlərini vahid insan nəslinin üzvləri kimi görməyə və Yer kürəsini bütün insanların ümumi evi olduğunu anlamağa məcbur etdi. Davamlı konfliktlərə və zorakılıqlara baxmayaraq, nə vaxtsa insan təbiətinin ayrılmaz xüsusiyyəti kimi təsəvvür olunan təəssübkeşliklər artıq hər yerdə geriə çəkilir. Bununla bərabər, bəşər ailəsini mədəni, etnik və milli mənsubiyyətinə görə Babil həngəməsinə çevirən maneələr də dağılmaqdadır. Belə köklü dəyişikliyin belə qısa bir zamanda baş verməsi gələcəkdə olacaq imkanların böyüklüyünü təsəvvür etməyə kömək edir.”

Lakin Bəşəriyyətin birliyə doğru dönməz inkişafının aşkar əlamətlərinə baxmayaraq, bu proses bir qrup insanların istəyi əleyhinə baş verməkdədir. Dünyanın siyasi, dini, iqtisadi liderləri xalqların həqiqi birliyinə deyil, Bəşəriyyətin parçalanması səbəbindən yaranmış global böhranın yumşaldılmasına çalışırlar. Dünya və vətən haqqında anlayışları genişləndirmək və Bəşəriyyətin birliyini tanımaq haqqında tək-tək çağırışlar həm ictimaiyyətin bir hissəsi, həm də “uzaqgörən siyasətçilər” tərəfindən laqeydliklə qarşılanır. “Açıq cəmiyyət” konsepsiyasının müəllifi Karl Popper - *“Dünyanın bir çox intellektual liderlərinin xəyanətinə baxmayaraq, özünün hələ körpəlik dövrünü yaşayan Sivilizasiyamız böyüməkdə davam edir”*- sözlərini deyərkən, görünür, həmin liderləri nəzərdə tutmuş.

İnsan qruplarının müxtəlifliyi, mədəniyyətlər, dillər və dinlər arasındakı fərqlər və ziddiyyətlər bir çoxları üçün

keçilməz səddə bənzəyir. Alman filosofu İohann Qerder (XVIII əsr) vaxtilə aforizmə çevrilmiş bir fikir söyləmişdir: *”Avropada heç bir xalq öz mədəniyyətini təklidə yaratmayıbdır”*. Bəşəriyyətin Birliyi prinsipində məqsəd insanların qəlbindəki sağlam düşüncəli vətənpərvərlik alovlarını söndürmək deyildir. Bu prinsipə həmçinin dünyanın millət və xalqlarının dil, tarix, ənənələr, düşüncə tərz, estetik xüsusiyyətlər və adətlərlə şərtlənmiş müxtəliflikləri nə inkar edilir, nə də ləğv edilir. Əksinə, onun qarşıya qoyduğu əsas məqsədlərdən biri də maddi dəyərlərə söykənən indiki insan cəmiyyətinin törətdiyi hədsiz mərkəzləşmənin, yeknəsəkliyin nəticələrini aradan qaldırmaqdır. Bəhai təliminə görə, XX əsrdə başlamış Qlobal iqtisadi və siyasi integrasiya proseslərinin təbii inkişafı Dünyada Kiçik Sülhün və yaxud Dünya Dövlətləri Federasiyasının yaranmasına gətirib çıxaracaqdır. Bəşəriyyətin iqtisadi və siyasi birliyinin arxasınca onun ruhani birliyi formalaşacaq ki, bu da Yerdə Yeni Sivilizasiyanın qurulması ilə nəticələnəcəkdir. Həzrət Bəhaullah bu yeni Sivilizasiyanı “Böyük Sülh Əsri”, həzrət Əbdül-Bəha “İlahi Sivilizasiya” adlandırmış, Şövqi Əfəndi isə Onun 500 min il ərzində mövcud olacağını (“Bəha” tsikli müddətində) bildirmişdir. Uca Ədalət Evi buyurur:

“Allahın coşğun inkişaf edən, bütün bəşəriyyətə bütövlükdə toxunan, durmadan həyata keçməyə doğru irəliləyən böyük Planı bəşəriyyətin birliyinə mane olan bütün maneələri aradan qaldırır və onu bədbəxtlik və izzətlər kürəsində əridib bütövləşdirir. Allahın İradəsi ilə bu proses Kiçik Sülhün qurulmasına gətirib çıxaracaq... Dünyanın siyasi cəhətdən birləşməsi. Bəşəriyyət buna nail olaraq bir bədənə bənzəyəcək, lakin onda həyat ruhu olmayacaq. Sonra bu vahid bədənə həyat ruhu vermək zərurəti olacaq – əsl birliyi və ruhaniliyi bərqərar etmək lazım gələcək ki, bunun da ali təzahürü Böyük Sülh olacaq və bu vəzifə bəhailərin üzərinə düşür, o bəhailər ki, şüurlu surətdə və məqsədyönlü şəkildə, Yazıların prinsiplərinə əməl edərək və Allahın daim istiqamətləndirən gücünə inanaraq yer üzündə İlahi Səltənətin

qurulmasına çalışır və öz yaxınlarını ona daxil olmağa çağırırlar...”

Həzrət Bəhaullahın Vəd etdiyi İlahi Sivilizasiyanın quruluşunu, maddi və mənəvi ölçülərini və imkanlarını bu gün təsəvvürə gətirmək qeyri-mümkündür. Azərbaycan ərazisində 500 min il əvvəl yaşamış Azıxantrop insan üçün XXI əsrin Sivilizasiya nə qədər sirli və əlçatmazdırsa, bu gün İlahi Sivilizasiya bizim üçün o qədər anlaşılmaz və dərkənilməzdir. İlahi Sivilizasiyanın Yerdə qurulması və Kainata yayılması təkcə Bəşəriyyətin deyil, bütün Kainatın inkişafında yeni Tarixi mərhələ olacaqdır. İlahi Sivilizasiyada bütün bəlaların, xəstəlik və təbii fəlakətlərin, yoxsulluq və səfalətin, zülm və haqsızlığın sonu çatacaqdır. Hər yerdə məhəbbət, xoşbəxtlik, sağlamlıq, fərvanlıq, azadlıq, yüksək ruhanilik və əxlaqi paklıq bərqərar olacaqdır. Yer Kürəsi Cənnətə çevriləcək və çiçəklənən bağa bənzəyəcəkdir. İlahi Plana uyğun olaraq insanların birgə səyi və əməyi ilə qurulacaq bu cəmiyyətin ruhani, elmi-texnoloji, intellektual-mədəni səviyyəsi o qədər yüksələcək ki, Həzrət Bəhaullahın buyurduğu kimi, Onun nuru bütün Kainatı işıqlandıracaqdır. Həzrət Əbdül-Bəha buyurur:

“...Eynilə də bu ecazkar tsikldə bu dünya dəyişəcək və insan dünyası sakitlik və gözəlliklə meydana çıxacaq. Dartsımlar, mübahisə və qətlər sülh, doğruluq və barışla əvəz olunacaq; sevgi və dostluq yaranacaq. Əməkdaşlıq və birlik bərqərar olacaq və sonda müharibənin tamamilə qarşısı alınacaq. Ən Müqəddəs Kitabın qanunları qüvvəyə minəndə, ixtilaf və mübahisələr millətlərin və ölkələrin ümumi tribunalı qarşısında mütləq ədalətlə son həllini tapacaq və baş qaldıran çətinliklər həll olunacaq. Dünyanın beş qitəsi bir qitə kimi olacaq, çoxsaylı millətlər bir millətə çevriləcək, yer üzü bir ölkə olacaq və bəşəriyyət tək icmaya çevriləcək. Ölkələr arasında münasibətlər – xalqların və icmaların qarışması, birləşməsi və dostluğu – elə bir səviyyəyə çatacaq ki, insan nəsli bir ailə və qohum kimi olacaq. Səməvi məhəbbətin işığı nur saçacaq, düşmənçilik və nifrətin zülməti yer üzündən qovulacaq. Ümumdünya sülhü öz

çadırını yer kürəsinin düz ortasında quracaq və mübarək Həyat Ağacı böyüyəcək və elə qol-budaq atacaq ki, bütün Şərqi və Qərbi üzərinə kölgə salacaq. Güclü və zəif, varlı və yoxsul, qarşı-qarşıya duran təriqət və ədavət aparan millətlər – hansı ki, qurd və quzuya, bəbir və çəpişə, aslana və buzova bənzəyirlər – bir-birinə qarşı tam məhəbbətlə, dostluqla, ədalət və bərabərliklə rəftar edəcəklər, dünya elmlərlə, varlıqların sirlərinin gerçəkliyi haqda biliklə və Allahın biliylə dolacaq”¹⁶.

Həzrət Bəhaullah, həzrət Əbdül-Bəha və Şövqi Əfəndinin Yazılarından məlum olur ki, İlahi Sivilizasiya Yerdə Bəşəri Birliyin yaranması ilə öz inkişafına başlayacaqdır. Lakin bu Cəmiyyətin sonrakı inkişaf mərhələləri və onun Kainatdakı əhatə dairəsi məlum deyildir. Bəşəri Birlik insanlıq tarixində yeni sosium olmaqla İlahi Sivilizasiyanın embrion halında olan təsisatlarını öz “bətində” yetişdirən xüsusi mühit olacaqdır. Qeyd edildiyi kimi, belə bir təsisat – İnzibati Quruluş Bəhai icmasının daxilində embrion şəklində inkişafdadır. Tarixi məqamda o, kamilləşmiş formada üzə çıxaraq, İlahi Sivilizasiyanın İnzibati Quruluşunu təşkil edəcəkdir. İndiki sivilizasiya ilə İlahi Sivilizasiyanın qovşağında formalaşan Bəşəri Birliyin tarixi məqamı Şövqi Əfəndinin 11 mart 1936-cı il tarixli məktubunda işıqlandırılmışdır:

“Həzrət Bəhaullahın nəzərdə tutduğu insan nəslinin birliyi prinsipi bütün xalqların, irqlərin və təbəqələrin öz aralarında sıx və daimi əməkdaşlıq etdikləri, birliyə daxil olan bütün muxtar dövlətlərin mənafeələrinin bütünlüklə qorunduğu və bu dövlətləri yaradan şəxslərin azad təşəbbüslərinə tamamilə təminat verildiyi Dünya Dövlətinin bərqərar olması kimi başa düşülür.

Bizim təsəvvür edə bildiyimiz bu cür dünya idarəetməsinin Qanunvericilik Orqanı olmalıdır. Bütün bəşəriyyət tərəfindən etimad göstərilmiş bu orqanın üzvləri isə onun tərkibinə daxil olan hər bir millətin sərvətləri üzərində ciddi nəzarət qoymalı və bütün dünya xalqlarının tələbatlarını ödəyən, onların həyat tərzini yaxşılaşdıran və onların düzgün qarşılıqlı əlaqələrini təmin edən qanunlar verməlidir.

Bütün beynəlxalq qüvvələr tərəfindən dəstəklənən dünya icraçı orqanı dünya qanunvericilik orqanı tərəfindən qəbul olunan qanunları yerinə yetirməli və bütün dünya idarəsinin üzvlərinin birliyini qorumaqdadır. Beynəlxalq Tribunal ayrı-ayrı dövlətlər və xalqlar arasında baş verən bütün məsələləri gündəliyə gətirməli və danışıqsız yerinə yetirməli olan qəti qərarlar verməlidir.

Belə idarəetmə sistemi bütün yer kürəsini əhatələyən və tam sürətlə və dəqiqliklə fəaliyyət göstərən, hər cür milli müdaxilədən və məhdudiyyətlərdən azad olan etibarlı beynəlxalq əlaqələrin mövcudluğuna təminat verəcəkdir.

Belə sistemdə Dünya Paytaxtı bütün aləmi ruhlandırان və bəşəriyyətin bütün xeyirxah qüvvələrini birləşdirən mərkəz olacaqdır.

*Dünya sisteminə mənsub olan beynəlxalq dil ya yenidən tərtib edilməli, ya da mövcud dillərin içərisindən seçilməlidir. Və bu dil sistemə daxil olan bütün federativ millətlərin məktəblərində onların ana dilləri ilə yanaşı tədris olunmalıdır. Beynəlxalq yazı, ədəbiyyat, vahid beynəlxalq pul sistemi, vahid çəki və ölçü sistem *I*– bütün bunlar dünyanın bütün xalqlarının və irqlərinin qarşılıqlı münasibətlərini və qarşılıqlı ünsiyyətini asanlaşdırmalı və sadələşdirməlidir.*

Belə bir Dünya Birliyində bəşəriyyətin iki ən nəhəng qüvvəsi olan din və elm sülhə gələcək və qarşılıqlı yardım şəraitində ahəngdar surətdə inkişaf edəcəklər. Belə bir sistemdə fəaliyyət azadlığından tamamilə istifadə edən kütləvi informasiya vasitələri insanların düşüncə və dünyagörüşlərini bütünlüklə əks etdirməyə başlayacaqdır, belə ki, o, müxtəlif şəxsi məqsədləri və ya qrupların mənafeələrini müdafiə etmək vəzifəsindən qurtaracaq, dövlətlərin və xalqların hər cür təsirindən azad olacaqdır. Dünyanın iqtisadi ehtiyatları düzgün hesablanacaq, xammal mənbələrindən tam istifadə olunacaq, onun bazarları düşüncəli surətdə əlaqələndiriləcək, dünyanın sərvətləri isə ədalətlə bölüşdürüləcəkdir.

Beynəlxalq rəqabətə və hər cür digər zərərli fitnə-fəsadlara son qoyulacaqdır. İrqi xurafatları və nifrəti xalqlar arasındakı dostluq, qarşılıqlı anlaşma və əməkdaşlıq əvəzləyəcəkdir. Dini çəkişmələri törədən səbəblər birdəfəlik aradan qaldırılacaq, iqtisadi sədlər və məhdudiyyətlərin, xüsusi sinfi fərqlərin kökü birdəfəlik kəsiləcəkdir.

Bir tərəfdən olduqca ağır ehtiyac içində yaşamaq və digər tərəfdən həddindən artıq sərvətlərin yığılması və təmərküzləşməsi aradan qaldırılacaqdır. İndi müxtəlif iqtisadi və siyasi müharibələrə sərf olunan nəhəng enerjilər insanların etdikləri kəşflərin və onların texniki nailiyyətlərinin tez bir zamanda tətbiq edilməsinə yönəldiləcəkdir. Bu həm əmək məhsuldarlığının artırılması, xəstəlikləri törədən səbəblərin aradan qaldırılması, elmi ixtiraların genişləndirilməsi, fiziki sağlamlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, düşünmə vasitələrinin inkişaf etdirilməsi və təkmilləşdirilməsi sahələrindəki, həm də tam istifadə olunmamış yeraltı yataqların və sərvətlərin emal edilməsi, insan ömrünün uzadılması və bütün bəşəriyyətin əxlaqi, intellektual və mənəvi həyatını möhkəmləndirən digər təşəbbüslərin stimullaşdırılması sahəsindəki məsələlərə toxunacaqdır.

Bütün dünyaya rəhbərlik edən, sarsılmaz nüfuza malik olan, ixtiyarında zəngin sərvətlər və geniş imkanlar olan Dünya Federasiya Sistemi; müharibə fəlakətlərindən və onun acı nəticələrindən qurtarmaq haqqında həm Şərqi, həm də Qərbi baxışlarının və mənafeələrinin ifadəçisi olan Dünya Federasiya Sistemi; yeraltı sərvətlərdən və mədənlərdən maksimum istifadə olunmasına çalışan sistem; zorakılığı cilovlayan və onu ədalətə tabe edən sistem; Allahın Təklisini hər yerdə şüurlara təlqin etməklə şərtlənən və vahid dünya Vəhyinə loyallıq göstərməyi hamıya aşılayan sistem – indi ümumi, həyatı maraqlar əsasında birləşmiş bəşəriyyətin nail olmağa çalışdığı son məqsədi bax budur.

Bəşəriyyətin indi yaxınlaşdığı ideal – bütün xalqların birliyi. Ailənin, tayfaların, ölkələrin və millətlərin formalaşması mərhələləri insan sivilizasiyası tarixində sınaqdan çıxmış

və uğurla başa çatmış mərhələdir. Bütün dünyanın birliyini həyata keçirmək bütün bəşəriyyətin arzuladığı məqsəd və onun yekun mərhələsidir.

Millətlərin formalaşması dövrü qurtarmışdır. Dövlət suverenliyinin xüsusiyyəti olan anarxiya özünün ən yüksək nöqtəsinə can atır. Dünya öz kamilliyinə nail olan kimi xurafatlardan imtina etməli, bütün bəşəriyyətin birliyini və onun qarşılıqlı əlaqələrinin bütövlüyünü dərk etməli və birdəfəlik olaraq elə təşkilati idarəetmə aparatı yaratmalıdır ki, bu həyatı və müqəddəs problemi öz mövcudluğu tarixində ən yaxşı tərzdə həyata keçirə bilsin”.

Dinlərin birliyi

Həzrət Əbdül-Bəha buyurur:

*“Allahın bizim mədəni əsrimizə olan hədiyyəsi – bəşəriyyətin birliyi və dinlərin əzəli birliyi haqqında bilikdir”*¹⁷

Bəhai dininin ardıcılıqları inanırlar ki, dünyanın böyük dinləri ilahi mənşəyə malikdirlər. Onların hamısı müxtəlif yerlərdə və vaxtlarda xalqların ehtiyac və imkanlarına uyğun olaraq Allahın Vəhyi vasitəsilə çatdırılmışdır. Heç bir dövr İlahi rəhbərliksiz qalmamışdır və Bəşəriyyət durduqca bu rəhbərlik də davam edəcəkdir. Bəhai təliminə görə Yerdə Allahın bir Dini mövcuddur, bütün dinlər Onun tarixi mərhələləridir. Bu Din tarix boyu kamilləşmək yolu ilə inkişaf etmişdir. Peyğəmbərlərin gətirdikləri Müqəddəs Kitablار (Bhaqavat-Qita, Tövrət, İncil, Quran-İ-Kərim və s.) isə bir İlahi Kitabın səhifələridir. Bu Din cansız deyildir. Əksinə, o, daim inkişafdadır. Həzrət Musanın təlimində biz tumurcuğu, Həzrət İsa və Həzrət Məhəmmədin təlimində çiçəyi görürüksə, Bəhaullahın təlimində o, artıq yetişmiş meyvədir. Tumurcuq düşməlidir ki, çiçək açınsın, çiçək tökülməlidir ki, meyvə yetişsin. Tumurcuq və çiçək töküldükləri üçün faydasız sayılmamalıdır. Onların hər biri öz dövründə zəruri və faydalı idi, onlarsız meyvə yetişə bilməzdi. Eyni proses

Peyğəmbərlərin təlimlərində də baş verir; onların xarici forması əsrdən-əsrə dəyişir, hər yeni Vəhy əvvəlkinə tamamlayır. Onlar arasında fikir ayrılığı və uyğunsuzluq yoxdur, onlar Vahid Dinin müxtəlif tarixi mərhələləridir.

Allah alidir və O, insanın dərk etmə qabiliyyətindən kənardadır. O, bəşəriyyəti kamil və qüsursuz şəxslər olan Elçilər vasitəsi ilə idarə edir. Bu Elçilərə və ya Peyğəmbərlərə Allahın Zühurları kimi də baxmaq mümkündür. Onlar Allah deyillər, lakin mükəmməl güzgüdək Onun işığını insanlara əks etdirirlər. Onlar günəşin işığını yerə çatdıran şüalara bənzəyirlər. Peyğəmbərlər Allahla Bəşəriyyət arasında vasitəçidirlər. Onlar Öz həyatları və təlimləri vasitəsilə Allahın kamilliyini əks etdirirlər. Allah bu Zühurlarının vasitəçiliyi ilə insanı Onu dərk etməyə və sevməyə çağırır. İnsan üçün Allahın dərk edilməsi yalnız Zühurun vasitəçiliyi ilə mümkündür. Ona görə də Zühurun kamilliklərinin dərk edilməsi insanın məhdud dərrakəsinə Allah haqqında tam bilik əldə etməyə imkan verir.

“Lütfinin nişanəsi..., mərhəmətinə sübut kimi O, insanlara Özünün İlahi rəhbərliyinin dan ulduzlarını, Onun ilahi biliyinin rəmzlərini aşkarladı və bu nurlandırılmış Varlıqlarların dərk edilməsini özünün dərk edilməsi ilə eyni olmasını müəyyən etdi”¹⁸

Allah Elçisinin Yerdə görünməsi çox nadir hadisə olduğu üçün bəşəriyyətə din gətirmiş yalnız bir neçə Peyğəmbərin adı məlumdur: Həzrət Krişna, Həzrət İbrahim, Həzrət Zərdüş, Həzrət Musa, Həzrət Budda, Həzrət İsa, Həzrət Məhəmməd, Həzrət Bab və Həzrət Bəhaullah. Onların hər biri yeni Dinin əsasını qoymuş və müstəqil mədəniyyətlərin inkişafına təkan vermişlər. Onların hər biri vaxtilə ələ salınmış, qovulmuş, alçaldılmış, insanlar tərəfindən qəbul edilməmişlər. Müasirlərinin yalnız çox az qismi Onların həqiqi mahiyyətini duymuşlar. Hər Allah Elçisinin Yerdəki həyatı sona yetdikdən sonra O, milyonlarla insanın məhəbbət və etiqad obyektinə çevrilmişdir. Allah Elçiləri təklidə, yerdəki qüvvələrin köməyi olmadan insanların ürəklərində Öz hakimiyyətlərini qururdular. Onlar

bəşəriyyətin həqiqi müəllimləri idilər. Onların məqsədi insanları bir-birinə yaxınlaşdırmaq, insan sivilizasiyasının tərəqqisinə nail olmaq idi.

Bəhai təliminə görə, hər bir din iki hissədən ibarətdir: ruhani təlim və sosial təlim. Ən yüksək ruhani səviyyədə bütün dünya dinləri arasında tam harmoniya mövcuddur. Fərq yalnız sosial səviyyədə müşahidə edilir. Bu özünü dini mərasim və ayinlərdə, qanun və sərəncamlarda göstərir. Dinin sosial cəhətləri əbədi ola bilməz, dövrdən dövrə cəmiyyət dəyişdikcə, onlar da dəyişməlidirlər. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Hər İlahi Vəhy iki hissədən ibarətdir. Birincisi əsas olub əbədidir. O, İlahi həqiqətlərin və başlıca prinsiplərin şərhidir. O, bütün dinlərdə vahid və dəyişməzdir.

İkinci hissə praktiki həyata, qarşılıqlı və işgüzar münasibətlərə aid olub, onun məzmunu insanın təkamülünə və Peyğəmbərin dövrünün tələblərinə uyğun şəkildə dəyişir. Məsələn, Həzrət Musanın dövründə ən adi oğurluğa görə əli kəsirdilər. Lakin bu qanunlar Həzrət İsanın dövrünə uyğun gəlmirdi və O onları ləğv etdi. Eynilə boşanmaların geniş hal alması, nigah qanununun laxlaması səbəbindən Həzrət İsa boşanmanı da qadağan etdi.

Dövrünün tələblərinə uyğun olaraq Həzrət Musa ağır cinayətlərə görə “On qanun” müəyyən etdi. O zamanlar bu kəskin qanunlar olmadan icmanı müdafiə etmək, onun ictimai təhlükəsizliyini qorumaq mümkün deyildi, çünki İsrail övladları Tih səhrasında yaşayırdılar. Orada nə məhkəmə, nə də həbsxanalar var idi. Lakin Həzrət İsanın dövründə bu qanunlara ehtiyac olmadı. Beləliklə, yerin və zamanın adət-ənələrinə aid edilən dinin ikinci hissəsi o qədər də əhəmiyyətli deyildir, lakin Allah Dininin əsasını təşkil edən birinci hissə isə vahiddir və Həzrət Bəhaullah onu bərpa etdi...”¹⁹

Dinlər arasında fərq insanların İlahi təlimlərə süni əlavələr etməsi nəticəsində də yaranır. Beləliklə, təlimlərin saflığı ardıcılıqları tərəfindən zaman-zaman təhrif olunur. Hər dinin zahiri,

maddi cəhətləri yaranma, yüksəlmə və tənəzzül mərhələlərindən keçir. Zaman keçdikcə insanlar dinin ruhaniyyətilə bağlı hissəsini unudub, onun zahiri, maddi cəhətlərindən (ayin, mərasim və s.) möhkəm yapışır, onları mütləq həqiqətə çevirirlər. Lakin insan cəmiyyəti bir yerdə durmur, o daim inkişafdadır. Biliklər artdıqca və ictimai-iqtisadi münasibətlər təkmilləşdikcə, insanların dünyagörüşü dəyişir və kamilləşir. Bu zaman inkişaf etmiş cəmiyyət dinin dondurulmuş sosial qanunlarına sığmır. Bu da fərdlərin və bütövlükdə cəmiyyətin dindən uzaqlaşmasına, ruhaniyyətin və əxlaqın aşağı düşməsinə səbəb olur. Tənəzzül mərhələsi yüksək həddə çatanda Allah Yerə yeni Peyğəmbər göndərir, insanların ürəyinə yeni inam toxumu atılır, unudulmuş ruhani prinsiplər yenidən bərpa edilir, inkişaf etmiş yeni cəmiyyətin tələblərinə uyğun qanun və hökmlər elan edilir və bununla da növbəti yüksəliş başlayır. Həzrət Bəhaullah yazır:

*“Yenə də dinlərin mahiyyəti barədə yazmışdınız. Müdriklər dünyanı insan bədəninə bənzətmişlər. İnsan bədənində geyim lazım olduğu kimi, dünyanın bədənində də ədalət və bilik libası gərəkdir. Deməli, Allahın dini dünyanın libasıdır, elə ki, köhnəldi, Allah onu təzə libasla bəzəyir. Hər dövr ayrıca bir rəftar tələb edir və Allahın dini həmişə həmin dövrə uyğun şəkildə zahir və aşkar olur...”*²⁰

Həzrət Krişna “Bhaqavat-Qita”da deyir:

“Din tənəzzülə uğradıqda, dinsizliksə artaraq üstünlük təşkil etdikdə, Mən Özüm zahir oluram... Möminləri xilas, cinayətkarları məhv, dini prinsipləri bərpa etmək üçün Mən hər minillikdən-minilliyə zühur edirəm”.

Bütün Peyğəmbərlər bir Dinə xidmət etdir və bir İlahi Planı mərhələ-mərhələ həyata keçirdikləri üçün onların təlimlərindəki ardıcılığı görməmək mümkün deyildir. Ona görə də dinləri birbirindən ayıraraq qarşı-qarşıya qoymaq, birini həqiqi, saf, digərini səhv və natəmiz hesab etmək yolverilməzdir. Bütün dinlər və müqəddəs Yazılar öz əsaslarında həqiqi, bütün Peyğəmbərlər Allahın Zühurlarıdır. Həzrət Bəhaullah yazır:

“Əgər onlara diqqətlə baxsan, görərsən ki, onların hamısı eyni çadırdə yaşayır, eyni taxtdə oturur, eyni nitqi söyləyir və bir dini elan edirlər”²¹.

Hər dəfə Peyğəmbər gələndə, Ondən əvvəlkilər tərəfindən başlanmış təlimin qurulması prosesi davam etdirilir, yeni Müjdə gətirilir və gələcək Zühurun gəlişi üçün əsas qoyulur. Peyğəmbərlər Öz mahiyyətlərinə görə bir-birindən fərqlənmirlər. Lakin Allahın Onlara tapşırıldığı vəzifələrdən, İlahi yükün ağırlığından və məsuliyyətindən asılı olaraq onlar fərqi məqamlara malikdirlər. Həzrət Bəhaullah yazır:

“Əlbəttə Allahın bütün Peyğəmbərləri Onun sevimliləridirlər, Onun Müqəddəsləri və Onun seçilmiş Müjdəçiləridir, hamısı bir nəfər kimi Onun adını daşıyır və Onun mükəmməlliyini təcəssüm etdirirlər. Onları bir-birindən ancaq Onların Vəhylərinin gücü və Onların halələrinin saçdığı nurun parlaqlığı fərqləndirir”²².

Peyğəmbərlərin ikili mahiyyəti ilə bağlı məsələyə Həzrət Bəhaullahın Yazılarında geniş açıqlamalar verilmişdir; Allah insanı Öz surətində, Öz oxşarında yaratmış, Öz sifətlərini və keyfiyyətlərini onda cəmləşdirmişdir. Lakin Allah Özünün bəzi cəhətlərini, yəni Tanrılıq, Rəbbilik kimi atributlarını yalnız Peyğəmbərlərdə zahir etdirmişdir. Ona görə də Allah Elçiləri Allahın hökmdarlıq sifətlərinin daşıyıcıları kimi adi insanlardan qat-qat yüksəkdə dururlar. Həzrət Bəhaullah yazır:

“Bu Varlıq Cövhərləri əsasən bir və eyni olmaları baxımından Rəbbilik, Tanrılıq, Mütləq Təklilik vəsfləri ilə vəsfləndirirlər, çünki onların hamısı Tanrı zühuru taxtında oturur, Tanrı kürsüsündə əyləşirlər. Yəni Tanrının zühuru Onların zühurlarıyla, Tanrının gözəlliyi onların Camalı ilə görünür”²³.

Həzrət Babın Məhəmməd şaha yazdığı məktubda peyğəmbərlərin İlahi mahiyyəti ilə bağlı bəzi məqamları izləyə bilərik:

“Allah məni digər adamlar kimi gildən deyil, başqa maddədən yaratmışdır. O, mənə müdriklərin əsrlərlə dərk edə bilməyəcəyini və möminlərin anlamayacağını bəxşiş etmişdir. Mən bütün yaradılmışların çıxdığı Çıxış Nöqtəsiyəm. Mən şö-

rəti heç vaxt qaralmayan Allahın Üzüyəm, şöləsi heç vaxt sönməyən Allahın Nuruyam. Məni tanıyan kəslərin nəsibi cəsur-luq və dünyanın bütün rifahları olacaq; Məni tanımayan kəsləri isə Cəhənnəm alovu və saysız-hesabsız bəlalər gözləyir... ”.

Həzrət Bəhaullah “Kitab-İ-İqanda” peyğəmbərlərin mahiyyəti ilə bağlı geniş açıqlama vermişdir:

“Əgər bu kamil Məzhərlərdən “ Mən Allaham!” nidası eşidilərsə, bu, doğrudur və buna heç bir şübhə yoxdur. Axı dəfələrlə sübut edilmişdir ki, onların zühuru, sifətləri və adları ilə yer üzündə Allahın zühuru, Allahın adı və Allahın sifəti aşkar olur. Buna görə də buyurur: “Atdığı zaman sən atmadın, Allah atdı” (“Ənfəl” surəsi,17-ci ayə). Və həmçinin: “Sənə beyət edənlər, şübhəsiz, Allaha beyət etmiş olurlar” (“Fəth” surəsi,10-cu ayə). Əgər onlar: “Mən Allahın Rəsuluyam” nəğməsini oxusalar, bu da doğrudur və buna şəkk-şübhə yoxdur. Necə ki, buyurur: “Məhəmməd sizin kişilərinizdən heç birinin atası deyildir, lakin Allahın rəsuludur” (“Əzhab” surəsi, 40-cı ayə). Bu məqamda onların hamısı o Həqiqi sultan və Əzəli Varlıq tərəfindən göndərilmişlərdir. Əgər onların hamısı: “Mən peyğəmbərlərin möhürüyəm (sonuncusuyam)!” deyə nida etsələr, bu da doğrudur və burada şübhəyə yer yoxdur. Çünki onların hamısı bir şəxs, bir qəlb, bir ruh, bir bədən və bir Vəhy deməkdir. Və hamısı o Həqiqi Ruhlar Ruhunun və əzəli Cövhərlər Cövhərinin başlanğıc və sonunun, əvvəli və axırının, zahiri və batınının təzahürüdür. Həmçinin onlar: “Biz Allahın qullarıyıq!” deyə buyursalar, bu da şübhəsiz və aydındır. Çünki onlar dünyada bəndəliyin ən yüksək dərəcəsini nümayiş etdirirlər və yer üzündə heç kəs bəndəliyin bu səviyyəsinə çatma bilmir”.

Bütün Allah Elçiləri kimi, Həzrət Bəhaullah da həm Allahın səsi, həm də bu səsin insan bələdçisi idi. O, bu həqiqəti belə etiraf edirdi:

“Ya Rəbb, məni Səninlə bağlayan həmin əlaqə haqqında düşünərkən, Məni elə arzu çulğalayır ki, bütün yaradılanlara elan etmək istəyirəm – “ Həqiqətən Mən Allaham”, lakin Mən özümə nəzər salarkən, özümü palçıqdan da kobud görürəm”²⁴.

Peyğəmbərlərin ikili mahiyyəti ilə bağlı açıqlamalar və onlara Allahın Zühurları kimi baxılması dövrün din xadimləri tərəfindən düzgün başa düşülmür və Həzrət Bəhaullah qarşı kəskin həmlələrlə nəticələnirdi. O, bu haqda yazırdı:

“Sizlərdən bəziləri deyirdilər: O, bunu iddia edir ki, O-Allahdır. Allah-taalaya and olsun! Bu görünməmiş böhtandır. Mən, ancaq Allahın quluyam, Ona və Onun əlamətlərinə inanıram. Mənim dilim və Mənim qəlbim və Mənim bütün daxili aləmin və Mənim xarici varlığım buna şahiddir ki, Allahdan başqa allah yoxdur, bütün yaradılanlar Onun Əmri ilə, Onun İradəsinin əməli ilə yaranmışdır. Mən, ancaq o kəsəm ki, Allahın Öz istəyi ilə Mənə bəxş edilib ki, Onun Səxavətini hər yerdə söyləyim. Və əgər bu Mənim günahındırsa, onda həqiqətən, cinayətkarlardan birincisiyəm”²⁵.

Bəhailər inanırlar ki, Həzrət Bəhaullah zaman etibarı ilə Allahın yerdəki sonuncu Rəsuludur. Onun missiyası dünya dinlərinin birliyini həyata keçirməkdir. O öyrədir ki, Din sülhün və bəşəriyyətin tərəqqisinin ilkin amilidir. Ümümdünya sülhü həmçinin Dinin dünya miqyasında təzələnməsini şərtləndirir.

Mövhumatın aradan qaldırılması

Dini, irqi, sinfi, milli və başqa mövhumatlara qarşı real vasitə-şüurluluq və bəşəriyyətin birliyidir. İnsanlar Öz aralarında ruhani birlik əldə etməklə bu mövhumatları aradan qaldıra bilərlər. Həzrət Bəhaullah deyir ki, müxtəlif irqlərin və millətlərin mövcudluğuna onların birliyi nöqtəyi-nəzərindən baxmaq lazımdır.

Həzrət Əbdül-Bəha yazırdı:

“Allahın gözündə dərinin rənginə görə fərq yoxdur; hamı rənginə və ona xidmətinin gözəlliyinə görə birdir. Dərinin rəngi mühüm deyildir, yalnız insanın ürəyi mühümdür. Əgər daxildə ürək ağ və təmizdirsə, zahirin necəliyi əhəmiyyətsizdir. Allah adamları dərisinin rəng çalarlarına və bədən quruluşuna görə

fərqləndirmir. O, ürəyə baxır. Yaxşılıq və xasiyyəti ləyaqətli olan Allah hüzurunda hörmətli, Onun səltənətinə sədaqətli olan isə Onun sevimlisidir. Varlıq və Xəlqetmə səltənətində dərinin rəngi məsələsi çox az əhəmiyyət kəsb edir.

Bağdakı çiçəklərə bax: növünə, rənginə, formasına görə onlar müxtəlif olsalar da, bir bulağın suyu ilə suvarılır, bir küləyin nəfəsi ilə canlanır, bir günəşin şüaları ilə möhkəmlənilər və bu fərqlər onların füsunkarlığını gücləndirir və gözəlliyini artırır”²⁶.

Din və elmin harmoniyası

Həzrət Bəhaullah öyrədir ki, dinlə elm arasında harmoniya mövcuddur. Həqiqi din və həqiqi elm bir-birinə zidd deyildir. Onlar həqiqətin bir-birini tamamlayan tərəfləridir. Belə ki, Allah dini insana tədricən aşkarlayır. İnsan isə öz dərrakəsinə arxalanaraq elmin sirlərini açır. Hər ikisi insana lazımdır. Din ruhani yüksəlişdə vacib köməkçidir. Elm isə maddi tərəqqi vasitəsidir. Həzrət Bəhaullah dinə və elmə dünyanın iki ən qüdrətli amili kimi baxır.

“Din və elm – insanın şüurunu yüksəkliyə qaldıran və insanın ruhunu inkişaf etdirən iki qanaddır. Bir qanadla uçmaq olmaz. İnsan əgər din qanadına söykənərək uçmağa cəhd edərsə, o sürətlə xurafat bataqlığına düşəcəkdir. Əgər o yalnız elm qanadında uçarsa, irəli getməyərək, materializmin qaranlıq bataqlığına düşəcəkdir”²⁷.

Tarixdən yaxşı məlumdur ki, müasirləri tərəfindən təzyiq və hücumlara həm dinin yaradıcıları, həm də elm pionerləri məruz qalmışlar. Elm və din ardıcılları arasındakı münaqişələr isə çox vaxt vərdiş halına keçmiş cahillik və mövhumat səbəbindən baş verirdi. Bununla belə həqiqi sivilizasiya yalnız insanlar tərəfindən həm dinin, həm də elmin zəruriliyi dərk edildikdən sonra mümkün olacaqdır. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Din və elm birlikdə addımlayır və elmə zidd olan istənilən din həqiqi deyildir”²⁸.

Qeyd etmək lazımdır ki, elmin son nailiyyətləri Kainat və xəlq edilmiş bütün varlıqların vəhdəti ideyasını təsdiq edir.

Həqiqətin müstəqil axtarışı

Həzrət Bəhaullah istəmir ki, kimsə onun təlimini kor-koranə qəbul etsin. O tələb edir ki, hər kəs bu təlimi diqqətlə nəzərdən keçirib və onun mahiyyətini dərk edib, müstəqil mühakimədən sonra qərar qəbul etsin.

Bu cür müstəqil axtarış tarixdə ilk dəfədir ki, praktiki cəhətdən mümkün olmuşdur. Artıq hansısa insan qrupunun keçmişdə olduğu kimi başqalarına dini şərh etməsinə ehtiyac yoxdur. Bəşəriyyət Həzrət Bəhaullah təliminin həqiqət və ya yalan olmasını sərbəst araşdıracaqdır; bundan ötrü yalnız daha çox insanın oxumağı bacarması lazımdır. Kiminsə təhriki ilə dini kor-koranə qəbul etməklə müqayisədə həqiqətin sərbəst axtarışı insandan daha çox şey tələb edir. Həzrət Bəhaullah izah edir ki, insan irsi inamları və cəhaləti təqlid etməməlidir. İnsan həmçinin özünün son dərəcə haqlı, başqalarının isə səhv olması fikrindən də qəti imtina etməlidir. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

*“Düşüncəsi sizin düşüncənizdən fərqli insanlara rast gələndə onlardan üz çevirməyin. Hamı həqiqəti axtarır, ona doğru gedən yollar müxtəlifdir. Müləhizələrdəki fərqlərə, düşüncələrdəki fikir ayrılıqlarına imkan verməyin ki, sizi dostlarınızdan ayırsın və ya mübahisə yaratsın. Onun əvəzində səylə həqiqəti axtarın və bütün insanları öz dostlarınıza çevirin”*²⁹.

İnsanlar tərəfindən həqiqətin əsl axtarışı onların birliyinə gətirib çıxaracaqdır. Həzrət Əbdül-Bəha bu haqda deyir:

“Bütün dinlərdə həqiqət birdir və onun vasitəsi ilə bəşəriyyətin birliyi mümkündür. O zaman ki, insanlar həqiqəti axtarmağa başladılar, aşkar edəcəklər ki, birləşmişlər”.

Kişi və qadın hüquq bərabərliyi

Bəhai dini təliminə görə kişi və qadın hüquq bərabərliyi Yeni Dünya Nizamının qurulması üçün zəruri mənəvi və ruhani prinsipdir. Kişi və qadının istedad və şəxsi keyfiyyətlərindən tam istifadə olunmayınca bəşəriyyətin sosial-iqtisadi inkişafını yaxşılaşdırmaq mümkün olmayacaqdır. Həzrət Əbdül-Bəha buyurur:

*“İnsan aləminin iki qanadı vardır; onlardan biri qadınlar, digəri – kişilərdir. Əgər qanadlardan biri inkişaf etməyibsə, quş uça bilməz”*³¹

“Qadınlara öz qabiliyyətlərini yüksək dərəcədə inkişaf etdirmək imkanı verilməyincə, kişilər də malik ola biləcəkləri yüksəkliyə çatma bilməyəcəklər”.³²

Həzrət Bəhaullah bildirir ki, qadınların təhsili kişilərin malik olduğu təhsilin standartlarına uyğun gəlməlidir, yəni qadınlar və kişilər cəmiyyətdə bərabər təhsil hüququna malik olmalıdırlar. Əgər ailənin həm oğlan, həm də qızının təhsili üçün pulu yoxdursa, valideynlərə pulu qızın təhsilinə sərf etməyi məsləhət görülür, çünki o potensial ana və gələcək nəsillərin tərbiyəçisidir.

Həzrət Bəhaullah öyrədir ki, qadınların hüquq bərabərliyinin bərqərar olmasına mane olmaq və ya onun inkişafını ləngitmək mümkün deyildir. O, həmçinin deyir ki, qadınlar sülhlə bağlı məsələlərdə hərtərəfli və bərabər hüquqda iştirak etdiyi zaman müharibələrə son qoyulacaqdır.

Bu dəyişikliklər öz-özünə baş verməyəcəkdir. Potensiallarının tam inkişafı üçün qadınların özləri cəhd etməlidirlər. Həzrət Əbdül-Bəha buyurur:

*“Daha yüksək kamilliyə çatmaq, bütün məsələlərdə kişilərlə bərabər olmaq, ənənəvi olaraq geri qaldıqları bütün sahələrdə irəli getməsi və kişilərin onları qabiliyyət və vərdişlərinə görə bərabərliyi tanımasından ötrü qadınları mübarizə gözləyir”*³³.

Həzrət Əbdül-Bəha başqa bir yazısında, qadınlar cəmiyyətə həqiqi yer tutduqdan sonra nələr baş verəcəyini belə izah etmişdir:

“Keçmişdə dünya qüvvə vasitəsilə idarə olunurdu və kişi özünün güclü və təcavüzkar, həm fiziki, həm də əqli keyfiyyətləri hesabına qadın üzərində üstünlüyə malik idi. Lakin bu müvazinət artıq pozulmaqdadır: qüvvə öz üstünlüyünü itirdiyi halda, qadında üstün olan əqlin çevikliyi, intuisiya, məhəbbət və xidmət kimi ruhani keyfiyyətlər daha çox əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır. Ona görə də yeni era az dərəcə kişi erası olub, qadın ideyaları ilə daha çox doyurulmuş olacaqdır; dəqiq desək, bu sivilizasiyanın kişi və qadın əsaslarının müvazinətdə olduğu dövr olacaqdır”³⁴.

Ümumi icbari təhsil

Həzrət Bəhaullahın digər ən vacib göstərişi – ümumi icbari təhsilin zəruriliyidir; bütün kişi və qadınlar savadlı olmalıdırlar.

Bilik – Allahın insana verdiyi ən böyük nemətdir və özünü biliklər əldə etmək imkanından məhrum edənlər dostları ilə müqayisədə məhdud həyatda yaşamağa məhkumdurlar. Elm, incəsənət və sənətin insanlara fayda gətirən və yerdə həyat şəraitini yaxşılaşdıran sahələrində bilik və vərdislərin əldə edilməsi daha əhəmiyyətlidir.

Mövhumatlar və cəhalət çox vaxt biliksizlik səbəbindən törəyir və təhsilin yayılması onları insan mühitindən kənarlaşdırmağa kömək edir.

İnsanlar öz qabiliyyətlərinə və istedadlarına görə fərqlənirlər. Uşaqlara verilən təhsildə məqsəd onlarda təbii imkanları inkişaf etdirmək və onları yaradıcı əməkdaşlığa həvəsləndirmək olmalıdır. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Həzrət Bəhaullah bildirir ki, savadsızlıq və biliyin olmaması bəşəriyyəti parçalayan maneələrdən olduğu üçün hamı ümumi və peşə təhsili almalıdır. Bu vasitənin köməkliyi ilə qarşılıqlı anlaşılmaqlıq aradan qaldırılacaq, bəşəriyyətin

birləşməsinə yeni təkan veriləcəkdir. Ümumi təhsil – universal qanundur.

Təhsil bütün uşaqlar üçün icbari olmalıdır. Ümumi təhsilə əlavə olaraq hər bir uşaq ixtisas, sənət, vərdişlər almalıdır ki, cəmiyyətin bütün üzvləri özlərini yaşayışla təmin edə bilsinlər. Xidmət ruhunda görülmüş iş ibadətin ən yüksək formasıdır”³⁵.

Hərb və sülh məsələləri

Bəşəriyyət yaranandan bəri irili-xırdalı minlərlə, on minlərlə müharibələr və hərbi toqquşmalar baş vermişdir. Nəticədə milyonlarla insan həlak olmuş, yaralanmış, şəhərlər, kəndlər viran qalmış, maddi və mənəvi sərvətlər məhv edilmiş, dövlətlər, xalqlar, bütöv mədəniyyətlər tarixin səhifəsindən silinmişdir.

Müharibələrə səbəb nədir? Şövqi Əfəndi 11 may 1932-ci il tarixli məktubunda yazır:

”Əgər biz davamlı sülh yaratmaq istəyiriksə, o zaman biz dünyada üstünlük təşkil edən milli dözümsüzlük, inamsızlıq və özünü yüksək tutma, habelə iqtisadi, sosial və dini fərqləri aradan qaldırmalıyıq. Bütün bunlar Həzrət Bəhaullahın təlimi ilə həyata keçə bilər. Çünki o, insanın qəlbini dəyişir və bizim sosial mühitimizi sağlam və əmin-amanlı bir hala gətirmək üçün dəqiq prinsiplər verir”

Müharibə həmişəmi səhvdir? Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Elə vaxt olur ki, müharibə sülh üçün güclü əsas olur, dağıntı isə quruculuq üçün vasitənin özünə çevrilir. Məsələn, əgər yüksək düşüncəli bir hökmdar öz ordusunu separatçının və ya təcavüzkarın qarşısını almaq üçün yeridirsə və yaxud parçalanmış dövləti və insanları birləşdirmək üçün vuruşmaqla özünü göstərsə, qıyası əgər o, haqq işi üçün müharibə edərsə, onda zahirən görünən qəzəb əslində mərhəmətdir, aşkar zülm isə ədalətin cövhəridir. Belə müharibə sülhün təməl daşındır”³⁶.

Bəhailər passivistdirlərmə? Bəhai təlimi bəhailərdən idarəsi altında olduqları hökumətin qanunlarına itaət etməyi tələb

edir. Uca Ədalət Evinin 9 Fevral 1967-ci il tarixli məktubunda deyilir:

“Bəhailər hökumətlərin qanun-qaydanı saxlamaq və öz xalqlarını mühafizə etmətk üçün gücdən istifadə etmək hüququnu və vəzifəsini qəbul edirlər.

Beləliklə, bəhailərə görə, belə məqsəd üçün qan tökülməsi qaçılmaz olaraq məhiyyətə səhv deyildir. Bəhai dini, fərdin bağışlamaq və “öldürməkdənsə ölmək” borcu ilə cəmiyyətin ədaləti qoruyub saxlamaq borcu arasında çox aydın və dəqiq fərq qoyur”.

Uca Ədalət Evi bu məktubunda Şövqi Əfəndinin 21 Noyabr 1935-ci il tarixli məktubundan sitat gətirir. Məktubda deyilir:

“Mütləq pasifistlərə və ya vicdan məsələsinə görə müharibədə iştirak etməyənlərə gəldikdə: onların münasibəti, bəhai nöqtəyi-nəzərindən baxdıqda tamamilə antisosialdır və bu fərdin vicdanını həddən çox yüksəltdiyi üçün qaçılmaz olaraq cəmiyyətin nizamsızlığına və xaosla gətirib çıxarır. Beləliklə, ifrat pasifistlər anarxistlərə çox yaxındırlar. Belə ki, bu qrupların hər ikisi fərdin hüquq və ləyaqətini həddən artıq vurğulayırlar. Sosial həyatın bəhai konsepsiyasının əsasında fərdin iradəsinin ictimai iradəyə tabe olması durur. Bu fərdi nə əzir, nə də onu antisosial, cəmiyyət üçün təhlükəli olan bir varlığa çevrilən nöqtəyə qədər ucaldır. Hər şeydə olduğu kimi, Bəhai konsepsiyası da “qızıl orta” prinsipinə əməl edir”

Bəhailər tərki silahlanmaya inanırlarmı? Həzrət Əbdül-Bəha bu haqqda yazır:

“Tərki silah məsələsinə gəldikdə, bütün millətlər eyni zamanda tərki silah olmalıdırlar. Bəzi millətlərin silahlarını yerə qoymaları, digərlərinin isə silahlı qalmaları fərz edilməzdir və bu heç zaman sülhə gətirib çıxara bilməz. Dünya sülhü Beynəlxalq razılaşma ilə həyata keçirilə bilər. Bütün millətlər eyni vaxtda silahı yerə qoymağa razılaşmalıdırlar...”³⁷

Kollektiv təhlükəsizlik nədir? Həzrət Bəhaullah buyurur:

“Labüd məsələ budur ki, yer üzündə böyük bir məclis qurulsun, hökmdarlar və sultanlar həmin məclisdə Böyük Sülh barədə müzakirələr aparsınlar. Onun da yolu budur ki, böyük dövlətlər dünyanın rahatlığı üçün möhkəm sülhə can atsınlar və əgər bir hökmdar başqa bir hökmdarın üstünə qalxsə, hamılıqla birləşib onun qarşısını alsınlar”³⁸.

Həzrət Əbdül-Bəha “İlahi Sivilizasiyanın Sirləri” kitabında yazır:

“Onlar (hökmdarlar) məcburi müqavilə imzamalı və Əhd bağlamalıdırlar. Əhdin şərtləri sağlam, sarsılmaz və qəti olmalıdır. Onlar bunu bütün dünyaya elan etməli və bunun üçün bütün insan nəslinin dəstəyini almalıdırlar. Bu ali və yüksək öhdəlik – sülhün və bütün dünyanın rifahının real mənbəyi – yer üzərində yaşayan hər bir kəs üçün müqəddəs olmalıdır... Hər şeyi əhatə edən bu Paktda hər bir millətin hüddud və sərhədləri aydın göstərməli, bir hökumətin digərinə münasibətini müəyyən edən prinsiplər dəqiq, aydın təsdiq olunmalı, bütün beynəlxalq razılaşma və öhdəliklər aydınlaşdırılmalıdır. Bu şəkildə hər bir hökumətin silahı ciddi surətdə məhdudlaşdırılmalıdır, çünki hər hansı bir millətin müharibəyə hazırlığına və hərbi qüvvələrinin artırılmasına icazə verilsə, bu başqalarının şübhəsini artıracaqdır. Bu mühüm Pakta dayaq olan fundamental prinsip elə göstərməlidir ki, əgər hər hansı bir hökumət sonra bu Paktnı bu və ya digər şərtini pozarsa, Yer üzünün bütün dövlətləri qalxıb, onu tam tabe etməlidirlər, əks tədqirdə bütün insan irqi bir tam kimi öz sərəncamlarında olan qüvvələrlə qəti qərara gəlib, bu hökuməti məhv etməlidir”

Bəhai orduda xidmətdən boyun qaçıra bilərmə? Bəhai təlimi tələb edir ki, bəhailər yaşadıkları ölkənin hökumətinin qanunlarına itaət etsinlər. Əgər qanun tələb edirsə, bəhailər orduda xidmət etməli və mümkün olduğu halda qeyri-döyüşçü statusu almağı xahiş etməlidirlər.

IV FƏSİL

BƏHAULLAH ƏHDİ VƏ BƏHAİ İNZİBATİ QAYDALARI

Bəhaullah Əhdi

Uca Ədalət Evinin bir bəhaiyə yazdığı məktubda deyilir: “*Əhd – Allahla insan arasında razılaşma olub, mahiyyəti odur ki, Allah, Onun qoyduğu davranış qaydalarına əməl edən insana Öz xeyr-duasını verir, əvəzində ondan özünü aparmaq haqqında öhdəlik alır. Eləcə də hər İlahi Zühur Öz ardıcılıqları ilə Əhd bağlayaraq, axır-zamanda Yeni İlahi Zühurun Yerə göndəriləcəyini onlara vəd edir və onlardan Onu tanıyacaqları haqda öhdəlik alır. Həmçinin Kiçik Əhd də mövcuddur. Bu Əhdə görə isə ardıcılıqları İlahi Zühurun varisini qəbul etməlidirlər. Əgər möminlər Kiçik Əhdə əməl edirlərsə, Din öz birliyini və təmizliyini saxlayacaqdır. Əks halda, onu parçalanma və tənəzzül gözləyir. Həzrət Bəhaullah öz ardıcılıqlarına həzrət Əbdül-Bəha-ya münasibətdə məhz belə bir Əhdi müəyyən etmişdir. Həzrət Əbdül-Bəha isə Onu İnzibati Qaydada əbədləşdirmişdir*”.

Bəhai təliminə görə, Allah Öz Peyğəmbərlərini bir-birinin ardınca yerə göndərərək, Onların vasitəçiliyi ilə insanlarla Əhd (“İbrahim Əhdi”, “Musa Əhdi”, “İsa Əhdi”, “Məhəmməd Əhdi”, “Bəhaullah Əhdi” və s.) bağlayaraq, bəşəriyyəti sonu görünməyən gələcəyə doğru aparır. Əhd haqqında Tövrət, İncil və Qurani-Kərim Yazılarında da məlumat verilmişdir. Quran-İ-Kərimdə deyilir:

“Xatırla ki, Biz bir zaman Peyğəmbərlərdən Əhd almışdıq; səndən də, Nuhdan da, İbrahimdən də, Musadan da, Məryəm oğlu İsadan da. Biz Onlardan möhkəm bir Əhd almışdıq”(Əl-Əhzab,7)

Allahın Tövrətdə Nuh, İbrahim, Musa və başqa peyğəmbərlər, İncildə isə İsa Məsih ilə bağladığı Əhddən danışılır. Nuh

Əhdində bütün canlıları məhv etmiş daşqın qurtardıqdan sonra Allah Nuha və Onun oğullarına xeyir-dua verib deyir:

“Mən sizinlə və sizdən sonra gələn nəslinizlə sabit bir Əhd kəsirəm; bir daha tufanla bütün canlılar məhv edilməyəcək, yer üzünü viran qoyan tufan olmayacaqdır. Mən göy qurşağını buludların arasına qoyuram və o, Mənimlə yer arasındakı Əhdin bir rəmzi olacaqdır. Mən ona baxıb, yer üzündə yaşayan bütün canlılarla kəsdiyən əbədi Əhdi xatırlayacağam. Budur, mənim yer üzündəki bütün canlılarla kəsdiyim Əhdin rəmzi” (Yaradılış, 8:18-22).

İbrahim Əhdində Allah İbrahim peyğəmbərə çoxlu sayda xalqların atası olacağını vəd edir. Tövrətdə oxuyuruq:

“Durduğun yerdən şimala və cənuba, şərqə və qərbə bax. Gördüyün bütün torpaqları əbədi olaraq sənə və sənin nəslinə verəcəyəm. Səndən xalqlar və şahlar törədəcəyəm. Özümlə sən və səndən sonra sənin nəslin və onların nəslində Əhd qoyuram...” (Yaradılış, 13:14-16, 15:1-69, 17:15-16).

Hazırda məlumdur ki, qeyd edilən Əhd təkcə yəhudilərə və xristianlara (yəni İbrahim Peyğəmbərin birinci arvadı Saradan olan oğlu İshaqın nəslindən) deyil, İbrahim Peyğəmbərin Həcər və Hetturadan olan övladlarının nəslinə də aiddir. Belə ki, Həzrət Məhəmməd Həzrət İbrahimin Həcərdən olan oğlu İsmailin nəslindən olduğu üçün müsəlmanlar özlərini İbrahim Əhdinin həmvarisi hesab edirlər. Eynilə Həzrət Bəhaullah da İbrahim Peyğəmbərin üçüncü arvadı Hetturanın övladının nəslindən olduğu üçün bəhailər də özlərini bu Əhdə bağlı görürlər. Beləliklə, bəhailər güman edirlər ki, İbrahim Əhdi Allahın beş nəhəng Elçisinin zühur etməsinə təkan vermişdir: Həzrət Musa, Həzrət İsa, Həzrət Məhəmməd, Həzrət Bab (Seyid Əli Məhəmməd Həzrət Məhəmmədin nəslindəndir) və Həzrət Bəhaullah. Quran-İ-Kərimdə deyilir:

“Allah Adəmi, Nuhu, İbrahim övladını və İmran ailəsini məxluqat üzərində seçilmiş etdi” (Ali-İmran, 33).

Allah Elçilərinin gətirdikləri Əhdlər yaşadıkları dövrün xüsusiyyətlərindən, insanların ruhani səviyyəsindən asılı olmaya-raq, dörd əsas tərkib hissədən və ya vəzifədən ibarətdir:

I. Yeni İlahi Əhdin məqsədlərini insanlara bəyan etmək və öncə göndərilmiş Peyğəmbərlərin və Müqəddəs Kitablارın həqiqiliyini təsdiq etmək;

II. Unudulmuş Allah həqiqətlərini və ruhani prinsipləri bərpa etmək, insanları yeni İlahi biliklərlə zənginləşdirmək və Dinin dövrün tələblərinə cavab verməyən sosial qanunlarını yeniləri ilə əvəzləmək;

III. Gələcək Peyğəmbərin müjdəsini insanlara çatdırmaq;

IV. Kiçik Əhdi bağlamaq;

İstənilən Əhdin bu tərkibdə insanlara çatdırılması bütün dövrlərdə olmuş və gələcəkdə də belə olacaqdır. Əhdin ən əhəmiyyətli tərkib hissəsi və ya İlahi Zühura tapşırılmış ən məsul vəzifə – gələcək Zühur haqda müjdənin insanlara çatdırılmasıdır. Həzrət Bab yazır:

*“Aləmlərin Rəbbi olan Allah bütün insanlarla qabaqcadan Əhd bağlamadan, onları növbəti Vəhyi və növbəti Kitabı qəbul etməyə çağırmadan öz tərəfindən Peyğəmbər göndərməmiş və Kitab açmamışdır”*³⁹.

Həzrət Babın sitatından məlum olur ki, İlahi Zühurların özlərindən sonrakı Zühurların gəlişini müjdələməsi Əhdin ən əsas şərtidir. Həzrət Əbdül-Bəha bu haqda yazır:

“Həzrət İbrahim Həzrət Musa haqqında Əhdi təyin etdi və Onun Zühurunun xoş müjdəsini gətirdi. Həzrət Musa Vəd olunmuş Həzrət İsa Məsih haqqında Əhdi təyin etdi və Onun Zühurunun xoş xəbərini dünyaya çatdırdı. Həzrət İsa Məsih Həzrət Məhəmməd ə.s. haqqında Əhdi təyin etdi və Onun Zühurunun xəbər etdi. Həzrət Məhəmməd ə.s. Həzrət Bab haqqında Əhdi təyin etdiyi üçün Həzrət Bab Həzrət Məhəmmədin Vəd etdiyi Kəsdir, çünki Həzrət Məhəmməd ə.s. Onun haqqında xəbər gətirmişdi. Həzrət Bab Camali- Mübarək, Həzrət Bəhaullah haqqında Əhdi təyin etdi və Onun Zühurunun xoş müjdəsini verdi, çünki Camali-Mübarək Həzrət Babın Vəd etdiyidir. Həzrət

Bəhaullah min və ya çox min illər sonra Zühur edəcək Kəs haqqında xəbəri çatdırdı. Bu Zühur Həzrət Bəhaullahın Vəd etdiyi Kəs olacaq və O, min və ya çox min illər sonra gələcək...”

40

İlahi Təliminlərini axır-zaman Peyğəmbərinin (Yəhudilikdə – Həzrət Musa, Xristianlıqda –Həzrət İsa Məsih, İslamda – Həzrət Məhəmməd ə.s.) gəlişi ilə kamilləşmiş və Onun gətirdiyi Müqəddəs Kitabı isə sonuncu səmavi Kitab hesab edən İbrahimi dinlərdən fərqli olaraq, Bəhai təlimi Vəhy və Peyğəmbərlərin gəlişinin sonsuzluğu mövqeyindən çıxış edir. “Bəhaullah Əhdi” də Onun Öz sözlərinə görə Bəşəriyyətin ruhani təkamül prosesində yekunlaşdırıcı və yaxud sonuncu mərhələ deyildir. Həzrət Bəhaullah bildirir ki, Allah Elçilərinin ardıcıl sırası dünya durduqca davam edəcəkdir:

“Allah öz Müjdəçilərini Musa və İsanın ardınca getməyə göndərmişdir və bu Onun tərəfindən sonu olmayan sonunadək davam edəcəkdir...”

İlahi Əhdlər ardıcıldır və onları təmsil edən İlahi Zühurlar Allah tərəfindən müəyyənləşdirilmiş dövrlərdə zühur etmiş və bu gələcəkdə də baş verəcəkdir. Böyük Əhd konsepsiyasına görə Allah Kainatı Nəhəng Vəhy Tsiklləri vasitəsilə idarə edir. Artıq bir tsikl (“Adəm” tsikli) başa çatmış, ikinci tsikl (“Bəha” tsikli) Həzrət Bəhaullahın zühuru ilə Öz tarixi missiyasına başlamışdır.

“Adəm” tsikli Adəm Peyğəmbərin zühuru ilə başlamış, bir neçə min il (dəqiq başlanma tarixi məlum deyildir) davam etmiş və Həzrət Məhəmməd ə.s. ilə sona yetmişdir. Bu dövr ərzində Yerə çoxlu sayda Peyğəmbərlər (nəbilər və rəsullar) göndərilmiş, Müqəddəs Kitablər (Bəqavət-Qita, Tövrət, İncil, Avesta, Quran-İ-Kərim və s.) nazil olmuşdur. Bu tsikl dövründə Bəşəriyyət bir-birilə rəqabət aparan dinlərə, millətlərə, dövlətlərə parçalanmışdır. Müqəddəs Yazılarda Allahın bilərəkdən buna yol verdiyi göstərilmişdir:

“Budur, onlar bir xalqdır və dilləri də eynidir... onların dilini elə qarışdırmaq ki, bir-birinin danışığını başa düşməsinlər” (Bibliya, 11:1-9).

“Sizin hər biriniz üçün bir şəriət və bir yol təyin etdik, əgər Allah istəsəydi, sizi vahid bir ümmət edərdi. Lakin Allahın verdikləri sizi imtahan etməsi üçündür” (Qurani-Kərim, 5:48).

Həzrət Bəhaullah bildirir ki, bu tsikllərin nə əvvəli, nə də sonu vardır. Peyğəmbərlərin gəlişi əzəldən olmuş və əbədiyyətə kimi davam edəcəkdir. O, yazır:

“Bir də sual vermişdiniz ki, nə üçün tarix kitablarında bəşərin Atasını Adəmdən əvvəlki peyğəmbərlər və o zamanın sultanları barədə bir şey yazılmayıb. Belə bir yazının yoxluğu onların mövcud olmamasına dəlalət etməmişdir və etmir. Uzun müddət keçdiyinə və yerdə baş verən dəyişikliklərə görə bu barədə məlumatlar qalmamışdır. Bundan əlavə, Bəşərin Atasını Adəmdən əvvəl indi insanlar arasında yayılmış yazı qaydaları və şəkilləri mövcud deyildi. O vaxtlar yazı ümumiyyətlə yox idi və başqa üsullardan istifadə olunurdu...”⁴¹.

“Bəha” tsikli Həzrət Babın zühuru ilə başlamışdır. “Bab” ərəbcə qapı deməkdir. Bu mistik adın çoxlu sayda izahı var. Bir izah da o ola bilər ki, Bab “Adəm” Vəhy tsiklindən “Bəha” Vəhy tsiklinə açılan qapı və yaxud bir Eradan başqa Eraya atılmış körpü idi. Bu tsikldə də 500 min il ərzində çoxlu sayda Peyğəmbərlərin gəlişi gözlənilir. Həzrət Bəhaullah Ondan sonrakı növbəti Zühurun 1000 ildən tez olmayaraq gələcəyini müjdələmişdir. O, yazırdı:

“Düz min il tamam olmamışdan qabaq bir Əmr iddiasında olan kəs yalançı və iftiraçıdır...”⁴².

“Adəm” tsiklində Allah bəşəriyyəti sınaqlar və bəlalar silsiləsindən keçirməklə kamilliyə qaldırırdısa, “Bəha” tsiklində Yerdə İlahi Sivilizasiyanın qurulması üçün dərin ictimai, siyasi, iqtisadi, mədəni və psixoloji zəminin yaradılması qarşıya məqsəd qoyulmuşdur.

Həzrət Bəhaullah bildirir ki, Onun Əhdinin təsiri altında hərəkətə gətirilmiş qüvvələr köhnə Sivilizasiyanı dağıtmağa və yerində Ədalət və Sülh cəmiyyəti olan İlahi Sivilizasiyanı yaratmağa başlamışdır. Bu haqda Müqəddəs Yazılarda həm rəmzi, həm də açıq şəkildə işarələr və əlamətlər vardır:

“Ədalət Onun qurşağı, sədaqət də onun belini sarıyan kəmər olacaq. Onda qurd quzu ilə birgə yaşayacaq, bəbir çəpişlə yan-yanə uzanacaq, buzov da, gənc aslan da, kökəldilmiş öküz də bir yerdə olacaqlar və balaca uşaq onlara yol göstərəcək. İnək ayı ilə otlayacaq, balaları bir yerdə uzanacaqlar; aslan da öküz kimi saman yeyəcək. Südəmər körpə kobra yuvasının ağzında oynayacaq, süddən kəsilən bala da əlini gürzə yuvasına uzadacaq. Mənim müqəddəs dağımın heç bir yerində zərər verməyəcək, təxribat etməyəcəklər. Çünki sular dənizi qapladığı kimi, Yer üzü də Rəbbin biliyi ilə dolacaqdır” (Yeşaya, 11:4-9).

Burada yəqin aydın olur ki, “qurd”, “quzu”, “bəbir”, “yuva” və s. rəmzi anlayışlardır. Mətnə söhbət bir-birindən fərqli, bir-birinə qarşı rəqabət və düşmənçilikdə olan insan qruplarının, xalqların, dinlərin öz aralarında birlik əldə etməsindən, əmin-amanlıq tapmasından gedir. Başqa bir Yazıda biz bu əlamətləri daha aşkar şəkildə görürük:

“Millətlər arasında Rəbb mühakimə edəcək, bir çox xalqların davalarını həll edəcək, onlar qılınclarını çəkilə döyüb gəvəyə, nizələrini bağban bıçağına dəyişəcəklər; millət-millətə qılınclı qaldırmayacaq və bir də müharibə etməyi öyrənməyəcəklər” (Yeşaya 2:2-4).

“Pərvərdigara! Olacağına şübhə edilməyən Bir Gündə bütün insanları toplayan Sənsən. Allah Öz vədəsindən əsla dönməz!” (Ali-İmran, 9).

Həzrət Bəhaullah bu İlahi dövr haqqında yazır:

“Bu həmin Gündür ki, Allahın ən gözəl nemətləri insanlara bəxş edilmişdir. Allahın Özünün bütün qüdrət nemətlərini yaratdıqlarına verdiyi Gündür. Bu Gündən başlayaraq, yer üzünün bütün insanları öz aralarındakı çəkişmələrə son qoymalıdırlar, Onun məhəbbəti və qayğı Ağacı kölgəsində hamılıqla birlikdə, sülh şəraitində yaşamalıdırlar. Tezliklə, indiki, mövcud köhnə qaydalar ləğv ediləcək və onun əvəzində yeni qaydalar bərqərar olacaqdır. Həqiqətən, Allah düzünü söyləyir, gözə görünməyən hər şey Ona məlumdur”⁴³.

Həzrət Bəhaullahın açıqlamalarından və Müqəddəs Yazılardan mətnlərindən göründüyü kimi, İlahi Sivilizasiyanın Yerdə qurulması Bəhaullah Əhdinin bağlanması ilə başlamışdır. Bu Əhdin müjdəsi 6 min ildən çoxdur ki, Peyğəmbərlər vasitəsi ilə insanlara çatdırılır. Həzrət Bəhaullah bu Günün məqamı haqqında yazır:

*“Bütün yaradılışın səbəbi bu Ali, bu Müqəddəs Günün Vəhyidir. Onun bütün Kitablarında və lövhlərində Allah Günü adlanan və seyrini Onun bütün peyğəmbələrinin, Onun seçilmişlərinin və Onun müqəddəslərinin arzuladıqları gündür”*⁴⁴.

Müqəddəs Yazılardakı “Cəngavərlər Rəbbinin gəlişi” (Tövrat), “İsanın ikinci Zühuru” (İncil), “Mehdinin gəlişi və Yerdə Ədalət Cəmiyyətinin qurulması” (İslam) anlayışları da Bəhaullah Əhdinin Yeni Dünya Qaydaları əsasında Yerdə quracağı İlahi Sivilizasiya haqqındadır. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

*“Bu Əzəmətli Adın zühuruna gəldikdə isə O, həmin Kəsdir ki, Allah Özünün bütün Müqəddəs Yazılarında və Kitablarında-Tövrat, İncil və Quranda Onun barəsində qabaqcadan xəbər vermişdi”*⁴⁵.

Müqəddəs Yazılarda əlamət və dəlillərin açıq-aşkar verilməsinə baxmayaraq, Həzrət Bəhaullah gəldiyi zaman din xadimləri əvvəlki Peyğəmbərlər kimi Onu da qəbul etməmiş, Onu və ardıcıllarını ağlasığmaz zülmərə məruz qoymuşlar. Həzrət Bəhaullah yazır:

“De: Ey yəhudilər, əgər siz ikinci dəfə Ruhu çarmıxa çəkmək istəyirsinizsə, Allaha and olsun, bu həmin ruhdur ki, sizin aranızda zühur etmişdir. Elə isə istədiyinizi edin, çünki O, öz canını Allahın yolunda qurban demişdir və əgər göylərdə və yerdə olanların hamısı ona qarşı birləşsələr də, O, heç kəsdən qorxan deyil. Buna əmin olun!

De: Ey İncil əhli, əgər siz Allahın rəsulu Məhəmmədi qətlə yetirmək istəyirsinizsə, Allaha and olsun, bu, Onun özüdür ki, haqla zühur etmişdir. Elə isə istədiyinizi edin, çünki O, şərəf səltənətində Məhbubunun görüşünə müştaqdır. Allahın əmri belədir, bunu bilin.

De: Ey Quran əhli, əgər siz Bəyanı nazil edən Əlinin vücudunu asmaq istəyirsinizsə, Allaha and olsun, bu, Onun Məhbubudur ki, başqa adla zühur etmiş və mənaların kölgəsində mütləq hökmranlıqla gəlmişdir. O, Haqdır, qeybin sirlərini biləndir və sizdən əvvəlki zühurda etdiyiniz hərəkətləri gözləyir. Bütün şeylər buna şəhadət verir, bunu eşidin.

Ey Bəyan əhli, əgər siz Əlinin dili ilə, ondan əvvəl Məhəmmədin dili ilə, ondan qabaq isə Ruhun (İsanın) dili ilə müjdəsi verilmiş Şəxsin qanını tökmək istəyirsinizsə, budur, O, sizin aranızdadır və Onun yanında sizin istədiklərinizə mane olacaq bir köməkçi yoxdur. Bunu bilin!”⁴⁶.

Kiçik Əhd

Hər bir Əhddə ən əhəmiyyətli tərkib hissə İlahi Zühurun – Peyğəmbərin Öz ardıcılları ilə bağladığı Kiçik Əhddir. Kiçik Əhdin şərtinə görə, Peyğəmbər dünyanı tərk etməmişdən öncə öz varisini (canışını) ardıcıllarına təqdim edir, onlardan Onu qeyri-şərtsiz qəbul edəcəkləri barədə Əhd alır. Bu qanun da universal xarakter daşıyır, çünki əvvəlki dinlərdə də Kiçik Əhdlə bağlı göstərişlər vardır; Müqəddəs yazılardan göründüyü kimi Musa Peyğəmbər İsa Navini, Həzrət İsa Məsih həvvari Pyotru, Həzrət Məhəmməd ə.s. İmam Əlini (Qədir-Xumda) Öz varisi elan etmişdir. Əhdin şərtlərinə əməl edildikdə din öz saflığını və birliyini qoruyub saxlayır, şərt pozulduqda isə dini təlim çirklənir, o özü isə saysız-hesabsız məzhəb və təriqətlərə parçalanır. Kiçik Əhddə varisin (canışının) vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Dinin birliyini qoruyub saxlamaq;
2. Zühurun nazil etdiyi Müqəddəs Yazılarda metafor və rəmzlərdən ibarət mətnlərin şərhini vermək, bəzi qanun və qaydaları izah etmək;

3. Dinin ruhani prinsiplərinə toxunmadan zaman keçdikcə öz əhəmiyyətini və vacibliyini itirmiş bəzi sosial qaydaları dəyişdirmək;

4. Öz davranışı, həyat-tərzi və əxlaqı ilə ardıcılılar üçün Ən Böyük Nümunə olmaq;

5. Bu funksiyaları yerinə yetirə biləcək Özündən sonrakı növbəti varisi (canışını) təyin etmək.

Bəhaullah Əhdi öz başlanğıcını Bəhaullah Vəhyindən götürən və daim inkişafda və kamilləşməkdə olan orqanizmə bənzəyir. Həzrət Bəhaullahın “Kitab-İ-Əhd”i 1892-ci ildə oxunduqdan və onun məzmunu aydın olduqdan sonra Əhd qüvvəyə minmişdir. Zaman-zaman Bəhaullah Əhdində Kiçik Əhdlə bağlı onun aşağıdakı formaları aşkarlanmışdır:

I. Həzrət Əbdül-Bəhanı öz varisi təyin etməsinə dair Bəhaullah Əhdi – Kiçik Əhdin hissəsi;

II. Şövqi Əfəndi və Uca Ədalət Evinə dair Əbdül-Bəha Əhdi- Kiçik Əhdin hissəsi;

Həzrət Əbdül-Bəhanı Əhdin Mərkəzi və təliminin səhsiz və qüursuz şərhçisi təyin etməsi onu göstərir ki, Dinin əsas Şəxsiyyəti sağ ikən Əhd embrion şəklində tədricən inkişaf etmişdir. Öz əli ilə yazdığı “Kitab-İ-Əhd”də Həzrət Bəhaullah möminlərə müraciət edərək bildirir ki, əgər onlar Allahın bəşəriyyətə göndərdiyi bəxşisləri almaq istəyirlərsə, yalnız həzrət Əbdül-Bəhaya müraciət etməlidirlər. Həzrət Bəhaullah yazır:

*“Mənim varlığımın dəryası sahillərdən geri çəkilməyə başlayanda və Mənim Vəhy Kitabım yazılıb qurtaranda nəzərlərinizi Ona, Allahın seçdiyi Kəsə, bu Qədim Kökün Budağı olan Kəsə çevirin”*47.

Həzrət Əbdül-Bəha möminlərə “Əhdin Mərkəzi”nin məqamını belə izah etmişdir:

“Bu gün ən mühümü – Əhddə möhkəmlikdir, çünki Əhddə möhkəmlik fikir ayrılığının qarşısını alır.

Bəhaullah Əhdi təkcə “Mən Vəd olunmuş Kəsəm” kəlməsindən ibarət deyildir, onun mahiyyəti Əbdül-Bəhanın Yazıların şərhçisi və Onun Əhdinin Mərkəzi olmasından və Həzrət Bəhaullahın Vəd etdiyi

Kəsin min ildən və ya çox-çox min illər sonra zühur etməsindən ibarətdir. Həzrət Bəhaullah bizə məhz belə Əhd qoymuşdur. Ondan geri çəkilən Həzrət Bəhaullahın qapısının astanasına belə ayaq basmağa layiq deyildir. Mübahisəli məsələlərdə yalnız Əbdül-Bəhanın məsləhətinə qulaq asmaq lazımdır. Hamı Onun istədiyinin ətrafına toplanmalıdır. Əbdül-Bəhadan sonra Uca Ədalət Evi möminləri fikir ayrılığından və parçalanmadan çəkindirəcəkdir”⁴⁸.

İnsanlar artırmağa, azaltmağa və ya öz düşündüklərini əlavə etməyə meyilli olduğu üçün Həzrət Bəhaullah heç kimə Onun Yazılarını şərh etmək səlahiyyətini verməmişdir. Yalnız həzrət Əbdül-Bəha Kiçik Əhdin şərtinə uyğun olaraq Allah Kəlamını şərh etmək səlahiyyətini almışdı.

Həzrət Əbdül-Bəha Peyğəmbər deyildi, Bəhaullah Əhdinin keşikçisi kimi Ona Peyğəmbərlərə məxsus hüquq və səlahiyyətlər verilmişdi. Həzrət Əbdül-Bəha yazırdı:

“Keçmiş dinlərdə çoxlu sayda məzhəb və təriqətlər yaranırdı, çünki başında ideyası olan hər bir kəs Allah Kəlamını istədiyi kimi şərh etməyə cəhd edirdi; ona görə də Həzrət Bəhaullah möminlər – bəhailər arasında fikir ayrılığına səbəb olacaq hər cür səbəbi aradan götürmək qərarını vermişdi. Bundan ötrü O, öz dəsti-xətti ilə Öz Əhdini yazdı. Orada O, Öz yaxınlarına, həmçinin dünyanın bütün xalqlarına bu sözlərlə müraciət etdi: “Həqiqətən, bu Vəsiyyətnamədə Mən Əhdimin Mərkəzi olacaq Kəsi təyin edirəm. Hamı ona tabe olmalıdır; hamı Onun sözlərinə diqqətlə qulaq asmalıdır; O, Mənim Kitabımın şərhçisidir və Mənim məqsədim yalnız Ona məlumdur. Hamı Ona tabe olmalı və Onu dinləməlidir. Onun sözləri həqiqətdir, çünki Mənim Kitabımda deyilənlər Ona aşkardır. Mənim Yazılarımanın həqiqi mənası Ondan başqa heç kimə aşkar deyildir”. Bu sözlər bəhailəri ixtilaf və fikir ayrılığından qorunmalıdır ki, onlar həmişəlik razılıq və birlik içində olsunlar... Ona görə də Həzrət Bəhaullahın təyin etdiyi Əhdin Mərkəzinə tabe olan kəs Həzrət Bəhaullahın İradəsini yerinə yetirir, tabe olmayan isə Həzrət Bəhaullahın İradəsinə qarşı çıxır...”⁴⁹.

Həzrət Əbdül-Bəhanın canişinliyi dövründə (1892-1921) məsuliyyətsiz şəxslər dəfələrlə Əhdin Mərkəzinə qarşı çıxmış, təlimə öz şəxsi ideyalarını qatıb, beləliklə onu daxildən parçalamağa cəhd etmişdilər. Lakin Bəhaullah Əhdi möhkəm özül üzərində qurulduğundan Onu uçurmaq mümkün olmamışdır. Minlərlə möminin Əhdin Mərkəzi ətrafında sıxlaşması nəticəsində Allah Kəlamının saflığı və Bəhai Dinin birliyi qorunmuşdur.

1921-ci ildə həzrət Əbdül-Bəhanın dünyanı tərk etməsi ilə Bəhai dinində Quruculuq Əsri başlayır. Həzrət Əbdül-Bəha Kiçik Əhdin Ona aid hissəsinə uyğun olaraq Şövqi Əfəndini Öz Vəsiyyətnaməsində Allah Əmrinin Mühafizi təyin edir. Bununla da Allah Kəlamının saf şəkildə möminlərə çatdırılmasının növbəti mərhələsi təmin edilmiş oldu.

Həzrət Bəhaullah və həzrət Əbdül-Bəha Öz Yazılarında vaxtı çatanda Dinin yerli, milli və beynəlxalq səviyyələrdə fəaliyyət göstərəcək İnzibati Quruluşundan danışmışdılar. Mühafizlik xidmətinin elə ilk illərində Şövqi Əfəndi bütün diqqətini bu İnzibati Quruluşun yaradılmasına yönəldir. Məhz Onun canişinliyi dövründə Bəhaullah Əhdinin İnzibati Quruluşunun yerli və milli təsisatları yaradıldı. Şövqi Əfəndinin Mühafizliyi vasitəsilə Bəhaullah Vəhyinin İlahi Gücü Dinin Mərkəzindən Milli Məhfillərə, onlardan isə Yerli Məhfillərə axıb gedirdi.

Şövqi Əfəndi dünyanı tərk etdikdən sonra Bəhaullah Əhdinin İnzibati Quruluşunda sonuncu qüllə – Uca Ədalət Evi quruldu.

“Həzrət Bəhaullah, bu gün Allah Kəlamını nazil etmiş Kəs, Hakimiyyətin Mənbəyi, Ədalətin Ölçüsü, Yeni Dünya Qaydasının Yaradıcısı, Böyük Sülhün əsasını qoyan, Dünya Sivilizasiyasının İlhamvericisi, bütün Bəşəriyyətin Hakimi, Qanunverəni, Birləşdirən və günahlarını Bağışlayan – İlahi Səltənətin Yerə endiyini bəyan etmiş, onun hökmlərini və qanunlarını müəyyən etmiş, onun prinsiplərini əsaslandırıb və təsisatlarının təməlini qoymuşdur. Onun Vəhyinin hərəkətə gətirdiyi qüvvələri

istiqlamətləndirməkdən ötrü O, Öz Əhdini müəyyən etmiş və bu Əhdin gücü həzrət Əbdül-Bəha və Şövqi Əfəndinin canişinliyi dövründə Onun dininin vahidliyinin zəmini, möhkəmliyinin rəhni və bütün dünyada yayılmasına təsir göstərən əsas amil olmuşdur. Həzrət Bəhaullahın həyatverici Əhdi indi Uca Ədalət Evinin vasitəçiliyi ilə öz işini görməkdədir...” (UƏE–nin Konstitusiyasından).

Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Əgər Əhdin müdafiə gücü Allahın sarsılmaz Dinini mühafizə etməsə idi, günlərin bir günü bəhailər arasında 1000 müxtəlif təriqət yaranardı, necə ki, əvvəlki əsrlərdə belə olmuşdu.”⁵⁰

Uca Ədalət Evi

Uca Ədalət Evinin seçilməsi ilə Bəhai Dininin tarixində yeni era başlamışdır. Allahın İlahi rəhbərliyi Bəhai icmasına 113 il ərzində, əvvəlcə İlahi Zühurun – Həzrət Bəhaullahın şəxsiyyəti vasitəsilə, sonra Əhdin Mərkəzi (həzrət Əbdül-Bəha) və Əmrin Mühafizi (Şövqi Əfəndi) vasitəsilə iltifat edilmişdir. Lakin Şövqi Əfəndinin həyatdan getməsi və Uca Ədalət Evinin təntənəli şəkildə elan edilməsi ilə rəhbərliyin bu vasitəsi Allah ilə üzvi şəkildə bağlı olan şəxsiyyətin tək əlaqəsindən seçkili orqana verilmişdir. Bu orqanın ayrı-ayrı üzvləri səhvsiz olmasalar da, onların kollektiv qərarı Allah tərəfindən istiqamətləndirildiyi üçün qüsursuzdur. Bununla da Uca Ədalət Evinin səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlər üzərində Allahın fasiləsiz rəhbərliyi təmin edilmişdir. Uca Ədalət Evinin səlahiyyətləri dəqiq müəyyənləşdirildiyi üçün Bəhai Yazılarındakı qanun və başqa göstərişlərdə dəyişiklərin edilməsinin qarşısı alınmışdır. Bu dinlərin tarixində görünməmiş hadisə idi. Heç vaxt əvvəllər Allahın Peyğəmbərləri ümumi seçkilər vasitəsi ilə seçilmiş Şuraya qanunlar vermək və Onun dinini idarə etmək hüququnu verməmiş və bu işlərin Allah tərəfindən istiqamətləndiriləcəyini vəd etməmişdi. Bəhaullah Əhdi bəşəriyyəti Uca Ədalət Evi

vasitəsilə Müqəddəs Yazılarda öz əksini tapmayan və izahı aydın olmayan bütün məsələlərlə bağlı fasiləsiz İlahi göstərişlərlə təchiz etmişdir.

Uca Ədalət Evinin seçilməsi üçün şərait yalnız 1963 – cü il aprelin 21 – də mümkün oldu. O vaxt dünyada mövcud olan 56 Milli Ruhani Məhfilin üzvləri bir araya gələrək ilahi mühitdə, ruhaniyyətlə dolu bir şəraitdə və dərin sədaqət içində dünya bəhailəri sırasından bu Ali Ruhani Orqana 9 üzv seçdilər. Bəhailər elə hesab edirlər ki, bu Şövqi Əfəndinin Mühafiz kimi təyininədən sonra Din tarixində ən əlamətdar hadisə idi. İndi Uca Ədalət Evinə seçkilər həmin ruhda, həmin ruhani atmosferdə hər 5 ildən bir keçirilir. Uca Ədalət Evi 1972-ci ildə Öz Konstitusiyasını nəşr etdirir. Konstitusiyada Uca Ədalət Evinin yaradılması ilə bağlı Yazılardakı göstərişlər, həmçinin məqsəd və səlahiyyətləri öz əksini tapmışdır. Konstitusiyaya olan əlavələrdə Uca Ədalət Evinin üzvlərini seçmək üçün hər beş ildən bir keçirilən Beynəlxalq Qurultayların keçirilmə qaydaları da təfərrüatı ilə verilmişdir.

Bəhai seçkiləri (istər Uca Ədalət Evinə, istərsə də Milli və Yerli Məhfillərə olsun) dünyanın müxtəlif yerlərində tətbiq edilən seçkilərin heç birinə bənzəmir. Bəhailər üçün bu tədbir Ali Ruhani Orqana üzvlər seçmək vasitəsi ilə Allaha öz sədaqətinin ifadəsidir. Seçkilərdə namizədlər irəli sürülmür, təbliğ və hər hansı formada seçki qabağı kampaniya qadağandır. Seçkilər ibadət və meditasiya ruhunda keçirilir. Seçicilərin müqəddəs borcu isə *“özündə sonsuz sədaqət, təmənnəsiz xidmət, yüksək müdriklik və həyat təcrübəsini”* birləşdirən kəslərə səs verməkdir. Bəhai seçkilərində səsvermə aktı azad və gizlidir. Hətta ən yaxın qohumların və ya dostların seçkilərlə bağlı məsləhətləşməsi qadağandır. Belə bir hərəkət Allahın Əmrinə qarşı xəyanət hesab olunur.

Hər bir dinin ruhani və əxlaqi cəhətləri vardır. Həzrət İsa Məsihin Dağdakı Vəzi, Həzrət Məhəmməd ə.s. müraciətləri ruhani və əxlaqi təlimlər olub, tərəfdarlarına güclü təsir etmişdir. Başqa dinlər də oxşar ruhani təlimlərə malikdir. Zamanın

dəyişkənliyi hər din tərəfdarının bu təlimlərə olan ehtiramını dəyişməmişdir. Məsələn, müsəlmanlar gündəlik namazla bağlı qanunları vicdanla yerinə yetirirlər. Ondan bir qarış kənara çıxmanı günah hesab edirlər.

Həzrət Bəhaullah qədər İlahi Zühurlar inzibati prinsipləri öz ruhani təlimlərinə daxil etmirdilər. Həzrət Bəhaullah ruhani və inzibati qanunların hüquqlarını bərabərləşdirərək öz təliminə daxil etmişdir. Ona görə də inzibati prinsipin pozulması, məsələn, seçkiabağı kampaniya ruhani qanun pozuntusu kimi Həzrət Bəhaullahın Əhdinə xəyanət hesab olunur. Bunun köməkliyi ilə seçkili orqanların (Uca Ədalət Evi, Milli və Yerli Məhfəllərin) paklığı, birliyi və korrupsiyadan kənar olması təmin edilir. Bu orqanların özləri isə qanunsuz hərəkətlərdən mühafizə edilmiş olurlar. Həzrət Bəhaullah Uca Ədalət Evinə İlahi rəhbərliyin kanalı olmaq göstərişini vermişdir və ona görə də Uca Ədalət Evinə Dinin adi beynəlxalq orqanı kimi baxılmamalıdır. Uca Ədalət Evi Allahın ona bəxş etdiyi qüsursuzluq və səhsizlik xassəsinə malikdir. Əvvəlki bölmələrdə İlahi Zühurların qüsursuzluğu məsələsi haqqında danışıldı; Həzrət Bab və Həzrət Bəhaullah – Allahın İlahi Zühurları kimi yalnız onlara məxsus Ali qüsursuzluq xassəsinə malikdirlər. Onlar öz işıq və istiliyini yaradan, yəni başqa enerji mənbələrindən asılı olmayan günəşə bənzəyirlər. Lakin həzrət Əbdül-Bəha, Şövqi Əfəndi və Uca Ədalət Evi Allahın mühafizəsi altında olduqları üçün O, onlara qüsursuzluq xassəsi vermişdir. Onlar günəş şüalarını əks etdirən aya bənzəyirlər. Bu qüsursuzluq Həzrət Bəhaullahın Yazıları ilə təsdiq edilmişdir. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Mütləq qüsursuzluq yalnız və yalnız İlahi Zühurlara (Peyğəmbərlərə) məxsusdur. Qazanılmış qüsursuzluq isə hər bir müqəddəs ruha bəxş edilə bilər. Məsələn, Uca Ədalət Evi, əgər zəruri şərtlər daxilində, bütün xalqlardan və millətlərdən seçilmiş üzvlərin iştirakı ilə qurularsa, O, Allahın rəhbərliyi və himayəsi altında olacaqdır. Əgər həmin Ədalət Evi, yekdilliklə və ya səs çoxluğu ilə qərar çıxaracaqsa, həmin qərar səhvdən qorunacaqdır. Ədalət Evinin üzvlərinə qüsursuzluq xas deyil,

amma bu bütöv təsisat Allahın doğru rəhbərlik və himayəsi altındadır; bu bəxş olunmuş qüsursuzluqdur.”⁵¹

Uca Ədalət Evi hakimiyyəti və qüsursuzluğu Allahdan alır. “Bışarat” lövhündə Həzrət Bəhaullah Uca Ədalət Evinə hakimiyyətin idarəsini bəxş edir və rəhbərliyində qüsursuz olacağını vəd edir:

“Allahın Ədalət Evinin üzvləri insanların işlərinə görə məsuliyyət daşıyırlar. Onlar, həqiqətən, Allahın bəndələri arasında Onun qəyyumlarıdır və Onun ölkələrində hakimiyyətin dan ulduzlarıdır.

Ey Allahın bəndələri! Bu dünyanı idarə edən Ədalətdir. Zira onu iki sütun saxlayır: təltif və cəza. Bu iki sütun dünya üçün həyat mənbəyidir. Hər günün bir yeni müşkülü və hər bir müşkülün uyğun həlli olduğu üçün bu işlərdə Uca Ədalət Evinə müraciət edilməlidir ki, onlar zamanın tələbinə və ehtiyacına uyğun olaraq hərəkət edə bilsinlər. Allah yolunda Onun Əmrinə xidmət edən kəslər gözəgörünməz səltənətdən İlahi ilham alanlardır. Onlara itaət etmək hər bir kəsin borcudur. Bütün dövlət işlərində Uca Ədalət Evinə istinad edilməlidir...”

Həzrət Bəhaullah “Kəlimət-İ-Firdovsiyə” lövhündə yazır:

“Ədalət Evinin qəyyumlarının üzərinə Kitabda açılmamış məsələlərlə bağlı biri-biriləri ilə məşvərət etmək və razılığa gəldiklərini həyata keçirmək vəzifəsi qoyulmuşdur. Həqiqətən, Allah onların arzularına ilham verir. O, həqiqətən İlhamverən və Hərşeyi biləndir”.

Həzrət Əbdül-Bəha da Öz Yazılarında Uca Ədalət Evinin hakimiyyətini və qüsursuzluğunu təsdiq etmişdir:

“Müqəddəs və gənc budaq – Allah Əmrinin Mühafizi, həmçinin dünya səviyyəsində seçilməli olan Uca Ədalət Evi – hər ikisi Əbha gözəlliyinin qayğı və himayəsi, Əbədi Camalın və Ən Uca olanın (qoy mənim canım onlara fəda olsun) mühafizəsi və doğru rəhbərliyi altındadır. Onların bütün qərarları Allahdandır. Kim ona və onlara itaət etmərsə, Allaha itaət etmir, kim onlara qarşı qiyam edirsə, Allaha qarşı qiyam etmiş olur, ona qarşı çıxan Allaha qarşı çıxır, kim onunla münaqişə edirsə,

Allah ilə münaqişə edir, onu inkar edən kəs Allahı inkar etmiş olur, kim ona inamını itirirsə, Allaha inamını itirmiş olur. Kim ondan uzaqlaşarsa və özünü ondan ayırırsa və kənara çəkilsə, əslində öz Allahından uzaqlaşmış, ayrılmış olur, Qoy Allahın qəzəbi, ən sərt hiddəti və qisası onların nəsibi olsun!..

Bu Bəha əhlinin inamının əsasıdır (mənim həyatım onlara fəda olsun): Həzrət Bab Allahın Birlik və Təklik Məzhəri və Əbədi Camalın Müjdəçisidir. Əbha Gözəlliyi – Həzrət Bəhaullah (mənim həyatım Onun sadıq dostlarına fəda olsun) Allahın Ali Zühuru və Onun İlahi Mahiyyətinin Dan Ulduzudur. Bütün hamı Onun bəndələridir və Onun Əmrinə əməl edənlərdir! Hər bir kəs özünü Müqəddəs Kitaba çevirməlidir və orada ifadə olunmayan hər bir şeyə görə Uca Ədalət Evinə müraciət edilməlidir. Həmin orqanın ya yekdilliklə, ya da səs çoxluğu ilə qəbul etdiyi qərarlar əsl həqiqətdir və Allahın məramıdır. Əgər kimsə ondan uzaqlaşarsa, həqiqətən, nifaqı sevən kəslərdəndir. O ədavət göstərmiş və Kitab-İ-Əhdin Sahibindən üz çevirmişdir”⁵².

Sonra həzrət Əbdül-Bəha lövhədə buyurur:

“Qoy elə təsəvvür yaranmasın ki, Uca Ədalət Evi bütün qərarları özünün baxış və konsepsiyalarına uyğun olaraq qəbul edəcək. Allah qorusun! Uca Ədalət Evi qərarların qəbulu və qanunların yaradılmasını Müqəddəs Ruhun ilhamı və təsdiqləri ilə həyata keçirəcəkdir, çünki o, Əbədi Gözəlliyin himayə və mühafizəsi altındadır və onun qərarlarına itaət əsas vəzifə və borcdur və heç kim ondan yayına bilməz.

Ey mənim bəndələrim! Deyin ki, həqiqətən, Uca Ədalət Evi Rəhman və Rəhim olan Allahın qanadları altındadır, yəni Onun mühafizəsi, qayğısı və himayəsi altındadır, zira o əmr etmişdir ki, dindar möminlər səlahiyyəti ilahidən müəyyənləşdirilmiş və qanunlarına ilham verilmiş və ruhani olan bu müqəddəs təsisata itaət göstərsinlər”.

Yazılardan aydın olur ki, Uca Ədalət Evinin nüfuzuna və qüsurusuzluğuna inam Bəhai dininin ehkamıdır. Dini qəbul edən fərd Həzrət Bəhaullahın bu əsr üçün İlahi Zühur olmasını qəbul etməlidir. Lakin bu bəhai olmaq prosesinin yalnız başlanğıcıdır.

Həzrət Bəhaullahı qəbul edən mömin həzrət Əbdül-Bəhanı Əhdin Mərkəzi, Şövqi Əfəndini Dinin Mühafizi kimi tanımalı, onların kəlamlarını və onların Müqəddəs Mətnlərə olan şərhlərini ilahidən istiqamətləndirildiyinə və qüsursuz olduğuna inanmalıdır. Həmçinin bəhai inanmalıdır ki, Uca Ədalət Evi indi dinin başçısı və onun Ali Orqanıdır. Onun müraciətlərinin, qanunlarının və ümumi təlimatlarının hamısı Allahın qüsursuz rəhbərliyi ilə alınmış və həzrət Əbdül-Bəhanın sözləri ilə desək, *“Bu orqanın yekdilliklə və ya səs çoxluğu ilə qəbul etdiyi, şübhəsiz, həqiqətdir və Allahın Özünün məqsədidir”*.

Bəhai olmayan şəxs üçün Uca Ədalət Evini *“bütün ən yaxşı olanların mənbəyi və bütün qüsurlardan azad”* kimi təsəvvür etmək və o çümlədən, bunu elmi cəhətdən sübuta yetirmək bir qədər çətinidir. Uca Ədalət Evinin nüfuzuna və qüsursuzluğuna əmin olmaqdan ötrü fərd Həzrət Bəhaullahı bu əsr üçün Allahın göndərdiyi Elçisi kimi tanımalı, Onun bu baxımdan dediklərini qəbul etməli və Onun sözlərindəki mənalara müqəddəsliyinə əmin olmalıdır. Mömin öz inamında böyüdükcə və onun Həzrət Bəhaullah təlimini dərk etməsi dərinləşdikcə, o, tədricən yəqin edir ki, Allah *“Onu (Uca Ədalət Evini) səhvlərdən qoruyur və onu qüsursuzluq qanadları altında hifs edir”*.

Hətta 1963-cü ildən bəri Uca Ədalət Evinin işinə salınmış ötəri nəzər belə hər bir möminə anladır ki, bu Orqan tərəfindən verilmiş istənilən göstəriş İlahidən ilhamlandırılmışdır və onun istənilən planına və hərəkətinə xeyr-dua verilmişdir. İstər Dinin mərkəzində, istərsə Dünya miqyasında onun uğurları və qələbələri, istərsə də vəsaitinin azlığına baxmayaraq, son qırx ildə etdiyi tərəqqi möcüzəyə bənzəyir. Böhranlı anlarda da, qələbələrdə də Uca Ədalət Evi Bəhai icmasını Allahın qoyduğu yolla aparmışdır. Bütün bu nailiyyətlər onu həmişə müşayiət edən və bütün vaxtı hər addımına rəhbərlik edən Allahın köməyi və yardımını sayəsində mümkün olmuşdur.

Normal haldır ki, Uca Ədalət Evinin üzvləri Allah köməyinin mövcudluğunu həmişə dərk edirlər. Onlar yaxşı bilirlər ki, Uca Ədalət Evinin qərarları Allah tərəfindən istiqamətləndirilir.

Onlar öz seçicilərinə aşkar şəkildə bildirirlər ki, bu Ali Orqanda xidmət etməyə layiq deyillər. Lakin bununla belə, bu cür ağır məsuliyyətin yükünü böyük əminliklə öz çiyinlərinə götürürlər. Çünki onlara yaxşı məlumdur ki, məsələlərin müzakirəsi zamanı Allahın rəhbərliyi və köməyi onlara çatacaqdır.

Seçkilərdən sonra Uca Ədalət Evinin qəbul etdiyi ən vacib qərarlardan biri, Mühafizlik haqqında qərar idi. Belə ki, Şövqi Əfəndi Öz varisini təyin etmədiyi üçün bu vacib məsələ ilə bağlı Uca Ədalət Evi qərar qəbul etməli idi. Şövqi Əfəndinin varisi kimi Allah Əmrinin Mühafizinin təyin olunması ilə əlaqədar Müqəddəs Mətnləri dərinlən öyrəndikdən və uzun sürən müzakirələrdən sonra Uca Ədalət Evi belə bir nəticəyə gəlir ki, Şövqi Əfəndiyə varis olacaq ikinci Mühafizin təyin olunması və ya bu təyinatın mümkünlüyünü qanuniləşdirmək üçün heç bir yol yoxdur.

Dinin daimi başçısı, Mühafizin olmadığı şəraitdə Uca Ədalət Evi rəsmi şəxslərə malik deyildir. Onun bütün üzvləri məsləhət və başqa funksiyaların yerinə yetirilməsi məsələsində bərabər hüquqlara malikdirlər. Bu onun ən çox diqqəti cəlb edən keyfiyyətlərindən biridir.

Uca Ədalət Evinin üzvü olmaq yalnız kişilərə icazə verilmişdir. Həzrət Bəhaullah Uca Ədalət Evini yaradarkən nəzərdə tutulurdu ki, ona üzv kimi kişilər daha əlverişlidir. Bu müdriklik bu gün hələ aydın deyildir. Həzrət Əbdül-Bəha söz vermişdir ki, bu əmrin müdrikliyi yaxın gələcəkdə aydınlaşacaqdır. Lakin Allah Qanununun aydın mətnindən göründüyü kimi, Uca Ədalət Evi kişilər üçündür. Günəş çıxanda üfəqdə aydın göründüyü kimi, bu müdriklik də aşkar olunacaqdır.

Həzrət Bəhaullah və həzrət Əbdül-Bəha Yazılarında Uca Ədalət Evinə bəşəriyyətin maraqlarına uyğun olaraq işləməyi və dünya işlərinin yaxşılaşmasına təsir etməyi məsləhət görürdülər. Həzrət Bəhaullah “Kəlimət-İ Firdosiyə” lövhündə Uca Ədalət Evinin üzvlərinə aşağıdakı sözlərlə müraciət edir:

“Biz Ədalət Evinin üzvlərini müdafiə edirik və onlara əmr edirik ki, qadınların, kişilərin və uşaqların mühafizəsini və

təhlükəsizliyini təmin etsinlər. Onların borcudur ki, hər zaman və hər bir şəraitdə insanların maraqlarına böyük diqqət yetirsinlər.

“İşraqat” lövhündə isə O buyurur:

“Dünyanın tərəqqisi, millətlərin rifahı, xalqların əmin-amanlığı və yer üzərində yaşayan bütün insanların asayışı Allahın fərmanları və prinsiplərinə daxildir. Din insanlara hədiyyələrdən ən gözəlini bəxş edir, rifah bədəsini təklif edir və əbədi həyat verir və bəşəriyyətə həmişəyaşar nemətlər yağdırır. Dünyadakı başçı və hökmdarların və xüsusən, Allahın Ədalət Evinin qəyyumlarının borcudur ki, bütün qüvvələrini Onun mövqeyinin qorunmasına, maraqlarının həyata keçirilməsinə və dünyanın gözlərində onun durumunun ucaldılmasına cəlb etsinlər”.

Həzrət Əbdül-Bəha “İradə və Əhd” kitabında aşağıdakıları buyurur:

“Uca Ədalət Evi üzvlərinin vəzifəsidir ki, müəyyən bir yerdə toplaşsınlar və fikir ayrılığı yaradan problemləri, qaranlıq qalan sualları və Kitabda aydın ifadə olunmamış məsələləri müzakirə etsinlər. Onların qəbul edəcələri qərarlar Kitabın özü ilə eyni qüvvəyə malikdir. Uca Ədalət Evi Kitabda aydın ifadə olunmamış qanunları qəbul etmək və gündəlik işlərdə həyata keçirmək hüququna malik olduğu kimi, həmçinin də həmin qanunları ləğv etmək hüququna malikdir. Belə ki, misal üçün bu gün Ədalət Evi müəyyən qanunu qəbul edir və həyata keçirir, yüz ildən, şəraitlər dəyişdikdən sonra isə başqa bir Ədalət Evi zamanın tələblərinə uyğun olaraq həmin qanunu dəyişdirməli olacaq. O, bunu edə bilər, çünki bu qanun İlahi mətnin hər hansı bir hissəsini təşkil etmir. Ədalət Evi qanunları həm qəbul edə, həm də ləğv edə bilər.

Hamı rəhbərliyə müraciət etməli, Əmrin Mərkəzinə və Ədalət Evinə üz tutmalıdır. Başqa hər hansı bir yerə üz tutan adam, həqiqətən, ciddi bir xəta içərisindədir”

Həzrət Əbdül-Bəha Uca Ədalət Evinə seçkilərin prinsipləri haqqında da yazmışdır:

“Allahın... hər şeyin mənbəyi kimi yaratdığı və hər cür xətdən qoruduğu Ədalət Evi – bu təsisat beynəlxalq səsvermə yolu ilə, yəni möminlər tərəfindən seçilməlidir. Onun üzvləri Allah qorxusunun bəyanediciləri, bilik və anlamın sübh şəfəqləri olmalıdırlar. Allaha etiqatda möhkəm olmalı və bütün bəşəriyyətin xeyirxahları olmalıdırlar. Haqqında danışılan ev Uca Ədalət Evidir ki, onun yaradılması üçün öncə hər bir ölkədə Yerli Ədalət Evləri təsis edilməlidir və həmin yardımçı Ədalət Evləri Uca Ədalət Evinin üzvlərini seçməlidirlər. Bütün məsələlərdə bu təsisata istinad edilməlidir...”

Həzrət Bəhaullah və həzrət Əbdül-Bəhanın yuxarıda dediklərindən aydın olur ki, Uca Ədalət Evi Bəhaullah Əhdinin mühafizidir və elə bir kanaldır ki, onun vasitəsilə Vəhyin gücü insanlara axır və bu Ali Orqanın vasitəsilə Bəhai icmasının birliyi və dinin bütövlüyü qorunacaqdır. Əvvəlki dinlərdə birliyin olmaması onunla izah edilir ki, dinin liderləri və onun əsaslarını öyrənənlər dini təlimlərə müxtəlif şərhlər verirdi. Bununla da onların ixtilaf törədən nöqtəyi-nəzərləri dini parçalayırdı. Lakin Bəhai Dinində bu mümkün deyildir, çünki Müqəddəs yazıların şərhə həzrət Əbdül-Bəha və Şövqi Əfəndinin səlahiyyətlərindədir. Bu şərhlər əslə olub, qüsursuzdur. Digər tərəfdən Dinin müxtəlif cəhətlərinə toxunan şərhlər, izahlar və fikirlər Uca Ədalət Evi tərəfindən təsdiq edilməyincə, həqiqi hesab olunmayacaqdır. Həzrət Əbdül-Bəhanın qələmi ilə yazılmış mətnə deyilir:

“Qısaı, cəmiyyət qanunlarının Ədalət Evində müzakirəyə verilməsi müdriklikdir. Eynilə İslam dinində də heç də bütün qanunlar təfəsilatı ilə açıqlanmamışdı. Quranda onların demək olar ki, onda birinin onda biri açıqlanmışdı, baxmayaraq ki, bir çox əhəmiyyətli məsələlər orada yaxşı izah edilmişdi, bununla belə şərh olunmamış minlərlə qanunlar vardı. Həmin qanunlar sonrakı əsrlərdə ilahiyyatçılar tərəfindən İslamın şəriət qanunlarına uyğun şəkildə yaradılmışdır. Və ayrı-ayrı ilahiyyatçılar İlkin Mənbə ilə ziddiyyət təşkil edən nəticələr əldə etmişlər. Bütün bunlar həyata keçirilmişdir. Bu gün qərar qəbul etmək

Ədalət Evinə məxsusdur və əgər Ədalət Evi təsdiq etməsə, ayrı-ayrı alimlərin nəticə və çıxarışları heç bir nüfuza malik olmayacaqdır...”

Yuxarıdakı müddəə oxucuda belə bir fikir yaratmamalıdır ki, Bəhai alimlərinin əlləri bağlıdır və onlar dinlə bağlı öz şəxsi tədqiqatlarını aparmamalı və öz nəticələrini çıxarmamalıdırlar. Əksinə, hər bir mömin yazıları oxumaqda və öz şəxsi şərhini verməkdə sərbəstdir, bir şərtlə ki, onun nöqteyi-nəzəri şəxsi olub, əslə hesab olunmamalıdır. Uca Ədalət Evi bu məsələni belə izah edir:

“Bizim dində etibarlı təfsir ilə hər bir fərdin dinin təlimlərini öyrənmə prosesində əldə etdiyi anlam və ya şərh arasında dəqiq hədd qoyulmuşdur, belə ki, birinci ancaq Mühafizə məxsusdur, ikincisi isə Mühafizin özü tərəfindən bizə verilmişdir və ondan heç bir vəchlə sui-istifadə etmək olmaz. Əslində belə bir şərh insan şüurunun məhsulu hesab olunur və təlimləri daha yaxşı başa düşməyə kömək edir, bir şərtlə ki, dostlar arasında heç bir mübahisə və münaqişəyə səbəb olmur və hər kəs başa düşür ki, bunlar onun subyektiv baxışlarıdır. Hər kəs təlimləri daha yaxşı başa düşdükcə fərdi şərhlər də ardıcıl olaraq dəyişir. Şövqi Əfəndi yazmışdır: “Etiquadı dərinləşdirmək o deməkdir ki, Həzrət Bəhaullahın və Ağanın Yazılarını o qədər dərinləndirib öyrənmək lazımdır ki, onları olduqları kimi saf şəkildə təqdim etmək mümkün olsun... Biz yazıları nə qədər çox oxusaq, bir o qədər çox həqiqət tapırıq, bir o qədər çox inanırıq ki, bizim əvvəlki anlayışlarımız xətdən xali olmamışdır. Beləliklə, fərdi intuisiyalar tərbiyəvi və yardımçı olmaqla yanaşı, yalnız yola da çəkkə bilər. Buna görə də dostlar qorxmadan və inamlarının sarsılmasına yol vermədən başqalarının fikirlərinə qulaq asmağı və öz fikirlərini bəhai dostlarına zor ilə qəbul etdirmədən ifadə etməyi öyrənməlidirlər”

Əvvəlki dinlərdə də onların çərçivəsi daxilində izah edilən təlim və göstərişlər yaradılırdı. Bu təlim və göstərişlər Allah tərəfindən verilmişdi ki, onları qəbul etmiş adamları tərəqqiyə doğru aparsın. Bu təlim və göstərişlər insanların yaşadığı şəraitə

uyğunlaşdırılmışdı və onların imkanları daxilində idi. Təlimlərin həyatda tətbiqi nəticəsində dini icmaların üzvləri artır, onların dərk etmə səviyyəsi yüksəlirdi. İnkişaf nəticəsində onlar nəhayət elə bir səviyyəyə çatırdılar ki, əldə etdikləri biliklər onların ruhani və əqli tələblərini təmin etmirdi. Dinin təlim və qanunları köhnəldikcə və onların yeni şəraitdə tətbiqi mümkün olmadıqca, insanlar bu təlimləri yeni dövrün tələblərinə uyğun olaraq dəyişdirmək və ya ləğv etmək hüququnu öz üzərlərinə götürür və müəyyən addımlar atırdılar. Nəticədə ardıcılar arasına ixtilaf düşür, din çoxsaylı təriqətlərə parçalanır, insanların dindən uzaqlaşması və ya əksinə, Zühur dövrünün qanunlarına qayıtmaq çağırışları artır. Lakin insan Allah Zühurlarının gətirdiyi təlimlərə qarışmaq, onları dəyişmək hüququna malik deyildir. Yalnız Allahın Yeni Zühurları əvvəlki Peyğəmbərlərin qanunlarını ləğv etmək və yeni era üçün yeni qanunlar gətirmək hüququna malikdir. Əks halda insanın müdaxiləsi dini təlimləri korlaya bilər.

Həzrət Bəhaullah bunları görürdü və Ona gün kimi aydın idi ki, Onun Dinində də inkişafın hər bir mərhələsində insanlar yeni qanunlara ehtiyac duyan ağlagəlməz sürətlə inkişaf edəcəkdir. Ona görə də O, Uca Ədalət Evinə ikinci dərəcəli qanunlar vermək səlahiyyəti vermişdir. Bu qanunlar dövrün şəraitinə uyğun gəlməli, lakin sonralar şərait dəyişdikdə onlar da dəyişdirilməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, Həzrət Bəhaullah tərəfindən şəxsən verilmiş Qanunlar, təlim və göstərişlər Allahın yeni Zühuruna qədər dəyişməzdir. Onları yalnız 1000 il sonra gələcək Zühur dəyişdirə bilər. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

*“Allah Qanununun əsasını təşkil edən ən zəruri məsələlər Kitabda aydın ifadə olunmuşdur, amma yardımçı qanunları Ədalət Evi qəbul etməlidir. Bunun müdrikliyi ondadır ki, dövrlər dəyişir, çünki dəyişmə bu dünyanın, zamanın və məkanın zəruri keyfiyyəti və əsas xüsusiyyətidir. Ədalət Evi buna uyğun olaraq hərəkət edəcəkdir”*⁵³.

Şövqi Əfəndinin Mühafizliyi zamanında, Quruculuq Əsrinin birinci iki dövrü dini təsisatların təməlinin əvvəlcə Şimali

Amerikada, sonra isə on illik ruhani yürüş nəticəsində dünyanın hər yerində qurulması ilə əlamətdar idi. Uca Ədalət Evinin təsis edilməsi ilə Bəhai Dini Quruculuq əsrinin üçüncü dövrünə qədəm qoyur. Diqqəti cəlb edən digər əhəmiyyətli fakt üçüncü dövr ərzində dinin yerli və milli təsisatlarının güclənməsi və İnzibati Quruluşun inkişafının növbəti mərhələsində Müşavirlərin Qitə Kollegiyasının (təyin edilən orqan) Uca Ədalət Evi tərəfindən təyin edilməsi idi. Bu qurumun üzvləri gələcəkdə Bəhai dininin müdafiəsi və dünyada yayılması ilə bağlı məsələlərə baxmalı idilər. Dinin açılışında yeni mərhələ 1986-cı ildə Uca Ədalət Evi Quruculuq əsrin dördüncü mərhələyə qədəm qoymasını elan etməsi ilə başlamışdır. Hazırda bu dövrün müddəti məlum deyildir. Lakin bəhailər inanırlar ki, Uca Ədalət Evinin bilavasitə rəhbərliyi altında Bəhai dini hər yerdə tanınana və Həzrət Bəhaullahın Yeni Dünya Quruluşu bütün dünyada möhkəmlənənə kimi fəal inkişaf edəcəkdir.

İran bəhailərinə yazdığı məktubunda Şövqi Əfəndi gələcək qələbələrini təsvir edərək, qeyd etmişdir ki, Uca Ədalət Evinin rəhbərliyi altında Allahın Əmri yüksələcək və dünyanın bütün insanlarına çatacaqdır. Məktubda deyilir:

“Bütün ölkələrdə Milli Ruhani Məhfillər sütunlar kimi Yerli Məhfillərin güclü və möhkəm təməli üzərində tədricən və səbatla qurulacaqdır. Bu sütunlar üzərində özünün möhtəşəm quruluşunu mövcudiyyət dünyasından yüksəkliyə qaldıran əzəmətli struktur, Uca Ədalət Evi yaradılacaqdır. Beləliklə, Həzrət Bəhaullahın ardıcılarının birliyi yer üzünün hər tərəfində həyata keçiriləcək və əbədi həyatın dirilik suyu Allahın Dünya Quruluşunun ilkin mənbəyindən dünyanın bütün savaşıyan millətlərinin və xalqlarının üzərinə səpiləcək, bu fani dünyanın şər və ədalətsizliyini yuyub aparacaq və insanlığın əsrlər boyu mövcud olmuş xəstəlik və nasazlıqlarını sağaldacaqdır. O zaman Həzrət Bəhaullahın Ali hakimiyyət taxtı vəd olunmuş torpaqda qurulacaq və ədalətin tərəzisi yüksəklərə qaldırılacaqdır. O zaman etiqadın azadlıq bayrağı dalğalanacaq, Onun Ali Qanunu açıqlanacaq və bu qar kimi bəyaz yerdən qanun və fərman

çayları əvvəlki əsrlərdə oxşarı olmayan bir fəthedici qüvvə və pərəstiş olunacaq əzəmətlə axacaqdır. Onda Cəlal Dilinin söyləmiş olduğu həqiqət gələcək:

Ey Kərmil, Sionu çağır və bu sevinç dolu xoş müjdəni söylə! Ölümü gözlərdən gizlədən Kəs gəlir!.. Onun fəthedici hakimiyyəti bəyan edilir! Onun hər tərəfi bürüyən şöhrəti açıqlanır! Ey Kərmil, xoşbəxt o kəslərdir ki, sənin ətrafına toplaşırlar, sənin şöhrətini bəyan edirlər və hamıya söyləyirlər ki, Allahın, Rəbbinin səxavəti sənə bəxş edilmişdir. Tezliklə, Allah Gəmisini sənə tərəf sürəcək. Adlar kitabında adları qeyd olunmuş Bəha möminlərini bəyan edəcəkdir. Bununla dinin sütunları Yer üzərində möhkəmcəsinə qurulacaq və Onun gizli qüvvəsi açıqlanacaq, nişanələri parlayacaq, bayraqları dalğalanacaq və Onun işığı insanlar üzərinə yayılacaqdır”.

Allah Əmrinin Əlləri

Bəhai dininin Yazılarında son dərəcə vacib işlərdən ötrü seçilmiş xüsusi şəxslərdən ibarət qrupun adı çəkilir. Həzrət Əbdül-Bəha Öz vəsiyyətnaməsində bu şəxslərə həvalə edilmiş işlərin mahiyyətini və onların seçilmə qaydasını izah etmişdir:

“Allah Əmrinin Əlləri Allah Əmrinin Mühafizi tərəfindən müəyyən edilir və təyin edilir. Onların hamısı Onun kölgəsi olmalı və Onun tələblərinə itaət etməlidirlər...

Allah Əmri Əlinin vəzifəsi – İlahi Əmri yaymaq, insanların ruhunu düz yola çağırmaq, təhsilin, insan xarakterinin yaxşılaşmasına kömək etmək və hər cür şəraitdə bütün dünya işlərindən çəkinməklə müqəddəsliyi qorumaqdır. Davranışları, ədaləti, əməlləri, sözləri ilə onlar Allah qarşısında öz qorxularını ifadə etməlidirlər. Allah Əmrinin Əlləri Allah Əmrinin Mühafizinin rəhbərliyi altındadırlar...”⁵⁴.

Şövqi Əfəndi 1951-1957-ci illər ərzində sayı 32 nəfərdən ibarət olan Allah Əmrinin Əllərini təyin edir. Şövqi Əfəndinin 1957-ci ildə qəfil vəfatından sonra məhz onlar rəhbərlik yükünü

çiyinlərinə alaraq 1963-cü ilə, yəni Uca Ədalət Evinin ilk tərkibi seçilənə kimi bu funksiyanı yerinə yetirmişlər.

Müşavirlərin Qitə Kollegiyası

Həzrət Əbdül-Bəhanın ruhani Vəsiyyətinə uyğun olaraq Əmrin Mühafizi Özünün nəslindən kimisə Öz xələfi təyin etməli idi. Lakin Şövqi Əfəndinin övladları yox idi. Digər tərəfdən isə Vəsiyyətnamədə göstərilən yüksək tələblərə cavab verən adamı tapmaq mümkün olmadı. Hamıya yaxşı bəlli idi ki, yalnız Dinin Mühafizi Allah Əmrinin Əllərini təyin edə bilərdi. Uca Ədalət Evi 1963-cü ildə seçiləndə Onun qarşısında duran birinci dərəcəli vəzifə Yeni Mühafizin seçilməsinin mümkünlüyü ilə bağlı hər hansı bir göstərişin aşkar edilməsi məqsədi ilə Müqəddəs Yazıların diqqətlə öyrənilməsi idi. Axı Mühafizsiz Allah Əmrinin Əllərini kim təyin edə bilərdi? Nəhayət, 1963-cü il oktyabrın 6-da Uca Ədalət Evi növbəti müraciətini elan edir:

“Allah Əmrinin Mühafizi vəzifəsində Şövqi Əfəndinin xələfi ilə bağlı sualın cavabını tapmaq məqsədi ilə duaların müşayəti ilə Müqəddəs Yazıları tədqiq etdikdən, həmçinin uzun müddətli məsləhətləşmələrdən, o cümlədən o zaman Müqəddəs Torpaqda olan Allah Əmrinin Əllərinin rəyini öyrəndikdən sonra Uca Ədalət Evi belə qərara gəlir ki, Allah Əmrinin növbəti Mühafizinin təyin edilməsinin az da olsa qanuni yolu yoxdur”⁵⁵.

Uca Ədalət Evi 1964-cü ilin noyabrında elan edir ki, problemi və Müqəddəs Yazıları hər tərəfli tədqiq etdikdən və Allah Əmrinin Əllərinin rəyini dinlədikdən sonra qəti qərara gəlir: Allah Əmrinin Əllərinin təyin edilməsinin heç bir imkanı yoxdur və olmayacaqdır.

Əmrin Mühafizi tərəfindən Allah Əmrinin Əllərinə aid əvvəllər baxılan ümumi xarakterli işlərin həlli indi hamının müraciət etdiyi, Əmrin Ali və Mərkəzi orqanı Uca Ədalət Evinin səlahiyyətlərinə aid edilirdi.

Uca Ədalət Evi 1968-ci ildə on bir nəfərdən ibarət “Müşavirlərin Qitə Kollegiyasını” yaratdığını elan edir. Onların üçü Afrika, altısı Şimali və Cənubi Amerika, biri Avropa, biri də Avstraliya üçün idi. Qeyd edilirdi ki, *“onların vəzifəsi uyğun regionlarda Köməkçi Heyət Üzvlərinin işini istiqamətləndirməkdən, Milli Ruhani Məhfillərlə məsləhətləşməkdən və əməkdaşlıq etməkdən, həmçinin Allah Əmrinin Əllərinə və Uca Ədalət Evinə bu regionlardakı işlərin vəziyyəti haqqında məlumat verməkdən ibarətdir”*.

Bu qərar Əmrin Əllərini Köməkçi Heyətdəki inzibati vəzifələrdən azad edirdi. Bu məsələni Uca Ədalət Evinin müraciəti bir qədər də aydınlaşdırdı:

“Allah Əmrinin Əlləri – bəhai dünyasının malik olduğu ən böyük cəvahirlərdən biridir. Köməkçi Heyətdəki inzibati işlərdən azad olmaqla, Onlar öz səylərini Dinin ümumi müdafiəsi, Onun yayılması ilə bağlı fundamental məsələlərdə, Bəhai Birliyinin ruhani sağlamlığının və Bəhai Dininin Dünya üzrə həyat qabiliyyətinin saxlanması cəmləşdirə bilirlər”

Köməkçi Heyət Üzvləri

Əmrin Mühafizi 1954-cü ilin aprelində həmin il təyin etdiyi Allah Əmrinin Əllərinə göstəriş verir ki, onlar hər Qitədən bəhailər arasından özlərinə köməkçilər seçsinlər. “Köməkçi Heyət Üzvləri “ adı ilə tanınan bu şəxslərin vəzifələri “Allah Əmrinin Əllərinin müavinləri, köməkçiləri və məsləhətçiləri” olmaq idi. Bu Köməkçi Heyət üzvləri Allah Əmrinin Əllərinin bilavasitə rəhbərliyi altında fəaliyyət göstərirdilər. Onlar Bəhai İnzibati Qaydalarının ümumi tələblərinə tabe olsalar da, onun orqanlarının tərkibinə daxil deyillər.

Beynəlxalq Təbliğ Mərkəzi

Uca Ədalət Evi 1973-cü ilin iyununda daha bir təsisatın yaradıldığını elan edir. Haqqında Bəhai Yazılarında öncədən yazılmış bu orqan Allah Əmrinin Əllərindən, üç Müşavirdən ibarət olmalı və başqa işlərlə yanaşı aşağıdakı səlahiyyətləri də daşmalı idi:

“Müşavirlərin Qitə Kollegiyasının fəaliyyətini əlaqələndirmək, şövləndirmək və istiqamətləndirmək, onlarla Uca Ədalət Evi arasında birləşdirici həlqə kimi fəaliyyət göstərmək;

Bütün qitələrdəki işlərdən tam xəbərdar olmaq və bu informasiya əsasında Uca Ədalət Evi üçün hesabatlar tərtib etmək və həmçinin Müşavirlərin Qitə Kollegiyasına məsləhətlər vermək;

Dini təlimlə bağlı işləri yeni ərazilərə, onu qəbul etməyə və ya ona ehtiyacı olanlara, həm bəhai, həm də qeyri-bəhailər arasında yaymaq üçün daim hazır vəziyyətində olmaq”⁵⁶.

Yerli Ruhani Məhfillər

Həzrət Bəhaullah Öz Yazılarında tez-tez “Yerli Ədalət Evləri”nin adını çəkir. O, Qanunlar kitabında yazır:

“Allah tələb edir ki, hər bir şəhərdə Ədalət Evləri qurulsun ki, ora Bəha rəqəminin (9) sayı qədər məşvərətçilər yığıla bilsinlər. Onlar gərək Mərhəmətli Allahın insanlar arasında müvəkkilləri ola və özlərinə Allah tərəfindən bütün yerdə yaşayanların rifahı üçün təyin edilmiş mühafizlər kimi baxalar.”

Həzrət Əbdül-Bəha bu orqanları “Ruhani Məhfillər” adlandırmış və onlar haqqında belə yazmışdır:

“Bu Ruhani Məhfillər – işıqsız çirəqlər və müqəddəslik ətrini bütün diyarlara yayan, bilik işıqlarını isə bütün varlıqlar üzərinə saçan səma bağlarıdır. Həyat ruhu onlardan bütün istiqamətlərdə axır. Onlar, həqiqətən, bütün vaxtlarda və istənilən şəraitlərdə insan tərəqqisinin mənbələri”⁵⁷.

Beləliklə, Yerli Ədalət Evlərinin yaradılması harada olmasından asılı olmayaraq, istənilən bəhai qrupunun məqsədidir. Uca

Ədalət Evi 1974-cü ildə Yerli Ruhani Məhfillərin səlahiyyətlərini artırmışdır:

“Allahın verdiyi Yerli Ruhani Məhfil təsisatı insan cəmiyyətinin birinci səviyyəsində fəaliyyət göstərir və Həzrət Bəhaullahın Yeni Nəzminin əsas inzibati vahididir.

Bu təsisat ailələrə və ayrı-ayrı şəxslərə arxalanır. O, onları daim Həzrət Bəhaullah Vəhyinin qanunları, hökmləri və prinsipləri ilə canlanan və qorunan dürüst ifadə olunmuş bəhai birliyində birləşməyə qaldırmalıdır. Bu təsisat Allahın Əmrini qoruyur; O dostlarla quzularını sevən çoban kimi rəftar edir.

Yerli Ruhani Məhfillərin gücləndirilməsi və onların rolunun inkişaf etdirilməsi – həyatı əhəmiyyətli məqsəddir... Getdikcə daha çox düşünən insanı dinə cəlb etməklə, iflasa uğramış və ölməkdə olan hazırkı qaydaların rəhbərliyini və ümidini itirmiş milyonlarla qurbana sığınacaq verməklə, onlar həmrəyliyi və Bəhai icmasının artan üstünlüklərini nümayiş etdirirlər.

Dostlar Yerli Ruhani Məhfillərə ilk əvvəl üzvlərini seçmək üçün səsvərmədə iştirak etməklə, sonra Ruhani Məhfillərin plan və proqramlarını səylə həyata keçirməklə, təhlükəli və çətin dəqiqələrdə onlara müraciət etməklə, onların işi üçün dua oxuyub, uğurlarına sevinməklə onlara sidq-ürəklə kömək etməlidirlər. Yerli Ruhani Məhfil - əsas mükafat, İlahi bəxşışdır. Hər bir icma onu böyütməli, sevməlidir. Ona kömək etməli, ona itaət göstərməli, ondan ötrü dua oxumalıdır... ”⁵⁸.

Xüsusi hallardan başqa, Yerli Ruhani Məhfillər Rizvan bayramının birinci günü (yəni aprel 20-də günbatandan aprel 21-də günbatana kimi) seçilirlər. Məhfilin üzvləri gizli səsvərmə yolu ilə, əvvəlcədən kiminsə namizədliyi ürəli sürülmədən və seçki kampaniyası aparılmadan Yerli Ruhani Məhfilin mənsub olduğu həmin şəhər, rayon, kənd və ya başqa ərazi vahidində yaşayan bütün bəhailər (21 yaşından yuxarı), qadınlar və kişilər arasından seçilirlər. Bu ərazilər müxtəlif ölkələrdə müxtəlifdir, lakin bunlar həmişə həmin ölkənin qəbul olunmuş ən kiçik inzibati vahididir.

Şövqi Əfəndi 1923-cü ilin martında Yerli Ruhani Məhfillərin bəzi vəzifələrini aşağıdakı kimi formalaşdırmışdır:

“Əmrin yayılması, onun istiqaməti, yolları və vasitələri, miqyası, dərinliyi öz özlüyündə vacib olsalar da, bu Məhfillərin bütün diqqətinin cəmləşdiyi yeganə cəhət deyildir. Yerli Ruhani Məhfillər öz üzvləri arasında razılığın və dostluğun inkişafına kömək etməli, inamsızlığı, soyuqluğu və ürəklərdəki kənarlaşmanı aradan qaldırmalı, bunun əvəzində Əmrə xidmətin maraqlarına uyğun olaraq fəallığı və səmimi əməkdaşlığı ürəklərə salmalıdır. Məhfil istənilən vaxt yoxsula, məzluma, xəstəyə, yetimə, dula, dərisinin rəngindən, ictimai vəziyyətindən və dinindən asılı olmayaraq hamıya kömək əlini uzatmağı bacarmalıdır. Onlar gənclərin həm maddi, həm də ruhani təhsilinə, uşaqların təlim – tərbiyəsinə hərtərəfli köməklik göstərməli, mümkün olan yerlərdə bəhailərin təhsil müəssisələrini açmalı, onların işini təşkil etməli, üzərlərində nəzarəti həyata keçirməli, onların inkişafı və fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaratmalıdırlar...”⁵⁹.

Milli Ruhani Məhfillər

Həzrət Əbdül-Bəha Özünün Ruhani Vəsiyyətnaməsində Uca Ədalət Evinə seçkiləri təsvir edərkən *“ikinci Ruhani Məhfillərin”* adını çəkmişdir. Əmrin mühafizi 1923-cü ildə bir sıra ölkələri özlərində Milli Ruhani Məhfillər təşkil etməyə çağırmışdır. Onun məktubunda deyilir:

“Milli Məhfillərin bilavasitə məqsədi – dostların və Yerli Məhfillərin çoxtərəfli fəaliyyətini daim xüsusi müzakirələr vasitəsi ilə şövqləndirmək, birləşdirmək və əlaqələndirməkdir; bundan başqa, Müqəddəs Torpaqla sıx və daim əlaqəyə girmək vasitəsilə həmin ölkədə Əmrin işlərinə ümumi rəhbərliyi həyata keçirməkdir.

Milli Məhfil birincidən az əhəmiyyətli olmayan başqa məqsədə də xidmət edir. Belə ki, vaxtı gələndə o Milli Ədalət Evinə çevrilməlidir... Vəsiyyətnamənin aşkar mətninə uyğun olaraq o, başqa ölkələrin Milli Ruhani Məhfillərilə birləşərək Uca

Ədalət Evinin, hərəkətin işlərinə rəhbərlik edəcək, onları bütün dünyada təşkil edəcək və birləşdirəcək o Ali Toplantının üzvlərini müstəqil seçkilər vasitəsilə seçkisini həyata keçirəcəkdir”⁶⁰.

Sonrakı illər dünyada çoxlu Milli Ruhani Məhfillər yaranır. Mühafizin rəhbərliyi altında onların funksiyası aydınlaşmaqda, fəaliyyətləri isə güc və nüfuz toplamaqda idi. Hazırda planetimizdə 183 Milli Ruhani Məhfil fəaliyyət göstərir.

Milli Ruhani Məhfillər Rizvan Bayramı vaxtı (aprelin 21-dən mayın 2-ə kimi) Milli Qurultaya toplanmış nümayəndələr tərəfindən seçilirlər. Qurultayın üç əsas vəzifəsi vardır: keçən ilki Milli Ruhani Məhfilin hesabatını qəbul etmək; Milli Məhfilin yeni tərkibini seçmək; nəhayət, yeni seçilmiş üzvlərin iştirakı ilə müzakirələr aparmaq.

Milli və Yerli Məhfillər elə ilk toplantılarında doqquz nəfərdən ibarət olan üzvləri arasından səs çoxluğu ilə sədr, sədr müavini, katib və xəzinədar seçirlər. Bu və ya digər vəzifəyə seçilmiş Məhfil üzvi Milli Ruhani Məhfilin ona verdiyi səlahiyyətlərdən başqa səlahiyyətlərə malik deyildir.

Köməkçi Heyət Üzvlərinin köməkçiləri

Allah Əmrinin Əlləri və Müşavirlər Heyəti bilavasitə Milli Ruhani Məhfillərlə, Köməkçi Heyət Üzvləri isə Yerli Ruhani Məhfillər və fərdi bəhailərlə işləyirlər. Əllər və Müşavirlər Dinin Mühafizi (Şövqi Əfəndi) və Uca Ədalət Evi tərəfindən təyin edilirlər. Onlar İnzibati Qaydanın “seçkili qoluna” mənsub deyillər və Milli Ruhani Məhfillərə seçilə bilməzlər.

Köməkçi Heyət Üzvləri bununla belə ayrı-ayrı məsələlərin həlli məqsədi ilə özlərinə “köməkçilər” təyin edirlər və bu köməkçilər istənilən seçkili inzibati vəzifədə qala bilər və ya istər yerli, istərsə də milli səviyyədə istənilən komitənin üzvü təyin edilə bilər.

Uca Ədalət Evi 1969-cu il oktyabrın 1-də seçkili və təyinatlı vəzifələrin səlahiyyəti ilə bağlı əlavə izahat vermişdir:

“Ruhani Məhfillərin səlahiyyətinə Təlimin yayılması ilə bağlı işlərin təşkili və istiqamətləndirilməsi daxildir. Bu vəzifələr çərçivəsində onlar bütün icma üzvlərini şövqləndirmək və həvəsləndirmək üçün bütün mümkün olan işləri görməlidirlər. Bununla belə, inzibati işlər və təlimin yayılması, həmçinin Bəhai icmasının başqa işləri ilə yüklənmiş Ruhani Məhfillərin təbii ki, möminləri ruhlandırmaq üçün vaxtı çatmayacaqdır.

Qərarların qəbul edilməsi səlahiyyəti Ruhani Məhfillərə Məxsusdur, onlar eyni zamanda bu qərarları realizə edən ilkin qüvvəni özündə birləşdirən möminləri istiqamətləndirirlər. Köməkçi Heyət Üzvlərinin əsas vəzifəsi – bu qüvvəni üzə çıxarmaqda kömək etmək və onu təşkil etməkdir. Fəaliyyətin bu növü həyati əhəmiyyətə malikdir, ona görə də, əgər Köməkçi Heyətin Üzvləri bu işləri səmərəli yerinə yetirmək iqtidarındadırlarsa, onlar imkan daxilində inzibati işlərdə iştirakdan çəkinməlidirlər”⁶¹.

Beləliklə, köməkçilərin işi Köməkçi Heyətə “təşəbbüsləri üzə çıxarmaqda və uyğun məsələləri yerinə yetirməyə yönəlmiş fəaliyyəti istiqamətləndirməkdə” kömək etmək, həmçinin bəhai-

ləri Köməkçi Heyətə və Ruhani Məhfillərə rəhbərlik və kömək üçün müraciətlərə həvəsləndirməkdir.

Yerli və Milli Komitələr

Yerli və Milli Məhfillərin üzvləri şəxsi keyfiyyətlərinə – Əmrə şəxsiz sədaqətinə, fədakar doğruluğuna, ağılına və digər müsbət cəhətlərinə görə seçilirlər. Onlar nadir hallarda ictimai fəaliyyətin bütün sahələrində mütəxəssis ola bilirlər. Bu səbəbdən Ruhani Məhfillər tərkibi mütəxəssislərdən ibarət olan komitələri təyin edirlər. Komitələr, yalnız onları seçmiş Ruhani Məhfillər qarşısında cavabdehdir. Onlar görüşlər keçirir, komitələrin vəzifəli şəxslərini seçir, öz fəaliyyətləri ətrafında məsləhətləşir, öz səlahiyyətləri çərçivəsində görəcəkləri işləri müəyyən edir, onları təyin etmiş orqanlara (Yerli və Milli Ruhani Məhfillərə) hesabat verirlər. Bununla da bəhai icmasında məsuliyyət ayrı-ayrı şəxslərin deyil, seçkili orqanların üzərinə qoyulmuşdur. Öz növbəsində bu orqanlar icma üzvlərinin təcübəsindən, təşəbbüs və qabiliyyətindən istifadə etməklə, onların hər hansı bir sahədə öz maraqlarına uyğun iştirakı üçün şərait yaradır. Beləliklə, şəxsi iştirak və məsuliyyət bəhai icmalarının həyatında daha bir fərqli cəhətdir.

Yüksək inzibati standart

İstənilən bəhai orqanına seçilmiş üzvlərin çatmağa çalışdıqları bir nümunə mövcuddur. Bəzən elə gəlir ki, ona çatmaq mümkün deyildir, lakin üzvlərinin kimliyindən, London, Nyu-York, Tokio, Tehran, Buenos-Ayresin ziyalılarından və ya Mərkəzi Afrika piqmeylərindən, fin laplandlarından və ya Avstraliya aborijenlərindən asılı olmayaraq, o hər bir Ruhani Məhfilin məqsədidir. Bu standartın bəzi elementləri Şövqi Əfəndini aşağıdakı sitatında verilmişdir:

“Gəlin yadda saxlayaq ki, Əmrin əsasında fərdin, şübhəsiz ki, özünüifadə, öz əqidə və baxışlarını azad bildirmək hüququ prinsipi durur...

Gəlin həmçinin yadda saxlayaq ki, Allah Əmrinin əsas məqsədi diktatorcasına hakimiyyətdə deyil, əksinə xeyirxah yoldaşlıqdadır, özbaşına hakimiyyətdə deyil, səmimi ruhda və sevgi dolu məşvərətdədir...

Dostların şüurlu surətdə və sərbəst olaraq öz nümayəndələri kimi seçdikləri şəxslərin vəzifələri, onları seçənlərin borclarından heç də az həyati mahiyyət daşıyır. Onların vəzifələri əmr vermək deyil, məsləhət etməkdir və nəinki ancaq öz aralarında və həmçinin, mümkün qədər təmsil etdikləri çoxsaylı dostlarla da məsləhətləşməkdir. Məhfıl üzvləri özlərini yalnız Allah Əmrinin daha səmərəli və daha layiqli surətdə təqdim olunması üçün seçilmiş vasitələr kimi təsəvvür etməlidirlər... Onlar tədricən şəxsi müstəsnaqlıq ruhundan, məxfilik mühitindən kənar olmalı, özlərini ədabazlıq mövqeyindən azad etməli, öz mülahizələrindəki təəssübkeşliyin və xurafatın bütün formalarını aradan qaldırmalıdırlar. Onlar öz işlərini müdriklik hüduqları çərçivəsində dostlara etibar etməli, onları öz planları ilə tanış etməli, öz narahatlıqlarını və problemlərini onlarla bölüşməli və onların tövsiyyə və məsləhətlərinə qulaq asmalıdırlar. Ehtirassız, diqqətli və iltifatlı məsləhətləşmədən sonra onlara hansısa bir qərara gəlmək lazım olarsa, onlar dualarla Allaha müraciət etməli, düzgün və qərəzsiz seçim etməli və əksəriyyətin səsinə qulaq asmalıdırlar, hansı ki, Ağanın dediyi kimi, həqiqətin səsi olub, etiraz edilməməli, lakin bütün qəlbi ilə həyata keçirilməlidir. Dostlar bu səsi hamılıqla müdafiə etməli və onu Əmrin müdafiəsinin və inkişafının yeganə vasitəsi hesab etməlidirlər”⁶²...

On Doqquz Gün Ziyafətləri

Bəhai təqvimini ilə bir ildə 19 ay vardır. Hər ayın əvvəlində bəhai icmaları öz üzvlərinin iştirakı ilə yığıncaqlar keçirirlər. Bu

tədbir inzibati səciyyə daşıyır. Həmin yığıncaqda Yerli Ruhani Məhfıl icma üzvləri ilə məsləhətləşir, onları öz planları ilə tanış edir və ümumi maraq kəsb edən məsələlər ətrafında onlardan təkliflər alır. Bu cür görüşlər – On Doqquz Gün Ziyafətləri adlanır. On Doqquz Gün Ziyafətləri üç hissədən ibarət olub, elə təşkil edilir ki, bu görüşlərdə icmanın ruhani birliyi və ruhani yüksəlişi qabarıq şəkildə təzahür edir. On Doqquz Gün Ziyafətlərində yalnız icma üzvləri, yəni bəhailər və başqa bəhai icmalarından olan qonaqlar iştirak edə bilirlər. Ziyafətin ruhani, birinci hissəsi xüsusi təntənə ilə keçirilir. Bu hissədə Bəhai Yazılarından seçmələr oxunur. Sonra ikinci, inzibati hissə başlayır ki, bu hissədə Yerli Ruhani Məhfıl üzvlərinin iştirakı ilə məsləhətləşmələr aparılır. Ruhani Məhfılın və yerli komitələrin müxtəlif fəaliyyətlərinin hesabatı verilir, yerli fondun vəziyyəti haqqında xəzinədarın hesabatı dinlənir. Bu hissə sona çatdıqdan sonra, görüşün sosial hissəsi başlayır ki, burada icmanın maddi vəziyyətindən asılı olaraq dostlara adi su və yaxud zəngin şam yeməyi təklif edilə bilər.

On Doqquz Gün Ziyafətləri ilə bağlı onu da qeyd etmək lazımdır ki, 15 yaşına çatmamış bəhai uşaqları bu məclislərdə sərbəst iştirak edə bilirlər. Lakin 15 yaşına çatmış hər bir şəxs müstəqil şəkildə, valideynlərinin təzyiqi olmadan, Bəhai dininə mənsub olduğunu təntənəli şəkildə elan etməlidir. Bununla belə, o 21 yaşına kimi bəhai seçkilərində iştirak edə bilməz. Bəhai dininə mənsub olduğunu elan etməyən on beş yaşından yuxarı gənc oğlan və qız valideynləri bəhai olsa belə, On Doqquz Gün Ziyafətlərində iştirak edə bilməz.

Əgər Bəhai icması On Doqquz Gün Ziyafətlərini şən, fəal və səmərəli keçirirsə, bu icmanın birliyini, onun yüksəlişdə olduğunu göstərir.

İki sütun

Beləliklə, Həzrət Bəhaullahın Ümümdünya İnzibati Qaydasında iki tərəf və ya iki qol mövcuddur. Birinci qol “təyin edilən”

tərəf olub, ora daxildir: Həzrət Əbdül-Bəhanın Vəsiyyəti ilə təyin edilən Əmrin Mühafizi; Əmrin Mühafizinin təyin etdiyi Allah Əmrinin Əlləri; Uca Ədalət Evinin təyin etdiyi Müşavirlər; Müşavirlərin təyin etdiyi Köməkçi Heyət Üzvləri; Köməkçi Heyət Üzvlərinin təyin etdiyi köməkçilər.

İkinci “seçilən” qola və ya tərəfə daxildir: sırası bəhailərin seçdiyi Yerli Ruhani Məhfillər; sırası bəhailər arasında seçilmiş nümayəndələrin Qurultayda seçdiyi Milli Ruhani Məhfillər və nəhayət, Milli Ruhani Məhfillərin hər beş ildən bir seçdikləri Uca Ədalət Evi.

Əmrin Mühafizi sonralar “Bəhaullah Əhdi” adı altında nəşr edilmiş 1934-cü il 8 fevral tarixli məktubunda iki təsisatı – Mühafizlik və Uca Ədalət Evini “qüdrətli inzibati binanı saxlayan” “iki sütun” adlandırmışdır. Bu məktubun paraqraflarının birində Əmrin Mühafizi yazır:

“Həzrət Bəhaullahın inzibati qaydasının bu iki bir-birini tamamlayan idarəsinə, fəaliyyətlərində əsaslı, öz məqsəd və vəzifələrində bir-birini qarşılıqlı tamamlayan İlahi mənşəyi olan qurumlar kimi baxılmalıdır. Onların ümumi təməli məqsədi – bizim Dinin Qaynağından axan Allahın verdiyi hakimiyyətin fasiləsizliyini təmin etmək, Onun ardıcılarının birliyini qorumaq və onun təliminin vəhdətini və çevikliyini saxlamaqdır. Bu iki təsisat Əmrin işlərini birgə idarə edir, bütün fəaliyyətləri əlaqələndirir, Onun maraqlarını qoruyur, Onun qanunlarına əməl edir, Onun köməkçi təsisatlarına yardım edir. Beləliklə, bu təsisatlardan hər biri dəqiq müəyyənləşdirilmiş sahədə fəaliyyət göstərir: onların hər birinə konkret məsələ və səlahiyyətləri səmərəli yerinə yetirməkdən ötrü yanaşı fəaliyyət göstərən orqan – alət verilmişdir”⁶³.

“Yeni Dünya Nizamı” adlanan bu nadir sistemə bir daha nəzər salsaq, “Allahın Peyğəmbərlərinin arzuladığı və qədim dövrlərdən şair və yazıçıların təsəvvürlərini şövləndirən idealların” təcrübədə necə həyata keçdiyini görürük. Bu sözlər Şövqi Əfəndinin qərbdəki bəhailərə 1930-cu ildə yazdığı və tarixə “Dünya Nizamı” adı altında daxil olmuş məktubundan

götürülmüşdür. Bu məktubunda O, Bəhai dini ilə başqa dinlərin inzibati sistemlərini müqayisə etmişdir. Şövqi Əfəndi yazır:

“Həzrət Bəhaullah bəşəriyyəti təkə yeni və canlandırıcı Ruh ilə doldurmamışdır... O və Ondən sonra həzrət Əbdül-Bəha bir sıra qanunları aydın və dəqiq təyin etmiş, müəyyən təsisatların əsasını qoymuş və İlahi qüvvənin mövcudluğunu göstərmişlər. Bütün bunların hamısı gələcək cəmiyyətin modeli, dünyanı birləşdirməyin yeganə vasitəsi, Yerdə Ədalət səltənətinin Bəyannaməsi olmalıdır”⁶⁴.

Bəhai fondları

Bəhai dininin dünyada sürətlə yayılması və bütün qitələrdə füsunkar İbadət Evlərinin tikilməsi, Bəhai dininin bir çox yerli və milli mərkəzləri üçün evlərin alınması, yüzlərcə yerli və milli fondların, həmçinin bəhai məktəblərinin, təhsil və başqa müəssisələrin yaradılması ilə bağlı çox vaxt təbii sual ortaya çıxır: Bu vəsaitlər necə əldə edilir?

Bəhai fondlarında yalnız bəhailər iştirak edə bilərlər. Əgər maliyyə mötəbər və tanınmış mənbədən deyilsə, bu vasitə ilə təlimin yayılması ilə bağlı hansısa tədbir görmək, icma üçün mülkiyyət əldə etmək, ümumiyyətlə, hər hansı bir işlə məşğul olmaq yolverilməzdir. Fonda yardım hər bir bəhainin müqəddəs borcudur. İlanənin miqdarı, verilmə vaxtı, forması, təyinatı (ümumi istifadə və ya konkret məqsədlər üçün) – bütün bunlar hər möminin öz ixtiyarındadır. İlanələr Yerli, Milli, Qitə və Beynəlxalq fondlara, ətrafdakılara bildirilmədən, hətta əksər hallarda gizli şəkildə verilir.

Əgər qeyri-bəhai Bəhai fondlarına ianə vermək istəyirsə, ona anladılır ki, bu cür mənbədən olan vəsaitlər Bəhai dininin məqsədlərindən ötrü istifadə edilə bilməz. Bəhai fondları ilə bağlı Şövqi Əfəndi yazır:

“Mən sizə bir əsas müddəanı xatırlatmaq məcburiyyəti duyuram: Fonda edilən bütün ianələr son dərəcə könüllü olmalıdır. Hər bir kəsi aydın şəkildə başa salmaq lazımdır ki, hər

hansı bir şəkildə olan məcburiyyət, hətta zəif və dolayısı ilə olsa da belə, başlanğıcdan Fondun yaradılmasının əsasını qoyan prinsipə ziddir”⁶⁵...

“Mən təkidlə onlara məsləhət görmüşəm ki, daim və qəlbən əsas və həyati təsisatlar olan Milli Fonda və Milli Ruhani Məhfildə yardım göstərsinlər. Onların hamısına aydın başa salınmalıdır ki, bu təsisatlara müntəzəm olaraq ianə verilməsi gələcək nailiyyətlərin təməl daşı və bütün gələcək xeyir-duaların axacağı bir mənbədir”⁶⁶.

Bəhai İbadət Evləri

Gələcəkdə Bəhai İbadət Evləri hər şəhərdə və hər kənddə tikiləcəkdir. Lakin bu gün onlar “hər qitəyə və ya adalar qrupuna bir məbəəd” prinsipi ilə ucaldılır. Hazırda dünyanın müxtəlif yerlərində gələcək tikintilər üçün xeyli torpaq sahələri alınmışdır. Bəhailərin azlıq təşkil etdiyi ölkələrdə vəsaitin dinin yayılmasına və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə isə az savadlı və yoxsul möminlərə yardım üçün sərf edilməsi daha çox məqsəduyğun hesab olunur. Ona görə də füsunkar məbədlərin tikintisi Bəhai Dininin on milyonlarla insanı əhatə edəcəyi yaxın gələcəyə saxlanmışdır. Artıq tikilmiş İbadət Evləri isə Allaha etiqadın yeni prinsiplərini nümayiş etdirir.

Bəhai İbadət Evi doqquz qapısı və bir günbəzi olan mərkəzi binadan ibarətdir. Onun qapıları dinindən, irqindən və millətindən asılı olmayaraq hamının üzünə açıqdır. İbadət Evinin daxilində dualar, musiqisiz, yalnız səsle ifa edilir. Burada müxtəlif Dinlərin Yazılarından parçalar da oxuna bilər, lakin inzibati fəaliyyət binadan kənarda aparılır.

Vaxt ötdükcə İbadət Evlərinin ətrafında əlavə binalar, məsələn, bəhai məktəbləri, xəstəxana, uşaq evləri tikilir. Başqa sözlə, İbadət Evi bəhailərin fikrincə, icmanın təkcə ruhani deyil, sosial ehtiyaclarına, təhsil-tərbiyə və humanitar tələblərinə xidmət edir. Bəhai İbadət Evlərinin adı ərəb dilində “Məşriq-ül-

Əzkar” kimi səslənir, mənası “Allah mədhinin işıqlandığı yer” deməkdir.

Hazırda Bəhai İbadət Evləri dünyanın yeddi ölkəsində ucaldılmışdır: Uilmett (ABŞ), Kampala (Uqanda), Frankfurt- na-Mayne (AFR), Sidney (Avstraliya), Panama-Siti (Panama), Yeni Dehli (Hindistan) və Apia (Qərbi Samoa).

Uilmett İbadət Evi bir köməkçi müəssisəyə - ahıllar evinə malikdir; Uilmett, Kampala və Frankfurtda, həmin ölkələrin Milli Ruhani Məhfilləri yerləşmişdir.

V FƏSİL

BƏHAİLƏR NƏYƏ İNANIRLAR

Allahın mahiyyəti

Bəhai təliminə görə, insanın məhdud şüuru Allahı heç zaman dərk edə bilməz. Həzrət Bəhaullah öyrədir ki, məhdud qeyri-məhdudu anlaya bilməz. Sonlunun sonsuzu anlaması o deməkdir ki, yəni biz masadan onu düzəltmiş dülgər haqqında anlayışlı olmasını gözləyirik. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

*“İnsan İlahi Mahiyyəti dərk edə bilməz, lakin özünün mühakimə və müşahidə qabiliyyətinin, Dinin ona verdiyi intuisiya və duyma qüvvəsinin köməkliliyi ilə Allaha inana və Onun mərhəmət bəxşislərini aşkarlaya bilər”*⁶⁷.

İnsanlar Allahın mahiyyətini dərk edə bilməsələr də, onlar İlahi Reallığın mövcudluğuna inana bilirlər. Həzrət Bəhaullah yazır:

*“Bil ki, Həqiqi Vahid Allah bütün xəlqədilmiş varlıqlardan ayrılan və onlar üzərində ölçüyəgəlməz dərəcədə yüksələn O Kəsdir. Bütün Kainat Onun şöhrətinin əksidir. O, Öz yaratdıqlarından asılı deyildir və onlardan üstündür. İlahi Birliyin həqiqi mənası bundadır... Bütün mövcud olanlar Ondan asılıdır və aləmdəki hər şeyin mövcudluq mənbəyi Ondan törəyir”*⁶⁸.

Allah kainatın qurucusudur, lakin bununla belə O, hər bir adamın, vaxtilə yaşamış, yaşayan və ya nə vaxtsa yaşayacaq hər kəsin ayrılıqda qayğıkeş Atasıdır. Allahda bu iki cəhətin birləşməsi insanın dərk etmə qabiliyyəti çərçivəsindən kənara çıxır. Bunu bütün dünya dinləri də təsdiq edir. Bütün dünya dinlərində Allahın Böyüklüyü təriflənir, eyni zamanda Allahın insanlara olan böyük məhəbbəti və Onun hər bir fərdin varlığının məqsədini müəyyən etməsi təsdiq edilir.

Yaradılış

Bəhai təliminə görə maddi dünya (materiya) məkanca sonsuz, zaman etibarilə əbədidir. Onun nə vaxtsa “yoxluqda yaradılması” və ya nə vaxtsa zamanın sonunda “yox edilməsi” anlayışı tamamilə yalnız təsəvvürdür. Allah Əbədi və Əzəli olduğu kimi, Onun xilqəti də əbədi və əzəlidir. Həzrət Bəhaullah yazır:

“Xilqət haqqında sualın barədə. Bil ki, xilqət əzəldən olub və həmişə də olacaq. Onun əvvəlinin başlanğıcı və axırının sonu yoxdur. Maddi aləmin sonu barəsində sualına gəldikdə isə bu məsələnin anlaşılması müşahidəçilərin baxışından asılıdır. Bir mənada o, sonludur, başqa bir mənada isə bundan üstündür. Allah əzəldən olub və həmişə də olacaq. Xilqət də həmçinin...”

Aləmlər barədə sual vermişdin. Bil ki, həqiqətən, Allahın tükənməz aləmləri vardır və onların sonu yoxdur. Onları Hərşeyi Bilən və Hikmət Sahibi olan Allahın Özündən başqa heç kəs əhatə edə bilməz. Hər bir sabit ulduzun öz planetləri və hər bir planetin öz məxluqatı var, hesablayanlar onları saymaqda acizdir”⁶⁹...

Həzrət Əbdül-Bəha materiyanın əbədi və əzəli olmasına aşağıdakı açıqlamanı vermişdir:

“Bil ki, ruhani həqiqətlərin başa düşülməsi üçün ən çətin amillərdən biri varlıq aləminin, yəni bu sonsuz Kainatın başlanğıcının olmaması haqqında həqiqətdir. Bilin ki, xilqətsiz Xaliq qeyri-mümkündür və qəyyumluq altında olan olmasa, Qəyyum da olmaz, çünki Allahın bütün adları və atributları varlıqların olmasını tələb edir. Əgər heç bir məxluqatın mövcud olmadığı bir zamanı təsəvvür etmək mümkün olsaydı, onda belə təsəvvür Allahın Özünü inkar etmək olardı. Əgər nə vaxtsa mütləq yoxluq hökmranlıq etmiş olsaydı, bu zaman varlıq da mövcud ola bilməzdi. Buradan belə nəticəyə gəlmək olur ki, Tək olan Allahın Mahiyyəti, yaxud, başqa sözlə desək, Xaliqin mövcudluğu əbədi və əzəlidir, yəni Onun nə əvvəli, nə də sonu vardır, deməli, varlıq aləminin də nə əvvəli, nə sonu var”⁷⁰...

Kainatın hansısa bir hissəsində “İlkin partlayışı”, xaos və yaradılışı və yaxud əksinə dağılma, parçalanma və məhv olmanı xatırladan proseslər müşahidə edilə bilər. Bu hal sonu olmayan Kainata bütövlükdə şamil deyildir. Həzrət Əbdül-Bəha bu haqda da yazır:

“Mümkündür ki, Kainatın müəyyən bir hissəsi olan dünyalardan biri dağılsın, lakin digər dünyalar öz mövcudluğunu davam etdirəcəklər. Bir halda ki, dünyalardan hər birinin öz başlanğıcı var, deməli, onun sonu da vardır; belə ki, hər bir birləşmənin həm bütün məcmusunun, həm də ayrı-ayrı hissələrinin dağılması labüddür. Fərq yalnız ondadır ki, biri tez, digəri isə tədricən dağılır; lakin birləşmə yolu ilə yaranmış şeyin heç zaman parçalanmaya məruz qalmaması mümkün deyildir”⁷¹.

İnsanın yaranması

Bəhai təlimində Allahın insanı xəlq etməsi anlayışı da məlum dinlərdən fərqlənir. Təbiətdəki digər canlılar kimi insan növü də Allahın İradəsi ilə milyon-milyon illər ərzində çox bəsit formadan inkişaf edərək mürəkkəbləşmiş və müasir insan formasına düşmüşdür. İnsan embrionu ana bətnində, özünün ilkin inkişaf mərhələlərində balıq və ya sürünən canlının əlamətlərini daşısa da, o, balıq və ya sürünən deyil, insan olduğu kimi, insan növü də milyon-milyon illər ərzində inkişafının müxtəlif dövrlərində zahirən başqa canlılara bənzəsə də, Allahın İradəsi ilə anlaşılmaz gizli qüvvəyə malik xüsusi növ idi. Bəhai təlimindəki bu müddəa Darwinin insanın təbii seçmə yolu ilə meymundan yaranması nəzəriyyəsi ilə əsaslı şəkildə fərqlənir. Bu məsələyə açıqlıq gətirən həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Tamamilə aydındır ki, bizim Yer kürəmiz indiki vəziyyətinə bir dəfəyə düşməyib, o, hal-hazırkı kamilliyinə gəlib çatanadək tədricən müxtəlif mərhələlərdən keçmişdir. İnsan öz mənşəyinin başlanğıcında Yer bətnində, ana bətnindəki embrion kimi yavaş-yavaş böyümüş və inkişaf etmiş, bir formadan başqa formaya

keçərək, indiki gözəlliyinə və kamilliyinə, indiki quruluşuna və qüdrətinə gəlib çatmışdır. Ehtimal ki, əvvəllər o, belə gözəl, qamətli və zərif olmamış və yalnız tədricən bu surətə, bu formaya, bu gözəlliyə və bu qamətə yiyələnmişdir. İnsanın Yer üzündə mövcud olduğu ən ilkin vaxtlardan onun müasir vəziyyətinə, quruluşuna və formasına çatana qədər, şübhəsiz ki, uzun müddət lazım olmuşdur. Lakin öz mənşəyinin lap başlanğıcında da insan xüsusi növ olmuşdur.

Əgər yox olmuş orqanların izlərinin, həqiqətən, insan bədənində hələ də mövcud olduğunu hətta etiraf etsək belə, bu heç də insan növünün dəyişkənliyini və bənzərsiz olmamasını sübut etmir, əksinə, yalnız insan orqanlarının, onun forma və xarici görünüşünün dəyişkənliyini və kamilləşməsini bildirir, o özü isə həmişə xüsusi növ, yəni heyvan deyil, insan olmuşdur”⁷².

İnsanın yaradılışı ilə bağlı İbrahimi dinlərin teoloji bazisində xüsusi yeri olan Adəm bə Həvvə hekayətinə həzrət Əbdül-Bəha aşağıdakı açıqlamanı vermişdir:

“Əgər biz bu hekayəti camaatın anladığı hərfi mənada qəbul etsək, onda bu son dərəcə qeyri-adi hekayədir. Ağıl onu nə anlaya, nə təsdiq edə, nə də təsəvvür edə bilər, çünki məsələnin belə qoyuluşu, bu cür təfərrüat, belə davranış və məzəmmət düşüncəli adama, xüsusilə də bu sonsuz Kainatı belə mükəmməl formada və bu ucsuz-bucaqsız dünyanı belə mütləq qanunauyğunluqda, belə ciddi nizamla və mükəmməlliklə yara-dan Allah-taalaya xas deyildir. Buna görə də qadağan olmuş ağacın meyvəsini yeyib Cənnətdən qovulan Adəm və Həvvə haqqında hekayəti rəmzi mənada qəbul etmək lazımdır. İlahi sirləri özündə saxlayan bu hekayətin böyük mənası var və o, heyratamiz şərhlərə malik ola bilər”⁷³.

İnsanın təbiəti

İnsan – mineral, bitki və heyvanatla müqayisədə həyatın daha yüksək formasıdır. Allah insana şüur, düşüncə vermişdir. O,

ona həmçinin Allahı tanımaq və sevmək qabliyyəti olan ruh da bəxşiş etmişdir.

Həzrət Bəhaullah buyurur:

Ey insan oğlu! Sənin yaradılışını sevdim, odur ki, səni yaratdım! İndi məni sev ki, səni xatırlayım və sənin qəlbini həyat ruhu ilə doldurum”⁷⁴.

“Dünyanı, onda yaşayan və hərəkət edən bütün varlıqları xəlf etdikdən sonra, O, Özünün Muxtar adının işığı ilə məxluqat içərisindən Onu tanımaq və Onu sevmək üçün insanı seçdi ki, bu da Kainatın yaradılmasının səbəbi və son məqsədi idi... Allah xəlf etdiklərinin hər birinin batini həqiqətinə öz adlarından birinin nurunu səpmiş və Onu Öz sifətlərindən birinin Əzəmətini əks etdirən etmişdir. Lakin insanın mahiyyətində O, Özünün bütün adlarının və sifətlərinin şöləsini cəmləşdirmiş və onu Özünün güzgüsü etmişdir. Bütün xəlf edilmişlərdən yalnız insan belə böyük fəzl, belə əzəli mərhəmət üçün seçilmişdir”⁷⁵.

İlahi Zühurlara müraciət etməklə insan Allahın məhəbbət, həqiqət, mərhəmət, ədalət kimi keyfiyyət və xüsusiyyətlərini mənimsəyə bilər.

Allahın təliminə müraciət etməkdə hər kəs sərbəstdir. Onun gözündə hamı bərabərdir. Bununla belə, hər bir ruh nadir qabliyyət və xassələrlə təmin olunmuş fərdi yaranmadır. Bütövlükdə insan çatacağı potensialı öz şəxsi cəhdlərinin köməkliyi ilə əldə edir.

Hər bir insana yüksək ruhani təbiət xasdır. İnsan onu inkişaf etdirməlidir ki, Allahı dərk edə bilsin və Onu sevsin. Lakin hər bir insan fiziki, yəni heyvani təbiətə də sahibdir. Həzrət Bəhaullah öyrədir ki, insanın bədəni ruhunun sadıq nökrü olmalıdır. İnsanın ən böyük xoşbəxtliyi fiziki tələblərinin öyrənilməsində deyil, ruhaniyyətdədir.

İnsanın ruhu, həyat və ölüm

Ruh fiziki deyil, ruhani mahiyyət olub, onun mənbəyi Allahın ruhani aləmlərindədir. İnsan bədənin ölməsi ilə ruh məhv

olmur. İnsanın Yerdəki həyatı dövründə ruhun bədənə bağlılığı güzgüdə əks olunan işığın güzgüyə bağlılığını xatırladır. Güzgü parçalansa da, işıq parlamaqda davam edir.

Ruhun bədənə birləşməsi ana bətnində, mayalanma anında baş verir. Yerdəki fiziki mövcudluq – hər bir ruh üçün vacib təcrübədir. Bu mərhələdə insan özünün düzlük, mərhəmət, məhəbbət, səxavətlilik kimi ruhani qabiliyyətlərinin inkişafı üçün imkan əldə edir. Bu keyfiyyətlər insana fiziki mövcudluğu sona yetdikdən sonra da lazımdır. Ana bətnində uşağın gözü, burnu, əli və ayağı inkişaf etdiyi kimi, bu ruhani keyfiyyətlər də insanın Yerdəki həyatı zamanı inkişaf edir. Ana bətnində uşağa bu orqanlar lazım deyildir. Lakin həyatda insan onlarsız çox ağır vəziyyətə düşə bilər.

İnsanın ana bətnindəki həyatı doğumdan sonrakı həyatından fərqləndiyi kimi, ruhun ölümdən sonrakı həyatı da bu dünyadakı həyatından kəskin şəkildə fərqlənir. Bədənə azad olmuş ruh qəfəsdən azad olmuş quş kimi öz inkişafını və Allaha doğru hərəkətini davam etdirir. Bizim o biri dünyadakı inkişafımız bizim indi ruhani yüksəliş üçün sərf etdiyimiz cəhdlərdən asılı olacaqdır.

“Cənnət” və “cəhənnəm” yer, məkan deyil, haldır. “Cənnət” Allaha yaxınlıq, “cəhənnəm” isə Ondan uzaqlıqdır. Bu hal indiki və ondan sonra gələn o biri həyatda da mövcuddur. Eynilə haqqında Müqəddəs Yazılarda danışılan “həyat” və “ölüm” anlayışları da insanın ruhani həyatının olub olmaması mənasında səslənir.

Ölüm insanı qorxutmamalıdır, əksinə ona yeni, daha dolğun həyatın başlanğıcı kimi baxılmalıdır. Həzrət Bəhaullah buyurur:

*“Ey uca məqam oğlu! Ölümü sənin üçün bir şadlıq müjdəsi qərar verdim, nə üçün hüznənirsən? Nuru öz şəfaqlərini sənə üzərinə səpmək üçün yaratdım, nə üçün ondan pərdələnirsən?”*⁷⁶.

“Bil ki, bədənə ayrıldıqdan sonra ruh elə bir görkəmdə Allahın hüsuruna yüksələr ki, qərinələr, əsrlər, dünyanın

fəlakətləri və hadisələri onu dəyişdirə bilməz. Və Allahın səltənəti, hökmranlığı, qüdrəti və hakimiyyəti durduqca, o da qalar. Və onda Allahın əlamətləri və sifətləri, Allahın inayəti və lütfələri təzahür edər. Qələmin, bu məqamı, onun ülvyyəti və uralığını təsvir etməyə qüdrəti çatmur. Fəzlin əli onu elə bir məqama daxil edər ki, bunu heç bir sözlə anlatmaq və dünyada olan şeylərlə təsvir etmək mümkün deyil. Xoş o ruhun halına ki, insanların şübhələrindən pak bir halda bədənəndən ayrılar. Belə bir ruh öz Rəbbinin İradəsi ilə hərəkət edib uca cənnətə daxil olar, yüksək behiştin huriləri onun ətrafına toplaşar, o, Allahın peyğəmbərləri və övliyalari ilə ünsiyyətdə olub onlarla söhbət edər və ələmlərin Rəbbi olan Allahın yolunda başına gələnləri onlara danışar... ”⁷⁷.

Xeyir və Şər

Həzrət Bəhaullah izah edir ki, bütün Kainatda yalnız bir qüvvə, məhz, məhəbbət və mərhəməti tükənməz olan Qüdrətli Allahın xeyir-dua qüvvəsi mövcuddur. Buradan belə görünür ki, Şər, özünün bütün təzahürlərində pozitiv mahiyyət deyil, Xeyirin olmaması və ya onun azlığıdır. İşığın olmaması necə zülmədirsə, Xeyirin də olmaması Şərdir.

Əgər insan pis hərəkət edirsə, bu o deməkdir ki, onun alçaq, heyvani təbiəti yüksək ruhani təbiəti ilə müqayisədə daha çox inkişaf etmişdir. Belə insan onu əhatə edənlərin köməkliliyi ilə özünün yüksək olan cəhətini inkişaf etdirməlidir.

Bütün insanlar üçün istəyin olması təbiidir. İstək hətta uşaqlarda da vardır. İstək əgər həmin şəxs və ya bəşəriyyət üçün bütövlükdə yaxşılığa istiqamətlənibsə, təqdirəlayiqdir. Çünki istək Allah tərəfindən insana verilmiş, daha çox əldə etmək cəhdi və ya impuls olub, insana daha çox bilik əldə etmək, xasiyyətini düzəltmək və Allaha yaxınlaşmaq imkanı verir.

Xeyir – Allahın göstərişlərinə əməl etmək, Şər isə bu göstərişlərdən xəbərdar olub, bilə-bilə ondan üz çevirməkdir. Həzrət Bəhaullah insana qüvvə, cəsarət və həyat məqsədləri verir, O, Allahın rəhmdilliyini qeyd etməklə yanaşı, həmçinin

aydın şəkildə göstərir ki, insan öz qüvvəsindən və qabiliyyətlərindən istifadəyə və ya sui-istifadəyə görə fərdi məsuliyyətdən də canını qurtara bilməz.

“Zamanın sonu”, “Qiyamət” və “Dirilmə”

Başqa dinlərin teoloji bazisində Zamanın Sonu, Qiyamət və Dirilmə ilə bağlı təsəvvürlərin xüsusi yeri vardır. Həmin dinlərin Müqəddəs Kitablarında axır-zamanda fəvqəladə hadisələrin baş verəcəyi haqqında geniş məlumat verilmişdir:

“Ulduzlar sönəcəyi; Göy yarılaçağı; dağlar parça-parça olub dağılaçağı (Əl-Mursəlat,8-10)... Günəş sarınıb büküləcəyi zaman; ulduzlar səpələnəcəyi zaman; vəhşi heyvanlar bir yerə toplanacağı zaman; ruhlar qovuşacağı zaman; göy qoparılaçağı zaman (Ət-Təkvir, 1-3,5,7,11)... Yer özünəməxsus bir şiddətlə lərzəyə gəlib titrəyəcəyi zaman; Yer öz yükünü çıxardıb atacağı zaman; Məhz o gün yer öz hekayətini söyləyəcəkdir – Allahın ona etdiyi Vəhy ilə! (Əz-Zilzal, 1-5)... Göyün buludla parçalanacağı gün (Əl-Furqan,25)... Sən göyün aşkar bir dumana bürünəcəyi günü gözlə (Əd-Duxan,10)” ...

Oxşar ayələri İncildə də oxuyuruq. İsa Məsih buyurur:

“Fəqət o günlərin məşəqqətindən dərhal sonra Günəş qaralacaq, Ay işığı verməyəcək, ulduzlar göydən düşəcək və göylərin qüdrəti sarsılacaqlar. O zaman insan Oğlunun əlaməti göydə görünəcək; o vaxt yer üzünün bütün qəbilələri şivən qaldıracaqlar və İnsan Oğlunun göyün buludları üzərində qüdrət və əzəmətlə gəldiyini görəcəklər” (Matta, 24:29-30).

Həzrət Bəhaullah “İqan” kitabında izah edir ki, “Günəş”, “Ay”, “ulduzlar”, göydə və yerdə baş verən digər əlamətlər haqqında söylənmiş bu xəbərlər rəmzi məna daşıyırlar və hərfi mənada başa düşülməməlidir. Peyğəmbərlər ilk növbədə bunları fiziki deyil, ruhani anamlara aid etmişlər. Onlar Qiyamət Günü ilə əlaqədar olaraq Günəş barəsində danışarkən Həqiqət Günəşini, yəni Peyğəmbəri nəzərdə tuturlar. Günəş ən böyük işıq mənbəyidir. Həzrət Musa yəhudilər üçün, Həzrət İsa xristianlar

üçün və Həzrət Məhəmməd müsəlmanlar üçün belə Günəş olmuşdur. Beləliklə, Allahın hər bir Zühurunun gəlişi Qiyamət Günüdür. Müqəddəs kitabların bu və ya digər yerlərində işlənmiş “Dünyanın Sonu” ifadəsi Qiyamət Günü gələn kimi dünyanın gözlənilmədən dağılması demək deyildir. Bu ifadənin düzgün tərcüməsi “Əsrin başa çatması və ya Dövrün sonu” deməkdir. Bəhai təliminə görə Həzrət Bəhaullahın gəlişi bizim yaşadığımız bütün dünya üçün ən böyük Qiyamət Günüdür.

Peyğəmbərlər deyəndə ki, Günəş qaralacaq, bu, o deməkdir ki, bu Mənəvi Günəşlərin saf təlimləri yalançı təsəvvürlərlə, yalnız anlayışlarla və xurafatlarla bulandırılacaq və millətlər zülmət içində çasıb qalacaqlar. Dini rəhbərlər və ruhanilər kiçik işıq mənbəyi olan Ay və ulduzlar kimi adamları ruhlandırmağa və onlara düzgün yol göstərməlidirlər. Deyəndə ki, Ay işığını itirəcək və qana dönəcək və ulduzlar göydən yerə töküləcəklər, bu, o deməkdir ki, ruhanilər – mollalar, kilsə başçıları hörmətdən düşəcək, dini və siyasi çəkişmə və münaqişələrə qoşulacaq, ruhani niyyətlərdən uzaqlaşaraq, dünyəvi qayğılarla məşğul olacaqlar.

Peyğəmbərcəsinə söylənmiş bu xəbərlərin mənası, heç də bir izahla məhdudlaşmır və onların bu rəmzlərlə şərh edilə bilən digər mənalara da mövcuddur. Həzrət Bəhaullah buyurur ki, “Ay”, “Günəş” və “ulduzlar” anlayışı başqa mənada hər bir dinin müəyyən etdiyi qanunlara və qaydalara tətbiq edilir. Belə ki, sonrakı hər bir Vəhydə əvvəlki dinin bütün mərasimləri, formaları, adətləri və göstərişləri dövrün tələblərinə uyğun olaraq dəyişdirilir və bu baxımdan “Günəş” və “Ay” dəyişilir və “ulduzlar” yerə tökülür.

Qiyamət Günü, həm də Dirilmə Günüdür – ölümlərin diriləcəyi gündür. Bəhai təliminə görə, “dirilmənin” kobud fiziki bədənə heç bir əlaqəsi yoxdur. Əgər bədən ölmüşsə, deməli, artıq onun işi bitmişdir. O, çürüyür və onun hissələri həmin bədəni yaratmaq üçün heç zaman birləşmirlər.

Dirilmə – Peyğəmbərlər vasitəsilə nazil olmuş İlahi Kəlam sayəsində insanın mənəvi həyata doğulmasıdır. Onun dirilib

ayağa qalxdığı qəbir – nadanlıq və Allaha etinasızlıq, cəhalət qəbridir. Dirilmə Günü iyirmi dörd saatdan ibarət olan gün deyil, o, Həzrət Bəhaullahın gəlişi ilə başlamış və hal-hazırkı dünya dövrünün bitəcəyi vaxtadək davam edən bütöv bir Eradır. O, indiki sivilizasiyanın bütün izlərinin Yer üzündən silinməsinə və İlahi Sivilizasiyanın qurulmasına qədər davam edəcəkdir. Quran-İ-Kərimdə buyrulur:

“Allahı necə inkar edirsiniz ki, siz ölü idiniz. O, sizi diriltdi. O, sizi yenə öldürəcək, sonra yenə də dirildəcək və daha sonra siz Ona tərəf qaytarılacaqsınız”(Əl-Bəqərə,28)

Bu ayədə Allah Quran əhlinə müraciət edərək onlara xəbərdarlıq edir ki, heç vaxtla yeni Allah Elçisini inkar etməsinlər. Belə ki, onlar ruhən ölü olduqları vaxt Allah onlara Peyğəmbər (Məhəmməd ə.s.) və müqəddəs Quran vasitəsilə yeni həyat bəxş etmişdir. Allah habelə öncədən xəbər verir ki, vaxt gələcəkdir ki, müsəlmanlar öz dinlərində davamsız, hərəkətlərində zəif olduqlarına və ayrıldıqlarına (təriqətlərə parçalandıqlarına) görə yenə də öləcəklər. Beləliklə, Allah-taala əmin edir ki, bu ölüm sonuncu olmayacaqdır. Həzrət Bəhaullahın vasitəsilə Allah müsəlmanlara və digər ümmətlərə yeni həyat bəxş edir. Həzrət Bəhaullaha beyət etməklə onlar yeni xalqa çevriləcəklər.

Bu ayədə iki ölümün və yeni həyatın adı çəkilir. Onlardan heç biri fiziki deyildir. Bu mənəvi “həyat” və mənəvi “ölümdür”.

VI FƏSİL

BƏHAILƏRİN HƏYAT-TƏRZİ

Davranış

Bəhailər sözləri ilə deyil, əməlləri ilə seçilməlidirlər. Həzrət Bəhaullahın buyurduğu keyfiyyətlər bütün əsas dinlərdə də göstərilmişdir: insan vicdanlı, mehriban, qəlbiaçıq, qonaqpərvər, nəzakətli və səxavətli olmalı, öz valideynlərinə ehtiram göstərməlidir. O, böyük sevinc və ürəklə Allah iradəsini qəbul etməlidir.

Həzrət Bəhaullah tərki-dünyalıqı bəyənmir və insana Allahın verdiyi bütün həyat nemətlərindən bəhrələnməyi buyurur.

Allaha gedən yol həm maddi sıxıntılar, həm də əksinə var-dövlət, bolluq içindən keçə bilər. Həzrət Bəhaullah öz ardıcılalarına yoxsulluqdan qəmgin olmamağı və var-dövlətə bel bağlamamağı məsləhət görür. İnsan üçün ən böyük nemət – sakit ürəkdir. Buna isə Allahın qoyduğu qaydalara əməl etməklə çatmaq mümkündür.

Müalicə üçün müstəsna zəruri halları çıxmaqla, Həzrət Bəhaullah spirtli içkilərin və narkotik maddələrin istənilən növündən istifadəni qadağan etmişdir. Narkotik maddələr və spirtli içkilər insanın fiziki və ruhani sağlamlığına ziyan vurur. Bunlara əlavə olaraq Həzrət Bəhaullah aşağıdakı qadağaları qoymuşdur: qumar oynamaq, nigahdan kənar cinsi əlaqədə olmaq, oğurluq, homoseksualizm, heyvanlarla qəddar davranmaq, qeybət, kiməsə günahları tövbə etmək, iftira, kremasiya, qəsdən yanğın törətmək, dilənçilik, peşəkar nigahsızlıq, qul alveri, qətl və əl öpmək (Şərqdə ehtiram kimi istifadə olunan adət – A.C.). Bununla da O, Özü ilə təkcə Yeni Eranın qanunlarını gətirməmiş, həmçinin başqa dinlərin Bəşəriyyətin Birliyinə və Sivilizasiyanın inkişafına mane olan qayda-qanunlarını ləğv etmişdir.

İbadət

Namaz və dua. İbadətsiz insanın ruhani inkişafı mümkün deyildir. Qida bədənə inkişafı üçün nə qədər vacibdirsə, ibadət də ruhun inkişafı üçün bir o qədər zəruridir. Həzrət Bəhaullah bütün hallar üçün dualar nazil etmişdir. Namazlar bu dualar arasında xüsusi yer tutur. Həzrət Bəhaullah namazı bəhailər üçün vacib etmişdir. Həzrət Əbdül-Bəha buyurur:

“Sən ey ruhani dost! Sən namazın hikməti barədə soruşmuşdun. Bil ki, namaz zəruri və vacibdir. Əgər insana hər hansı böyük maneə üz verməyib, yaxud imkansız deyilsə, onda heç bir bəhanə, onun namaza əməl etməməsinə haqq qazandıra bilməz. Namazın hikməti budur: o, bəndə ilə Haqq arasında əlaqə yaradır, çünki bu vaxt insan bütün ürəyi və qəlbi ilə üzünü Qadir Allaha tutur, Onunla ünsiyyət axtarır, Onun məhəbbətini və həmdəmliyini arzulayır. Aşiq üçün öz sevgilisi ilə söhbətdən böyük ləzzət yoxdur və axtaran üçün onun axtardığı ilə yaxın olmaqdan böyük hədiyyə yoxdur. Allahın səltənətinə cəzb olunmuş hər kəsin ən böyük istəyi odur ki, tam sədaqətlə öz Məhbubuna üz tutmağa fürsət tapsın və beləliklə də Onun səxavət və xeyir-duasını axtarsın və dua və iman dəryasına qərq olsun. Bundan əlavə, namaz insanda ayıqlıq və huşyarlıq yaradır, onun imtahanlardan qorunmasına və hifz olmasına kömək edir”⁷⁸.

Şövqi Əfəndi yazır:

“Gündəlik namazın sayı üçdür. Ən qısa bir ayədən ibarətdir və iyirmi dörd saatda bir dəfə, günorta vaxtı qılınmalıdır. Orta namaz gündə üç dəfə, səhər, günorta və axşam qılınmalıdır. Böyük namaz üç namazdan ən müfəssəlidir və iyirmi dörd saatda bir dəfə qılınmalıdır. Hər kəs meyli çəkdiyi vaxt onu qıla bilər.

Mömin bu üç namazdan istənilən birini seçməkdə tamamilə azaddır, lakin onlardan hər hansı birini qılmağa borcludur və onları müşayiət edən hər hansı səciyyəvi hərəkətlərə uyğun qılmalıdır.

Həzrət Bəhaullah bu namazlara, Şəfa duası, Əhməd Lövhü kimi bir neçə başqa dualara xüsusi güc və əhəmiyyət inayət

etmişdir. Ona görə də onları belə qəbul etmək lazımdır. Möminlər onları şübhəsiz inamla oxumalıdırlar ki, onların vasitəsi ilə Allahla daha yaxın ünsiyyətə girə bilsinlər və özlərini Onun qanun və hökmlərinə daha tam uyğunlaşdırsınlar”⁷⁹.

Bu namazlar təkliddə Allahla ünsiyyətdə qılınır. Başqa dualar həm təkliddə, həm də başqa insanlarla bir yerdə olanda oxuna bilər. On beş yaşına çatmış hər bir bəhai üç vacib namazdan (böyük, orta, kiçik) birini seçməkdə sərbəstdir. Camaat namazı, yəni birinin bir ayə oxuması və digərlərinin cavab verməsi Bəhai dinində yoxdur.

Müqəddəs Yazıların səhər və axşam oxunması. Həzrət Bəhaullah bəhailərə hər günün başlanğıcında və sonunda Müqəddəs Yazıları oxuyub onlar üzərində düşünməkdən ötrü bir qədər vaxt ayırmağı məsləhət görmüşdür. Bu məşğələlərdə məqsəd – zehnimizi yormadan onu təzələməkdir. Həzrət Bəhaullah buyurur ki, Müqəddəs Yazıları uzun-uzadı başdan-sovdu oxumaqdansa, kiçik parçanı sevinc və həvəslə oxumaq daha faydalıdır.

Oruc. Hər il mart ayının 2-dən 20-dək, on doqquz gün ərzində, günçıxandan günbatana qədər olan müddət ərzində bəhailər yemək və içməkdən özlərini saxlayaraq oruc tuturlar. On beş yaşına qədər olan uşaqlar və yaşı yetmiş keçmiş yaşlılar, xəstələr, hamilə qadınlar və uşaq əmizdirən analar, səfərdə olanlar və ağır fiziki əməklə məşğul olan şəxslər oruc tutmaqdan azaddırlar.

Oruc – insanın ruhani yeniləşməsinə köməkdir. Bu müddət ərzində bəhailər il ərzində topladıqları ziyanlı vərdislərdən azad olmaqdan ötrü ən ciddi cəhdlər göstərirlər. Oruc tutmaqda məqsəd insanı Allaha yaxınlaşdırmaqdır. Həzrət Bəhaullah buyurur:

“Namaz və Orucdan bərk yapışın. Həqiqətən, Allahın dini səmaya bənzər; oruc onun Günəşi, namaz isə onun ayıdır. Əslində, onlar dinin sütunlarıdır ki, onların sayəsində möminlər Allahın qanunlarını pozanlardan ayrılmışdır”⁸⁰...

Bəşəriyyətə xidmət

Bəhailərdə məxsusi geyim forması yoxdur. Onlar xüsusi irqi və ya milli qrupdan da deyillər. Ona görə də onları ilk baxışda başqa adamlardan ayırmaq çətindir. Bir fərd kimi onlar özlərinə arxayın və təmkinlidirlər, çünki onlar ətrafda baş verənləri dərinlən dərk edir və həyatda öz vəzifələrini yaxşı bilirlər. Allahın onlardan bu və ya digər situasiyada hansı əməli hərəkət istədiyini hiss edirlər.

Onlar təkcə milyonlarla yoxsulun, acın, evsizlərin, xəstələnin, əzilələnin, təqib olunanın halına acımaqla kifayətlənmirlər. Bəhailər Allahın vəziyyəti yaxşılaşdırmaqdan ötrü onlara göstərdiyi yol və vasitələrdən ibarət biliklərlə xoşbəxtlidirlər. Onlar hiss edirlər ki, bu prosesə pozitiv kömək göstərə bilirlər.

Əgər biz Allahı seviriksə və Onun təliminin arxasınca getmək istəyiriksə, gərək başqa insanlara xidmət edək. Həzrət Bəhaullah bu cür xidmətə böyük əhəmiyyət verir. Əgər bizim niyyətimiz saf, qərəzsiz və Allaha olan məhəbbətə əsaslanırsa, bəşəriyyətə xidmət üçün etdiyimiz hərəkətlər ibadətə, Allaha etiqad və Onunla birləşməyə çevriləcəkdir.

Həzrət Bəhaullah öyrədir ki, insanlar öz gündəlik əməklərinə də Allaha xidmət kimi baxmalıdırlar. İnsan əmək üçün yaranmamışdır, əksinə əmək onun üçün yaranmışdır. Fəaliyyət insanı ucaltmaqdan, nəcibləşdirməkdən ötrüdür, onu alçaltdımaqdan ötrü deyildir. Bütün insanlar əsaslı əmək hüququna maliklidirlər. Hər kəs öz əllərinin və beyninin köməkliyi ilə özünə çörək pulu qazanmalıdır. İş ağır mükəlləfiyyətə və ya ağır borca çevrilməməlidir, bəşəriyyətə xidmət ruhunda görülmüş istənilən iş – Allaha ibadətdir.

Əmrin insanlara çatdırılması

Bəhai dinində peşəkar ruhanilər yoxdur. Hər bəhai – öz dininin müəllimidir. Hər bir bəhai təlimi yaymağı özünə borc və ona verilmiş imtiyaz hesab etməlidir. Bəhai Dininin müəllimi Allaha inamında möhkəm olmalı, dinin qoyduğu qaydalara uyğun şəkildə yaşamağa cəhd etməlidir. Həzrət Bəhaullah buyurur ki, Dinin təqdim edilməsinin ən yaxşı yolu – Bəhai təlimi əsasında şəxsi həyat qurmaq və başqa insanlara nümunə olmaqdır. Əgər söz söyləmək lazımdırsa, kəlmələr çox böyük hikmətlə seçilməlidir. Əmri bütün insanlara çatdırmaq bəhailərin müqəddəs borcudur. Əgər kimsə qulaq asmaq istəmirsə, ruhdan düşməməli, o kəs üçün dua etməli və onu Allahın ixtiyarına buraxmalıdır.

Bəşəriyyət bütövlükdə Allah Kəlamını ona kömək edəcək bir qüvvə kimi rədd etmişdir və bu səbəbdən insanlar öz yaxınları ilə harmoniyada yaşamaq qabiliyyətlərini itirmişlər. Ona görə də bizlərdən hər birimiz edə biləcəyi ən şərəfli iş – Allah Kəlamını insanların şüuruna yenidən çatdırmaqdır. Beləliklə, bəhailərin həyatda vəzifəsi çox sadədir: Həzrət Bəhaullahın göstərişlərini insanlara çatdırmaq. Bütün insanlar müstəqil mühakimə etmə qabiliyyətinə malik olduğu üçün bu Əmrin vacibliyini qiymətləndirmək onlara çətin olmayacaqdır. Bəhai dini hamı üçündür, o azaddır və məhdudiyyətlərə bağlı deyildir. Onun haqqında öyrənmək imkanından heç kim məhrum olmamalıdır.

Bəhai Dini haqqında eşitmiş konkret fərdin necə hərəkət edəcəyi Onun özündən asılıdır; bu məsələdə azacıq da olsa təzyiq və məcburiyyət yolverilməzdir. Lakin təbii sual ortaya çıxır: Əgər Allah Kəlamının insanlara çatdırılması son dərəcə vacib işdirsə və Bəhai dinində bundan ötrü peşəkar ruhanilər yoxdursa, əgər heç kimə dini təbliğatdan ötrü pul ödənilmirsə, onda bu din planlaşdırmaya və təşkilata söykənmədən dünyanın ən ucqar guşələrinə necə yayılır? Bu belə deyildir: Bəhai Dininin Yazılarında dinin yayılmasının dünya üzrə proqramının layihəsi, həmçinin inkişaf etdikcə yerdə İlahi Səltənətin özülünün yaranmasını

təmin edəcək inzibati sistemin planı vardır. Bütün bəhailərin iştirak etdiyi məhz bu inzibati quruluşda, yerli, milli, beynəlxalq səviyyələrdə həyata keçiriləcək bu idarəetmə sistemində onların həyatının ən vacib cəhəti reallaşır. Bu inzibati sistem Bəşəriyyətin din tarixində nadir hadisə olduğu üçün hazırki kitabda ona bir qədər çox diqqət verilmişdir. Qeyd etmək vacibdir ki, icmaların idarəedilməsi və inzibati formalar çox vaxt ruhaniyətdən uzaq siyasi anlayışlar hesab olunurlar. Bəhai dinində onlar dinin və müqəddəs Yazıların vacib tərkib hissəsi olub, daha qabarıq ruhani elementlərdən- namaz, oruc, həyatın dini normalarından və s. ayrılmazdır. Əslində sadalanan cəhətlər bilavasitə inzibati fəaliyyətə aiddir. Bəhai inzibati orqanlarının birində iştirak isə möminə dərin ruhani məmnunluq gətirən ruhani təcrübə verir.

Ailə

Xoşbəxt və möhkəm ailələr – harmonik və sabit cəmiyyətin təməl daşındır. Bəhai dinində rəhbər nəzərsizliyi qadağandır, ailə qurmaq məcburi olmasa da, tədqirəlayiq hesab olunur. Bəhai dinində nəzər yüksək mənəvi mövqedə durur və ona Allah göstərişinin icrası kimi baxılır. Həzrət Bəhaullah buyurur:

*“Hər dəfə O, insanlara firavanlıq və mərhəmət göstərmək istəyəndə, O, onlara qanunlar açdı; onlar arasında O, nəzər qanununu müəyyənləşdirdi. Onu xoşbəxtlik və nəcət qalası etdi”*⁸¹.

Nəzər kişi və qadının ruhani və fiziki mövcudluğu üçün ən əlverişli şəraitdir. Yalnız nəzər münasibətlərində onlar öz insani potensiallarını optimal şəkildə inkişaf etdirə bilər, ruhən böyüyür və başqalarından ötrü özünü qurban etmək imkanı əldə edirlər.

Nəzərdə ilkin məqsəd uşaqların tərbiyəsidir:

*“İzdivac edin, ey insanlar, ta ki, siz bəndələrimin arasında Məni zikr edənlər zahir olsun. Bu Mənim əmrlərimdən biridir sizə, onu özünüə köməkçi tutun”*⁸².

Validənin borcu – kişi və qadının birinci və əsas borcudur. Ona görə də nəzərin məhz bu cəhəti Allahın insan üçün təyin

etdiyinin icrası ilə daha sıx bağlıdır. Allah göstərişlərinin uşaqlara öyrətməyin ən yaxşı yolu – şəxsi nümunədir və bu məqsəd valideyn olan bəhailərə yaxşı bəllidir. Allahın məhəbbətinin insanlar arasında məhəbbətin həqiqi mənbəyi olduğunu dərk edən nighada olan tərəflər bir-birlərinə qarşı sevgini Allaha olan sevgidə axtarırlar. Nighadakı xoşbəxtlik bundan asılıdır. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Öz üzünü Allaha tərəf çevirmədən və Onun gözəlliyinə cəlb olunmadan həqiqi məhəbbət mümkün deyildir”⁸³.

Ruhu Allaha bağlayan əsas keyfiyyətlər – sədaqət və vəfa ailədə məhəbbət tellərinin özülü olmalıdır. Bu keyfiyyətlərin ən dəyərli ifadəsi – ismətlilikdir. Şövqi Əfəndi yazır:

“Cinslər arasında münasibətlər problemi məsələsində Bəhai konsepsiyası ondan ibarətdir ki, həm kişilər, həm də qadınlar tərəfindən ismətlilik ciddi şəkildə gözlənilməlidir, bununla belə bu təkcə onun yüksək əxlaqi səbəbindən deyil, həm də ona görədir ki, bu nighada xoşbəxt və zəngin həyatın yeganə yoludur. Ona görə də Bəhai Dinində nighadan kənar cinslərin istənilən qarşılıqlı münasibətlərinə icazə verilmir; bu qaydanı pozan kəs Allah qarşısında nəinki məsuliyyət daşıyır, həm də cəmiyyət tərəfindən ədalətli cəzaya layiqdir.

Bəhai Dini seksual impulsun əhəmiyyətini qəbul edir, lakin onun qeyri-qanuni və yersiz təzahürləri olan azad məhəbbət, qrup nighaı və buna oxşar formaları pisləyir, belə ki, onların hamısı insan və onun yaşadığı cəmiyyət üçün potensial təhlükə mənbəyidir. Cinsi instinktdən düzgün istifadə – hər bir insanın təbii hüququdur və məhz bu məqsəddən ötrü nigha təsisatı müəyyən edilmişdir. Bəhailər cinsi instinktin susdurulmasına inanmırlar, lakin onun tənzimlənməsinə və istiqamətlən-dirilməsinə inanırlar”⁸⁴.

Nigha – xeyirxah ailənin əsasıdır; öz növbəsində yaxşı ailələr – sabit sivilizasiyanın əsasıdır. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Bil ki, nighanın olması tələbi əbədidir. O, heç vaxt ləğv edilməyəcək, dəyişdirilməyəcəkdir. O – İlahi yaradılışdır... bu

İlahi yaradılışın kiçik də olsa dəyişdirilməsinə və ya düzəlişinə imkan yoxdur”⁸⁵.

Nigahda düzlük və sədaqətin olması çox əhəmiyyətlidir. Çünki nigahdan kənar hər cür cinsi əlaqə qadağandır və bəhailərə gənc ikən nigaha girmək təklif edilir. Bəhailərdə boşanma mümkün olsa da kəskin şəkildə pislənilir. Yalnız bütün barışıq cəhdləri uğursuz olduğu zaman boşanmaya yol verilir.

Valideynlərə öz övladlarına nigah təşkil etmək qadağandır. Bəhai ömür yoldaşını özü tapmalıdır. Lakin özünün tapdığı halda belə valideynlərinin razılığının olması vacibdir. Hər iki tərəfdən ata və ananın (əgər onlar sağdırsa) razılığı olmasa nigah baş tuta bilməz. Əgər hər iki ailə gələcək nigahla bağlı yekdil razılığa gəliblərsə, bu onun uğurlu olması üçün böyük imkanlar yaradır.

Bəhai ömür yoldaşını istənilən dini, milli və ya irqi mühitdən seçə bilər. Madam ki, bütün bəşəriyyət bir xalq hesab olunur, milli və mədəni mənsubiyyətlərinə görə çox fərqlənən insanlar arasında qarışıq nigahların olması son dərəcə adi hal olmalıdır. Bu cür nigahlar ailəni cəmiyyətin daha geniş dairələri ilə birləşdirir və bununla da bəşəriyyətin birliyinə kömək etmiş olur.

Bəhailərdə çoxarvadlılıq qadağandır. Əgər şəxs poliqam nigahda ikən (çoxarvadlı) Bəhai Dinini qəbul edərsə, o, bütün arvadlarına eyni dərəcədə qayğı göstərməkdə davam etməlidir. Lakin növbəti nigah ona icasə verilmir. Nigahın bağlanma qaydaları çox sadədir. Kişi və qadın şahidlərin qarşısında aşağıdakı sözləri təkrar edirlər: *“Biz hamımız Allah xatirinə razıyıq”*. Evlənənlərin arzusu ilə nigahın bağlanma prosesinə musiqi, dualar və bədii proqram da əlavə edilə bilər.

Əgər ölkə qanunları Bəhai nigahlarını tanımırsa, evlənənlər həmin gün vətəndaş nigahı da bağlamalıdırlar. Əgər nigahdakı tərəflərdən yalnız biri bəhaidirsə və onun iştirakı başqa dinin formal qəbuluna gətirib çıxarmırsa, o, digər tərəfin dini nigah mərasimində iştirak edə bilər. Bəzi ölkələrdə Bəhai icmalarında bağlanmış nigahlar dövlət tərəfindən rəsmən qəbul edilir (məsələn, 1978-ci ildən Şotlandiyada olduğu kimi).

Bəhai ailəsində bütün ailə üzvlərinin hüquqlarına hörmətlə yanaşılmalı və onun birliyi bütövlükdə qorunmalıdır. Uşaqlar valideyn, valideynlər isə uşaqlar qarşısında müəyyən öhdəliklərə malikdirlər. Məsələn, valideynin əsas vəzifəsi – uşaqlara Allaha və başqa insanları sevməyi öyrətməkdir. Həzrət Bəhaullah öyrədir ki, uşaqların təhsil alması məsuliyyəti də valideynlərin üzərinə düşür. Əgər bu qayğıni dövlət öz üzərinə götürmürsə və valideynlərin isə buna imkanı yoxdursa, belə ailəyə dostlar və icma birlikdə kömək etməlidirlər.

Bəhai məşvərəti

Həzrət Bəhaullahın məsləhətləşmə və məşvərət prinsipləri haqqında təlimi bu tanış anlayışlara yeni mənə verir. Bəhai məşvərəti – eyni vaxtda həm onun iştirakçılarının ruhani yüksəlişi prosesi, həm də insanın birgə fəaliyyət etmək qabiliyyətinə uyğunlaşdırılmış qərar qəbulunun praktiki metodudur. Məşvərət prinsiplərinin və bəhai məsləhətləşməsinin aparılması vərdislərinin köməyi ilə həqiqəti aşkarlamaq, çətin məsələlərin lazımi həllini tapmaq və yeni ideyaları irəli sürmək imkanı əldə edilir. Bəhailər bu prosesi həyatlarının bütün sahələrində həyata keçirməyə, ailə və şəxsi problemlərinin həllində, işlərində və öz icmalarının fəaliyyətində tətbiq etməyə çalışırlar. Həzrət Bəhaullah yazır:

“Məşvərət – yol göstərən rəhbərlik çırağıdır və qarşılıqlı anlam bəxş edəndir”⁸⁶.

Məşvərət – həm ayrı-ayrı adamların, həm də insan qruplarının firavanlığının açarıdır. Yalnız son illər bəşəriyyət bu prinsipi dərk etmək üçün kifayət qədər yetişmişdir.

Məşvərət zamanı bəhailər öz ruhani və intellektual qabiliyyətlərini inkişaf etdirir və başqaları ilə harmonik əməkdaşlıq etməyi öyrənirlər. Bu sənəti öyrənmək asan deyildir, çünki o, hər bir iştirakçıdan ruhani cəhətlər tələb edir. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Həqiqi məşvərət mülahizələrin məhəbbət atmosferində ruhani mübadiləsidir”⁸⁷.

Bəhai dinində partiya, qrup, fraksiya yoxdur. Heç kim öz ideyalarını başqalarından mühafizə edə bilməz və ya başqalarının köməyi ilə onun müdafiəsini təşkil edə bilməz. Müqəddəs Yazılardakı ruhani prinsiplərə daim müraciət etməklə, bəhailər məşvərdədən qabaq faktlara qərəzsiz yanaşmaya böyük diqqət yetirirlər. Məşvərdədə iştirak edən bütün tərəflər öz ideyalarını, mühakimə və fikirlərini ortaya gətirir, onlar ümumiyyə çevrildikdə ideyanın sahibi olan şəxs ondan asanlıqla ayrılır. Beləliklə, bu zaman öz “eqo”sundan uzaqlaşma halı baş verir. Adamların özgələrinin ideyaları ilə mübarizə apardığı və bu zaman başqalarının köməyini əldə etməyə çalışdığı vəziyyət ilə müqayisədə bu cür yanaşma zamanı daha böyük obyektivliyə nail olmaq mümkündür.

Formal məqamlara, yəni sahiblərinin təhsil səviyyəsinə və ya maddi vəziyyətinə baxmayaraq, bütün təkliflərə diqqətlə yanaşılmalıdır. Etiraf edilir ki, bəhai məşvərəti prosesində ideyaların toqquşması zəruridir. Həzrət Əbdül-Bəha bunu belə izah edir:

“Həqiqət qığılıcımının şöləsi yalnız müxtəlif nöqteyi-nəzərlərin toqquşması zamanı yaranacaqdır”⁸⁸...

Bəhai məşvərəti elə vasitədir ki, onun köməkliyi ilə ideyaların bu cür toqquşması məhsuldar və səmərəli nəticələr verir. Bu zaman məşvərdədə iştirak edənlər arasında harmoniya hətta güclənir.

Vicdanın səsi ilə öz baxışlarını söyləmək azadlığı bəhai məşvərətinin vacib cəhəti olub, bu vasitədən mülayimliklə, nəzakətlə və heç kimin nəzərini alçaltmadan istifadə edilməlidir. Dualar, fərdi ruhani cəhdlər və ürəkləri “İlahi Səltənətə” çevirmək vasitəsilə yaradılmış əlverişli atmosferdə yeni yaradıcı enerji azad olur. Çox vaxt son qərar ayrı-ayrı adamların irəli sürdüləri təkliflərə uyğun gəlmir. Belə ki, məşvərət nəticəsində tamamilə yeni ideya yaranır.

Bəhai icmasında belə bir təcrübə də mövcuddur ki, müzakirələrdə hər bir kəs iştirak edə bilər, həm də belə iştirak tədqirəlayiq hesab edilir. Bəzən məsləhətləşmələr hansısa vəziyyəti yaxşı dərk etmək və ya hamının fikrini eşitmək məqsədi ilə bir qrup bəhai tərəfindən də təşkil edilə bilər. Lakin, əgər söhbət Ruhani Məhfil tərəfindən qərar qəbulunun vacibliyindən gedirsə, başqa prinsip qüvvəyə minir. Ruhani Məhfilin qəbul etdiyi qərar qüvvəyə mindiyi andan hamı onu bütün qəlbi ilə müdafiə etməli və qəbul edilmiş qərara uyğun hərəkət etməlidir. Hətta ona qarşı çıxmış və onun qəbulu əleyhinə səs vermiş şəxslər də bu cür hərəkət etməlidirlər. Ruhani Məhfildə yekdilliklə qəbul olunmuş qərarlara üstünlük verilsə də, bu vacib tələb hesab edilmir, bəzən səsvermədən də istifadə olunur. Bütün Ruhani Məhfillər səs çoxluğu ilə qəbul olunmuş qərarların könüllü qəbulu prinsipini rəhbər tuturlar. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Onlar hər bir məsələdə həqiqəti aşkara çıxarmağa çalışmalı və öz fikirləri üzərində ısrar etməməlidirlər, çünki bir kəsin öz baxışlarında inadkarlıq və təkid göstərməsi sonda münaqişəyə və nifaqa aparacaq və həqiqət gizli qalacaqdır”⁸⁹.

Məşvərətə öyrənmək asan deyildir, lakin o bəhailərin Dünya Nizamında əhəmiyyətli elementdir. Həzrət Əbdül-Bəha yazır:

“Məşvətər prinsipi İlahi binanın təməl elementlərindən biridir”⁹⁰.

Şövqi Əfəndi isə yazır: *“Səmimi və buxovsuz məşvərət bu misilsiz nizamın əsasıdır”⁹¹.*

Yeni vətənpərvərlik

Bəhailər – dünya vətəndaşlarıdır. Vətənpərvərlik –insanın öz vətəninə təbii bağlılığıdır. Sağlam və şüurlu vətənpərvərlik müsbət cəhət olsa da, XXI əsrdə bu tam kifayət deyildir. Tərəqqi edən dünya insanlardan planetə bütövlükdə loyallıq münasibət göstərməyi tələb edir. Buna isə bəşəriyyətin birlik və vəhdətini

ruhani dərketmə yolu ilə çatmaq mümkündür. Həzrət Bəhaullah yazır:

*“İnsanlar tək-cə öz vətənlərini deyil, bütün dünyanı sevməklə fəxr etməlidirlər. Dünya bir vətəndir, bütün insanlar onun vətəndaşlarıdır!”*⁹².

Siyasətə qarışmamaq və dövlətə itaət

Siyasətə qarışmağın törədəcəyi təhlükə. Uca Ədalət Evi buyurur: *“Əmrin insanların qəlblərini fəth edərək Allahın iradəsi ilə irəliləyən ordusu məğlubedilməzdir, lakin onun ardıcılarının düşünülməmiş və məsuliyyətsiz hərəkətləri onun irəliləyişini ləngidə bilər... bu və ya digər bəhainin hər hansı ölkədə – öz vətəninə və ya başqa yerdə – düşünmədən etdiyi hərəkət və ya verdiyi bəyanat Əmrə ciddi ziyan vura bilər və hətta din qardaşlarının ölümünə səbəb ola bilər”*⁹³.

Siyasətə münasibət. Şövqi Əfəndi buyurur: *“Bizim heç birimiz – nə ağılımız, nə ürəyimiz, nə sözümüz, nə də əməlimizlə dövlət və hökumətlərin siyasət və mübahisələrində iştirak etməməliyik. Biz bu haqda hətta fikirləşməməliyik... Qoy onlar öz dövlətlərinin siyasi səylərindən, hökumətlərinin siyasətindən, partiya və qrupların plan və proqramlarından kənar olsunlar, onları nə sözlə, nə də əməllə müdafiə etsinlər”*⁹⁴.

Bəhailərin siyasi qarşıdurmaya münasibəti. Şövqi Əfəndi buyurur: *“Cəmiyyətdə siyasi qarşıdurmalar baş verəndə onlar heç kimi ittiham etməməli və ya kiminsə tərəfini tutmamalı, kiminsə proqramını müdafiə etməməli və ya hansısa bloka qoşulmamalıdırlar, çünki bütün bunlar bəhailərin yaratmalı və möhkəmləndirməli olduqları Ümumdünya Qardaşlığının ali maraqlarına ziddir”*⁹⁵.

Bəhailər siyasətdə nə üçün iştirak etməməlidirlər? Şövqi Əfəndi buyurur: *“Biz, bəhailər, bütün dünyada birik; biz mahiyyət etibarilə İlahi olan yeni Dünya nəzmi qurmağa can atırıq. Əgər bəhailər, məqsədləri bir-birə birbaşa zidd olan siyasi partiyalara qoşularsa, biz bunu necə həyata keçirə*

bilərik? Bəs onda bizim birliyimiz necə olar? Siyasət bizi fəlakətli şəkildə parçalayardı ki, bu da kökündən bizim məqsədlərə ziddir. Aydındır ki, əgər Avstriyada hər hansı bəhai hətta ən alicənab məqsədləri olan, istənilən siyasi partiyaya qoşulmaqda azaddırsa, onda Yaponiyada, Amerikada və Hindistanda başqa bir bəhai, eyni hüquqlardan istifadə edərək, tamamilə əks prinsipləri təbliğ edən partiyaya qoşula bilər. O halda Dinin birliyi necə olar? Siyasi partiyanın üzvi olduğuna görə iki din qardaşı bir-birinə qarşı fəaliyyət göstərəcək (necə ki, bu çoxsaylı qardaş qırğınlarına cəlb olunan Avropa xristianları ilə baş vermişdi) ”⁹⁶.

Bu haqda Uca Ədalət Evi qeyd edir:

“İstənilən siyasi partiyaya üzv olmaq mütləq Həzrət Bəhaullahın bəyan etdiyi ayrı-ayrı və ya bütün sülhsevərlik və birlik prinsirlərindən imtina etməklə nəticələnir. Necə ki, həzrət Əbdül-Bəha buyurmuşdur: “Bizim partiyamız – Allahın partiyasıdır; biz başqa heç bir partiyaya mənsub deyilik”...

Əgər Dinimizin təsisatları, Allah eləməsin, siyasətə cəlb olunsaydılar, bəhailər görərdilər ki, onlar məhəbbət oyatmaq əvəzinə, düşmənçilik toxumu əkirlər. Əgər onlar hansısa ölkədə kiminsə tərəfini tutsaydılar, bu, mütləq başqa ölkələrdə yaşayan insanların Dinin məqsəd və vəzifələri barədə təsəvvürünə təsir göstərərdi. Əgər bəhailər özlərinin siyasi mübahisələrə cəlb olunmalarına imkan versəydilər, onda bəşəriyyəti dirçəltmək və ona kömək etmək əvəzinə, onlar özləri tam müvəffəqiyyətsizliyə uğrayardılar”⁹⁷.

Partiyalara və siyasətçilərə münasibət. Şövqi Əfəndi buyurur:

“Biz söz və əməlimizlə bütün siyasi partiyalarla münasibətdə tam bitərəfliyimizi sübut etməli və eyni zamanda, ölkə və xalqlara fərq qoymadan bütün bəşəriyyətə məhəbbət bəsləməliyik – Həzrət Bəhaullahın ən nəcib təlimi budur...”⁹⁸.

Uca Ədalət Evi buyurur:

“Bəhailər cəmiyyətin bütün təbəqələrindən olan insanlarla – ali hakimiyyət nümayəndələri və dövlət liderləri ilə, eləcə də

sadə xalqla, Dinimiz haqqında biliyi hamıya və hər kəsə çatdıraraq, ünsiyyət edə bilər və etməlidir, lakin bu zaman biz yol verməməliyik ki, onu siyasi məqsədlərlə və partiya proqramları ilə eyniləşdirsinsinlər”⁹⁹.

Seçkilərdə iştirak. Şövqi Əfəndi buyurur:

“...Əgər dostlar özlərini bu və ya digər partiya ilə eyniləşdirmirlərsə, seçkilərdə iştirak edə bilərlər. Siyasi mübarizədə iştirak, şübhəsiz, Dinin ali maraqlarına ziyan gətirər və Əmrə düzəlməz zərər vurardı...”

Əgər bəhai seçkilərdə səs verirsə və ya dövlətin işlərində iştirak edirsə, bu, onun Dinin ən mühüm ruhani və sosial prinsiplərinə zidd olan proqram və fəaliyyətlərin müdafiəsinə çevrilməməlidir... Qeyd etməyi lazım bilirəm ki, bəhailərin vətəndaş seçkilərində iştirakı və ya müəyyən vəzifəni tutmağa razılıq vermələri qətiyyənlə hansısa siyasi partiyanın proqramını qəbul etməsi demək deyildir...

Hər kəs öz səsvermə hüququndan elə istifadə etməlidir ki, istənilən siyasi partiyadan uzaq olsun və həmişə yadda saxlasın ki, o, bu və ya digər partiyanın üzvü kimi deyil, müstəqil şəxs kimi səs verir. Hər bir bəhai, fəaliyyət və mühakimələrində tam azadlığını saxlayaraq bunu aydın başa düşməlidir”¹⁰⁰.

Hakimiyyət orqanlarına tabe olmağın zəruriliyi. Şövqi Əfəndi buyurur:

“Onların vəzifəsi – öz hökumətinə, onların apardığı siyasətdən asılı olmayaraq, həmişə tam loyallıq münasibət göstərməkdir...”

Bəhainin mövqeyi ikitərəfli olmalıdır: yaşadığı ölkənin hakimiyyət orqanlarına tamamilə tabe olmaq və siyasi məsələlərə və işlərə qarışmamaq”¹⁰¹.

Uca Ədalət Evi Həzrət Bəhaullahın və həzrət Əbdül-Bəhanın sözlərinə əsaslanaraq yazır:

“Elə həmin Həkim öz ardıcılıqlarına, tək həqiqi Allahın sevimli övladlarına müraciət edərək yazırdı: Bu dünyanın qayğılarına və onda olan heç bir şeyə uymayın və onun dünyəvi hakimlərinin işlərinə qarışmayın. Tək həqiqi Allah – qoy şöhrəti

göylərə ucalsın – dünyaya hökmranlığı padşahlara vermişdir. Heç kimə hakimiyyət başında duranların ölçülüb-biçilmiş mühakimələrinin əksinə çıxmaq hüququ verilməmişdir.

Başqa bir Lövhədə möminlərin üzərinə öz ölkələrinin hökumətləri ilə münasibətdə sədaqətli, vicdanlı və səmimi olmaq vəzifəsini qoyur. Həzrət Əbdül-Bəha həmin prinsipləri yenidən təsdiq edir. Amerikada möminlərin qarşısında çıxış edərək O deyirdi: “Bəhai Dininə görə sosial quruluşun və iqtisadi şəraitin yaxşılaşması üçün hakimiyyət orqanlarının qoyduğu qanun və prinsiplərə əməl etmək zəruridir.

Və nəhayət, Onun Vəsiyyətnaməsində buyrulur: “Biz öz ölkəmizin hökumətinə tabe olmalı və onun xeyirxahları kimi çıxış etməliyik”¹⁰²...

Bəhailər və cəmiyyətin rifahı. Şövqi Əfəndi yazır:

“Tamamilə aydın anlamaq lazımdır ki, bəhailərin mövqeyi heç vəchlə öz ölkəsinin rifahına laqeyd olmaq deyildir və cüzi də olsa, tanınmış, hakimiyyətdə olan hökumətin nüfuzuna qarşı durmağı nəzərdə tutmur. Nə də ki, o, öz hökumətinin və xalqının ali maraqlarının həyata keçirilməsinə ən fəal şəkildə kömək etməkdən imtina etməyi nəzərdə tutur. Bu mövqe Həzrət Bəhaullahın hər bir həqiqi və sadıq ardıcılığının birliyin ali normalarından və Əmrin işinə sədaqətli olmaqdan əl çəkməyərək, öz ölkəsinin həyati maraqlarına təmənnəsiz, vicdanla və səmimiyyətlə xidmət etməsi deməkdir”¹⁰³.

Uca Ədalət Evi yazır:

“Bəhainin öz ölkəsinə məhəbbəti özünü, siyasi partiyalarda iştirak etməkdə və ya diplomatik və siyasi fəaliyyətlə məşğul olmaqda deyil, öz ölkəsinin çiçəklənməsi üçün vicdanlı əməyində, dövlət və inzibati-təsərrüfat təsisatlarında işi ilə kömək etməyində göstərməlidir”¹⁰⁴.

Bəhai təqvimi

Dünyada çoxlu sayda təqvim sistemi vardır. Ona görə də əgər həqiqi Ümümdünya birliyi məqsəd kimi qarşıya qoyulursa,

vaxtın ölçülməsinin hamı tərəfindən tanınan vahid sistemi qəbul edilməlidir. Bəhailərin həyatında fərqli cəhətlərdən biri də onların Həzrət Babın vaxtilə gətirdiyi təqvimə bağlılıqlarıdır. Bəhai icmalarında bu təqvimdən istifadə olunur. Bu təqvim özündə vaxtın ölçülməsi və tarixin qoyulması ilə bağlı bəzi yeni prinsipal ideyalar saxlayır. Əsas vahid kimi Günəş ili qəbul edilir. Lakin il Qədim İran və Azərbaycanda olduğu kimi martın 21-i, yaz bərabərliyi günü başlayır. Yeni ilin birinci günü “Novruz bayramı” adı altında təntənəli şəkildə qeyd edilir. Beləliklə, ilin başlanma anı astronomik əsasla malikdir. Bəhai Erasına gəldikdə isə, onun birinci ili 1844-cü ildən, yəni Həzrət Babın bəyanı ilindən götürülür.

Bəhai təqvimində 19 ay, hər ayda 19 gün vardır. Onlar birlikdə 361 günə bərabər olur. Ona görə də 18-ci və 19-cu ayların arasına (fevralın 26-dan martın 1-ə kimi) “Ha günləri” adlanan günlər əlavə edilmişdir. Novruz bayramı ərəfəsindəki 19-cu ay (martın 2-dən martın 20-də daxil olmaqla) orucluq ayı hesab olunur. Həzrət Bab orucluq ayını Allahın adlarından biri ilə “Əla”, yəni “Ən uca, ən yüksək” adlandırmışdır. Sutkaya gəldikdə isə bəhai günü Günəşin qalxması ilə başlayıb, enməsi ilə sona yetir. Ayların adı aşağıdakılardır:

Ay	Ərəbcə adı	Azərbaycanca mənası	Ayların birinci günü
1	Bəha	İşıq, Cəlal	21 mart
2	Cəlal	Şan-şöhrət	9 aprel
3	Camal	Gözəllik	28 aprel
4	Əzəmət	Möhtəşəmlik, Əzəmət	17 may
5	Nur	İşıq, Nur	5 iyun
6	Rəhmət	Mərhəmət, rəhm	24 iyun
7	Kəlimət	Sözlər	13 iyul
8	Kamal	Kamillik	1 avqust
9	Əsma	Adlar	20 avqust
10	İzzət	İzzət	8 sentyabr
11	Məşiiyyət	Allahın İradəsi	27 setyabr

12	Elm	Elm, bilik	16 oktyabr
13	Qüdrət	Güc, Qüdrət	4 noyabr
14	Qövl	Söz	23 noyabr
15	Məsail	Sual, Sorğu	23 dekabr
16	Şərəf	Şərəf	31 dekabr
17	Sultan	Sultan	19 yanvar
18	Mülk	Mülk	7 fevral
26 Fevraldan 1martadək təqvimə əlavə olunan günlər – “Ha günləri”			
19	Əla	Ən yüksək	2 mart

İl ərzində bəhailər aşağıdakı bayram və ildönümlərini qeyd edirlər:

- * Novruz Bayramı (yeni il), 21 mart
- * Rizvan Bayramı (Həzrət Bəhaullahın Bəyanı), 21 aprel
- * Rizvan Bayramının 9-cu günü, 30 aprel
- * Rizvan Bayramı nın12-ci günü, 2 may
- * Həzrət Babın bəyanı, 23 may
- * Həzrət Bəhaullahın süudu, 29 may
- * Həzrət Babın şəhadəti, 9 iyul
- * Həzrət Babın Mövludu, 20 oktyabr
- * Həzrət Bəhaullahın mövludu, 12 noyabr
- * Əhd günü, 26 noyabr
- * Həzrət Əbdül-Bəhanın süudu, 28 noyabr

“Xarici” dünya ilə qarşılıqlı əlaqə

Kitabın bu fəslində əsas diqqət bəhailərin həyat-tərzinə, icmaların fəaliyyətinə və bəhai təqviminə yetirilmişdir. Lakin elə təsəvvür yaranmasın ki, bəhailər dünyadan aralı öz “kommuna”larında və ya insanlardan uzaq hansısa bir yerdə yaşamaq və işləmək istəyirlər. Əksinə, onlar öz yaxınlarına və

bütövlükdə bəşəriyyətə fayda gətirən istənilən fəaliyyət növünə hərtərəfli qoşulmağa çalışırlar.

Öz işlərini planlaşdırarkən bəhailər bəşəriyyətin tərəqqisinə xidmət edən təşkilat və hərəkətlərdə iştirak üçün də vaxt ayırmağı yaddan çıxarmırlar. Yerli və Milli səviyyələrdə bəhailər, ölkənin vəziyyətindən asılı olaraq, tez-tez qeyri-dövlət və ictimai təşkilatlar və hərəkətlər, məsələn, ekoloji qruplar, qadın, uşaq və gənclər təşkilatları və başqaları ilə əməkdaşlıq edirlər. Əgər bu təşkilatlardan hansısa ölkə və ya dünyadakı siyasi və ya partiya hərəkətlərinə qoşulursa və yaxud mübarizə aparan qruplaşmalardan hansınasa öz münasibətini (yaxşı və ya pis) bildirirsə, bəhailər o dəqiqə həmin təşkilatı tərk edirlər.

Bəhailərin Beynəlxalq Birliyi və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı

Bəhailərin Beynəlxalq Birliyi BMT-nin çox saylı təşkilatlarında, o cümlədən İqtisadi və Sosial Şurada, insan hüquqları, qadın hüquqları, Sosial inkişaf, əhali komissiyalarında, BMT-nin narkotik maddələrdən sui-istifadə ilə mübarizə Fondunda, həmçinin BMT-nin bütün konfranslarında və “beynəlxalq illərində” iştirak edir. İcma həmçinin BMT-nin inkişaf və humanitar məsələlərlə məşğul olan orqanları, YUNİSEF, qaçqınlarla iş üzrə BMT-nin Ali Komissarlığı, Ətraf Mühit Proqramı (YUNEP), ərzaq və kənd təsərrüfatı təşkilatı (FAO) ilə əməkdaşlıq edir. Bəhailərin Beynəlxalq Birliyi BMT-nin səlahiyyətlərinə aidiyyəti olan məsələlərlə bağlı çoxlu kitabça, müraciət nəşr etdirmişdir. Bunlardan Sülh və tərxisiləş, sosial və iqtisadi inkişaf, irqi ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi, elm və texnika, insan hüquqları, qadınların vəziyyəti, əhali, narkotik maddələrdən sui-istifadə, ətraf mühitin mühafizəsi, uşaqlar problemi, gənclər və ahıllar, ailə, su, səhrələşmə, insan məskənləri problemi, kosmik fəza, milli azlıqlar, atom enerjisindən dinc məqsədlərdən ötrü istifadəni göstərə bilərik. Bu sənədlərdə bəhailərin təkcə həyat və

cəmiyyət problemləri ilə bağlı baxışları göstərilir, eyni zamanda dünyanın konkret problemlərinə bəhai prinsiplərinin tətbiqi təklif edilir.

Bəhailərin Beynəlxalq Birliyi ilə Ümumdünya Təbiət Fondu (ÜTF) arasında 1987-ci ilin oktyabrında müqavilə imzalanmışdır. Bununla da Bəhai Dini say etibarı ilə ÜTF-nin “Dinlər və Təbiəti Mühafizə” şəbəkəsinə qoşulmuş dünya dinlərindən altıncısı olmuşdur.

Uca Ədalət Evinin dövlət başçılara və Dünyanın Dini liderlərinə müraciətləri

Uca Ədalət Evi 1985-ci ilin oktyabrında planetimizin bütün insanlarına ünvanlanmış və “Ümumi Sülhün Vədi” adını almış müraciətini dərc etdirir. Bu sənəd 1986-cı ilin dekabrına, yəni Beynəlxalq Sülh İlinin yekun ayına kimi 186 dövlətin başçalarına təqdim edilir. Əksər yerlərdə Milli Ruhani Məhfillərin nümayəndələri dövlət başçılara bu müraciətləri bilavasitə təqdim etmiş, eyni zamanda onlara Sülhün əldə edilməsi yolları haqda Bəhai baxışlarını izah etmişlər. Bəhailər bu müraciəti həmçinin milli və yerli səviyyələrdə tanınmış siyasi xadimlərə də çatdırmışlar. Beynəlxalq Sülh İli ərzində müraciət 63 dilə tərcümə edilərək milyon nüsxədə yayılmışdır. Daha çox həmvətənlərinin onun məzmunu ilə tanış olmasından ötrü bir çox icmalar öz yerli mətbuatlarında müraciəti tam və ya seçmələrlə dərc etdirmişlər. “Ümumi Sülhün Vədi” bəhailərə Beynəlxalq Sülh İlindən əvvəl və sonrakı fəaliyyətlərinin əsas istiqamətlərini müəyyən etmişdir. Bu müraciət bütün planet sakinlərinə insanlar arasında sülhə nail olmağın yollarını dərk etməkdə kömək edir. Bəhailər Sülh işinə kömək edən tədbirləri təşkil etməkdə davam edərək xalqlara onların birləşmə yollarını göstərir və bütün insanların ümumi sülhü yaratmaqda qabil olduqlarını nümayiş etdirirlər. Uca Ədalət Evinin müraciətində deyilir:

“Qarşıda gələn illərin yeni əzablar və bəlalər gətirə bilməsinə baxmayaraq və yaxın gələcək nə qədər dumanlı görünsə də, Bəhai icması əmindir ki, bəşəriyyətin çox sürətlə yaxınlaşdığı konvulsiv dəyişikliklər sivilizasiyanın sonu deyildir, əksinə, onlar “insanın gizli imkanlarının” azad olmasına, “onun Yerdəki təyinatının, onun mahiyyətinin daxili gözəlliyinin” tam aşkarlanmasına xidmət edir.

Bizim nikbinliyimizin qaynağı – müharibələrin kəsilməsi və beynəlxalq əməkdaşlıq təşkilatının yaradılmasından uzağa gedən öncəgörmələrdir. Həzrət Bəhaullahın təsdiq etdiyi kimi, xalqlar arasında daimi sülh vacib mərhələ olsa da, bəşəriyyətin sosial inkişafında son məqsəd deyildir. Nüvə fəlakətinin qorxusundan dünyada yaranmış ilkin barışıqın, xalqların inamsızlıq və qarşılıqlı rəqabət içərisində daxil olduğu siyasi sülhün arxasınca, hətta əməkdaşlıq sahəsində çox təcrübələrdən sonra böyük Ali məqsəd gəlir: dünyanın bütün xalqlarının vahid dünya ailəsində birləşməsi”.

Uca Ədalət Evi 2002-ci ilin aprelində “Dünyanın Dini Liderlərinə” müraciətini dərc etdirir. Bu müraciət də Milli Məhfəllər tərəfindən öz ölkələrindəki ayrı-ayrı dinlərin liderlərinə çatdırılmışdır. Bu müraciətdə Uca Ədalət Evi dini qarşıdurmaların bütün dünyada getdikcə artmasının gələcəkdə törədə biləcəyi fəlakətləri xəbərdarlıq edir və bu vəziyyətdən çıxmağın konkret yollarını göstərir. Müraciət aşağıdakı sözlərlə bitir:

“Hər gün keçdikcə, dini təəssübkeşlik ocaqlarının alışma təhlükəsi böyüyür ki, bu, nəticələri təsəvvürə gəlməyən dünya miqyaslı böyük yanğına çevrilə bilər. Belə bir təhlükə hökumət tərəfindən təkbəşinə aradan qaldırıla bilməz. Biz özümüzü aldatmalı deyilik ki, qarşılıqlı dözümlülüyə edilən çağırışlar, öz-özlüyündə... düşmənçilik təzahürlərini söndürəcəkdir. Bu böhran ...dini liderlərdən keçmişdən qətiyyətlə ayrılmağı tələb edir. Vəcdan məsələlərində başqalarına təsir göstərməyin imkan verilən yeganə səbəbi ancaq insan rifahına xidmət ola bilər. Sivilizasiyanın bu əzəmətli dönüş mərhələsində belə xidmət üçün tələblər bundan da artıq aydın ola bilməz. Həzrət Bəhaullah

inandırır ki, "Bəşəriyyətin birliyi tamamilə bərqərar olmayınca onun rifahına, əmin-amanlığına və təhlükəsizliyinə nail olmaq qeyri-mümkündür".

XÜLASƏ

Bəhai kimdir?

- Bəhai Allahın Birliyinə inanır;
- Bəhai Həzrət Bəhaullahın ardıcılığıdır;
- Özünü Bəhai hesab edən şəxs Bəhai Dinini Allahın Müstəqil dini kimi; Həzrət Bəhaullahı bütün dinlərin vəd etdiyi Kəs və Bəhai dininin Peyğəmbəri kimi; Həzrət Babı Həzrət Bəhaullahın Müjdəçisi kimi; həzrət Əbdül-Bəhanı Əhdin Mərkəzi, Həqiqi Nümunə və Müqəddəs Yazıların qüsursuz və səhvsiz Şərhçisi kimi; Şövqi Əfəndini Əmrin Mühafizi və Müqəddəs Yazıların Şərhçisi kimi tanıyır və qəbul edir;
- Bəhai Həzrət Bəhaullahın Təlimlərinə və həzrət Əbdül-Bəhanın Vəsiyyətnaməsindəki hökmlərə itaət edir və Öz Dininin işlərini idarə etmək üçün Həzrət Bəhaullahın ucaltdığı İlahi Təsisatlara – Uca Ədalət Evinə, Milli və Yerli Ruhani Məhfillərə tabe olur;
- Bəhai Həzrət Krişna, Həzrət Musa, Həzrət Zərdüş, Həzrət Budda, Həzrət İsa, Həzrət Məhəmməd və Həzrət Bab kimi İlahi Təbiiyəçilərin gətirdiyi dinlərin İlahi Mahiyyətini və birliyini tanıyır;
- Bəhai öz həyatından hər cür milli, irqi, etnik, dini və ya sosial mövhumatı və xurafatı silib atmağa çalışır. O, bəşəriyyəti sevir və Dinin əsas prinsipini – bəşəriyyətin birliyini – uca tutur. Hər cür –dini, siyasi, milli, irqi təəssübkeşlik ona yaddır;
- Bəhai hər hansı bir formada siyasi baxışlara və inanclara qoşulmur. O, yaşadığı ölkənin hökumətinə və dövlətin konstitusiyasına siddə ilə itaət edir və ona səmimi hörmət bəsləyir;
- Bəhai əxlaq və etika saflığı prinsiplərinin tərəfdarıdır. O, hamı ilə nəzakətli, hörmətli və qonaqpərvərdir; O, həzrət Əbdül-Bəhanın aşağıdakı prinsipini əsas tutur: *“Xalqın əxlaqı, əqli və istedadı tərbiyə edilməyə qədər mədəniyyətin heç bir etibarlı əsası ola bilməz”*.
- Bəhai nığahdan əvvəl və nığahdan sonra ismətliliyini qoruyub saxlayır;
- Bəhai cəmiyyətdə və ailədə kişi və qadın bərabərliyini tanıyır. Təknigahlıqdan başqa heç bir nığah formasını qəbul etmir;
- Bəhai elm və dinin harmoniyasını təsdiq edir;
- Bəhai təhsil alır, peşə öyrənir, dolanışığ üçün vəsait qazanır və bəşəriyyətə xidmət edir;
- Bəhai dini birliyin yaradılmasına təşviq etməklə ümumdünya sülhünə çalışır;
- Bəhai qeybətdən, mübahisədən, ixtilafdən və narazılıqdan çəkinir.

MƏNBƏLƏR

- ¹. Həzrət Bəhaullah. Qurdun oğluna məktub. Bakı,2003.s.14.
- ². Həzrət Bəhaullah. Qurdun oğluna məktub. Bakı,2003.s.23.
- ³. Bahà'u'llah. *Gleanings from the Writings of Bahà'u'llah*. Wilmette, III.: Baha'İ Publishing Trust.1976, p.254.
- ⁴. Tolstoy L.N. Polnoe sobranie soçineniy.t.74,s.207.
- ⁵. Tolstoy L.N. Polnoe sobranie soçineniy.t.80,s.102.
- ⁶. *Gleanings*, p.216.
- ⁷. 'Abdul-Baha'. Paris Talks.London: Baha'İ Publishing Trust, 1979,p.131.
- ⁸. Shoghi Effendi. God Passes By. Wilmette, III.: Baha'İ Publishing Trust.1979, p.217.
- ⁹. Paris Talks, p.129.
- ¹⁰. God Passes By, p.217.
- ¹¹. *Gleanings*, p.216,139,213.
- ¹². "Müharibə və Sülh" haqqında məcmuadə verilmiş həzrət Əbdül -Bəhanın L.D.B.-yə yazdığı məktubdan. s.187.
- ¹³. *Gleanings*, p.147.
- ¹⁴. Shoghi Effendi. The Advent of Divine Justice. III.: Baha'İ Publishing Trust.1939, p.31.
- ¹⁵. Həzrət Şövqi Əfəndinin 28 noyabr 1931-ci il tarixli məktubundan.
- ¹⁶. Abdul-Baxa. Otveti na nekotorie voprosi. SPB., Izdatel'skiy fond baxai «Edinenie»,1993.
- ¹⁷. H.M.Balyuzi. 'Abdul-Baha'. The Centre of the Covenant of Bahà'u'llah. Oxford: George Ronald, 1987, p.141.
- ¹⁸. *Gleanings*, p.49-50.
- ¹⁹. Abdul-Baxa. Otveti na nekotorie voprosi.SPB., Izdatel'skiy fond baxai «Edinenie»,1993.
- ²⁰. *Gleanings*, p.48.
- ²¹. *Gleanings*, p.52.
- ²². Bahà'u'llah. The book of Certitude. Wilmette, III.: Baha'İ Publishing Trust.1985, p.59
- ²³. Həzrət Bəhaullah. Kitab-İ-İqan. Bakı,1998,119s.
- ²⁴. Həzrət Bəhaullah. Qurdun oğluna məktub. Bakı,2003.100 s.
- ²⁵. *Gleanings*, p.228.
- ²⁶. 'Abdul-Baha'. Selections from the Writings of 'Abdul-Baha'. Haifa: Baha'İ Wold Centre, 1978,p.291.
- ²⁷. Paris Talks, p.143.
- ²⁸. Paris Talks, p.139.
- ²⁹. Paris Talks, p.53.
- ³⁰. Paris Talks, p.129.
- ³¹. Faith for Every Man. London: Baha'İ Publishing Trust.1985, p.59.
- ³². The Baha'İ Revelation, 1955, p.291-292.
- ³³. Paris Talks, p.162.
- ³⁴. C.E.Esslemont. Bəhaullah və Yeni Era. Bakı.2000. s.138.
- ³⁵. Baha'İ Edication (A Compilation from Baha'İ Writings). London: Baha'İ Publishing Trust,1976,p.83.
- ³⁶. 'Abdul-Baha'. The Secret of Divine Civilization. Wilmette: Baha'İ Publishing Trust.1975.
- ³⁷. 'Abdul-Baha'. The Secret of Divine Civilization. Wilmette: Baha'İ Publishing Trust. 1975.
- ³⁸. *Gleanings*, p.
- ³⁹. *The Persian Bayan, published in Selections from the*

- writings of the Bab, p.87.
- ⁴⁰ 'Abdul-Baha'. Baha'I World Faith, p.358.
- ⁴¹ Həzrət Bəhaullahın əsərlərindən seçmələr. Bakı, s.103.
- ⁴² Bahà'u'llah, in: The Dispensation of Bahà'u'llah, p.42-43.
- ⁴³ Gleanings, p.6-7
- ⁴⁴ Həzrət Bəhaullahın əsərlərindən seçmələr. Bakı, s.
- ⁴⁵ Həzrət Bəhaullahın əsərlərindən seçmələr. Bakı, s.
- ⁴⁶ Həzrət Bəhaullahın əsərlərindən seçmələr. Bakı, s.
- ⁴⁷ Bahà'u'llah, in: The Dispensation of Bahà'u'llah, p.45.
- ⁴⁸ 'Abdul-Baha'. Star of the West, vol.4, November, 1913, p.237
- ⁴⁹ 'Abdul-Baha', The Promulgation of Universal Peace, p.322
- ⁵⁰ 'Abdul-Baha'. Baha'I World Faith, p.357-358.
- ⁵¹ Volə İ Zavehanie Abdul-Baxa, S-P, 1994.32s
- ⁵² Volə İ Zavehanie Abdul-Baxa, S-P, 1994.32s
- ⁵³ Volə İ Zavehanie Abdul-Baxa, S-P, 1994.32s
- ⁵⁴ The Covenant of Bahà'u'llah. London: Baha'İ Publishing Trust.1963, p.101-102.
- ⁵⁵ Wellspring of Guidance (Universal House of Justice). Wilmette, Ill.: Baha'İ Publishing Trust.1969, p.11.
- ⁵⁶ Baha'İ Journal of the United Kigdom, No.218, p.2.
- ⁵⁷ Local Spiritual Assemblies: London: Baha'İ Publishing Trust. 1970, p.3.
- ⁵⁸ Baha'İ Journal of the United Kigdom, No.222, p.2.
- ⁵⁹ Local Spiritual Assemblies, p.9.
- ⁶⁰ National Spiritual Assemblies: London: Baha'İ Publishing Trust.1972, p.1.
- ⁶¹ Covenant of Bahà'u'llah, p.17-19.
- ⁶² National Spiritual Assemblies: London: Baha'İ Publishing Trust.1972, p.18-19.
- ⁶³ Guidance for Today and Tomorrow, p.84-85.
- ⁶⁴ Shoghi Effendi. The World Order of Bahà'u'llah. Wilmette, Ill.: Baha'İ Publishing Trust.1938, p.19-20.
- ⁶⁵ Lifeblood of the Cause. London: Baha'İ Publishing Trust.1970, p.4.
- ⁶⁶ Lifeblood of the Cause. London: Baha'İ Publishing Trust.1970,
- ⁶⁷ Baha'İ World Faith. Wilmette, Ill.: Baha'İ Publishing Trust.1956, p.341.
- ⁶⁸ Gleanings, p.166.
- ⁶⁹ Həzrət Bəhaullahın əsərlərindən seçmələr. Bakı, s.91
- ⁷⁰ Abdul-Baxa. Otveti na nekotorie voprosi. SPB., Izdatel'skiy fond baxai «Edinenie», 1993.
- ⁷¹ Abdul-Baxa. Otveti na nekotorie voprosi. SPB., Izdatel'skiy fond baxai «Edinenie», 1993.
- ⁷² Abdul-Baxa. Otveti na nekotorie voprosi. SPB., Izdatel'skiy fond baxai «Edinenie», 1993.
- ⁷³ Abdul-Baxa. Otveti na nekotorie voprosi. SPB., Izdatel'skiy fond baxai «Edinenie», 1993.
- ⁷⁴ Həzrət Bəhaullah. Kəlimət- İ Məknunə, ayə 4. Bakı. 2000. 88s.
- ⁷⁵ Gleanings, p.77.
- ⁷⁶ Həzrət Bəhaullah .Kəlimət- İ Məknunə, ayə 32. Bakı. 2000.88s.
- ⁷⁷ Gleanings, p.155-156.

- ⁷⁸. The Importance of Obligatory prayer and Fasting, Compilation, 2000; The Universal House of Justice p.11
- ⁷⁹. Shoghi Effendi, The principles of the Baha'í Administration, p.19
- ⁸⁰. The Importance of Obligatory prayer and Fasting, Compilation, 2000; The Universal House of Justice, p. 4
- ⁸¹. Baha'í Prayers. Wilmette, III.: Baha'í Publishing Trust.1985, p.105.
- ⁸². Baha'í Prayers. Wilmette, III.: Baha'í Publishing Trust.1985, p.105.
- ⁸³. Baha'í World Faith, p.364.
- ⁸⁴. Living the Life. London: Baha'í Publishing Trust.1984, p.42.
- ⁸⁵. Tablets of 'Abdul-Baha', Vol.II, p.474.
- ⁸⁶. Bahá'u'llah. Tablets of Bahá'u'llah Revealed after the Kitáb-i Aqdas. Haifa: Baha'í World Centre, 1982, p.168.
- ⁸⁷. 'Abdul-Baha', The Promulgation of Universal Peace. Wilmette, III.: Baha'í Publishing Trust.1982, p.72-73.
- ⁸⁸. Shoghi Effendi. Baha'í Administration: Selected Messages 1922-1932. Wilmette, III.: Baha'í Publishing Trust.1972, p.21-22.
- ⁸⁹. Shoghi Effendi. Baha'í Administration: Selected Messages 1922-1932. Wilmette, III.: Baha'í Publishing Trust.1972, p.22-23.
- ⁹⁰. 'Abdul-Baha'. Tablets of 'Abdul-Baha', Vol.II, p.553.
- ⁹¹. Lights of Guidance. A Baha'í Reference File. New Delhi: Baha'í Publishing Trust.1988, p.176.
- ⁹². *Gleanings*, p.250.
- ⁹³. ("Messages of the Universal House of Justice 1968- 1973" pp. 44-50)
- ⁹⁴. "Directives from the Guardian", pp. 54-57
- ⁹⁵. "The World Order of Baha'u'llah", pp. 64-67, 199
- ⁹⁶. "Principles of the Baha'í Administration", pp. 24, 26-33
- ⁹⁷. ("Messages of the Universal House of Justice 1968- 1973" pp. 44-50)
- ⁹⁸. "Principles of the Baha'í Administration", pp. 24, 26-33
- ⁹⁹. ("Messages of the Universal House of Justice 1968- 1973" pp. 44-50)
- ¹⁰⁰. "Principles of the Baha'í Administration", pp. 24, 26-33
- ¹⁰¹. "The World Order of Baha'u'llah", pp. 64-67, 199
- ¹⁰². Letter of the Universal House of Justice, July 7. 1976
- ¹⁰³. "The World Order of Baha'u'llah", pp. 64-67, 199
- ¹⁰⁴. ("Messages of the Universal House of Justice 1968- 1973" pp. 44-50).

*Yığılmağa verilmiş 23.11.2004.
Çapa imzalanmış 11.01.2005.
Şərti çap vərəqi 10. Sifariş № 14.
Kağız formatı 60x84 1/16. Tiraj 500.*

*Kitab «**Nurlan**» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.*